popüler
tarih
www.populertarih.com.tr Ekim 2006 Sayı 74 5,00 YTL

UÇAN KALE EFSANESİ

Haçlı Seferleri'nin ünlü kalesi Râvendân

'On Soruda' II. Mahmud

Filistinli Yahudilerin Cemal Paşa'ya mesajı

Mustafa Reşid Paşa dönemi İstanbul'unda bir yalı skandalı

75 yıl önce: Atina'da Türk bayrakları

Eribe'nin paraşütü neden açılmadı?

Polaroid'in öyküsü

Kim bu Alfred Nobel?

YÜZYILLAR BOYUNCA
TÜRKLER VE FRANSIZLAR

Uzman tarihçilerin gözüyle

212323 06/10
ISSN 1302-6577
DÜNYA

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Popüler Tarih bir 'ilk'e daha imza attı

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Popüler Tarih, bir 'ilk'e daha imza attı. İstanbul'daki Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA) ile birlikte, kapsamlı bir dosya hazırladık ve bu dosyayı kapağımıza da taşıdık: 'Asırlar boyunca Türkler ve Fransızlar'.

Her 'ortak' çalışma, kendi zorluklarını içerir; çünkü en azından, işin içinde bir 'ortak' vardır ve kolektif çalışma, hiç de kolay bir iş değildir. Üstelik de 'yabancılar' ile birlikte yapılırsa!..

Ancak bizim talihimiz, kendimize 'tarihçi' bir 'ortak' seçmemizdi: Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün müdürü Prof. Dr. Pierre Chuvin ile arkadaşımız Mine Haksal'ın sabırlı ve titiz çalışmaları, bizi bu tür zorluklardan uzak tuttu.

Dosyanın 'Sunuş' yazısında Prof. Chuvin, bu dosyanın iki ortağı olarak, karşılıklı amaçlarımızı çok iyi özetliyor: Olumlu bir ortak geçmişin kilometre taşları olan şahsiyetlerden söz eder ve bu isimleri unutmamamız gerektiğini vurgularken Chuvin, "Hele ki amacımız, haksız bir şekilde 'benzemez' olduklarına inanılan iki kültür arasındaki köklü ve devamlı bütünlüğü göstermekse..." diyor.

Tarih de, -üstelik çok yakın tarih- bize gösteriyor ki, bunu, yani bu 'köklü bütünlüğü' en iyi bir biçimde, ancak tarih mesleğinin insanları fark edebiliyor.

İşte özellikle bu nedenle, "Asırlar boyunca Türkler ve Fransızlar" dosyamızın başarısı, Türk ve Fransız tarihçilerinin birlikte masa başına oturmasıyla sağlandı.

Aslında, dosyamıza katılan 10 tarihçiden ancak 2'si Türk, 8'i ise Fransız uzmanlardı. Bu, bizim açımızdan, elbette ki bilinçli bir seçim oldu. Çünkü temel amacımız, Prof. Chuvin'in altını çizdiği gibi, iki kültür arasındaki benzerlikleri, Batı'ya, "muasır medeniyetlere" açıklığı göstermekti... Ama bizim, ***Popüler Tarih*** olarak okurlarımıza göstermek istediğimiz bir şey daha vardı: O da, Fransız tarihçilerinin bizim toplumumuza ve kültürümüze bakış açısı idi...

> 'Asırlar boyunca Türkler ve Fransızlar' adını verdiğimiz dosya çalışmasının benzerlerini, Balkan ülkelerinin ve Arap ülkelerinin tarihçileriyle de tekrarlamak istiyoruz.

Elbette Türk-Fransız ilişkileri konusunda uzman, birçok Türk tarihçimiz var. Ama biz, dosyamızı hazırlarken Fransız tarihçilerinin ortak ilişkilerimize nasıl baktıklarını öne çıkarmak istedik.

Üstelik biz, bir tarih dergisi olarak, bu tür çabaların tekrarlanması gerektiğine de inanıyoruz. Örneğin Balkan ülkelerinin ya da Ortadoğu ve Arap ülkelerinin tarihçileriyle de benzer çabalar içine girerek, benzer dosyalar oluşturmayı da planlıyoruz.

Nice sayılarda her ay buluşmak dileğiyle. ■

http://groups.google.com/group/merakediyorum

İçindekiler

Ekim 2006

KAPAK

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ile birlikte hazırladığımız ve çoğunluğu Fransız tarihçilerinin makalelerine dayanan bu dosya ile amacımız, "haksız" bir şekilde 'benzemez' olduklarına inanılan iki kültür arasındaki köklü ve devamlı "bütünlüğü" göstermekten ibarettir...

4 Editörden

6 Basında Bu Ay
Vahdettin Engin

8 Geçen Ay
Sebahat Bağbars

14 İnteraktif Kürsü

20 On Soruda: II. Mahmud dönemi
Erhan Afyoncu

64 Havacılık: Eribe'nin paraşütü neden açılmadı?
Ertan Ünal

70 Uçan kale efsanesi
M. Tanju Akad

75 İnternet: En iyi havacılık siteleri
Taner Güdükoğlu

76 Boğaz'da yalı skandalı
Murat Belge

80 Orhan Koloğlu Arşivi: Yahudilerden Cemal Paşa'ya...

82 Teknoloji: Polaroid fotoğraf makinelerinin çıkışı
Fatih Toptan

86 Bilim Tarihi: Alfred Nobel
Fatih Toptan

90 Kırk Ambar: Ahmet Tarık Tekçe
Feza Kürkçüoğlu

92 Dergilerden
Lale Uçan

94 Kitap
Lütfü Tınç

96 Ajanda
Erkan Ildız

103 Sözün Gelişi
Necati Güngör

104 Bulmaca
Sedat Yaşayan

106 Ayın Fotoğrafı

popüler tarih

Yıl: 7 Sayı: 2006/74 Ekim 2006

Kurucusu
NEZİH DEMİRKENT

İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Haber Merkezi
SEBAHAT BAĞBARS

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Sorumlusu
A. MERAL BAŞAR

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
YÜCEL DEMİREL • VAHDETTİN ENGİN
ALPAY KABACALI • HAYDAR KAZGAN
ÖMER KOÇ • ORHAN KOLOĞLU
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • METİN SÖZEN
ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
AYDIN COŞKUN • MANUEL ÇITAK
BİRCAN YORULMAZ • ERKAN ILDIZ
SELVA EGELİ • INA

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

Yayın Türü
YAYGIN SÜRELİ
Her ayın başında yayınlanır

DÜNYA Yayıncılık

Ofset Hazırlık ve Baskı
DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.
"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Santral Tel: 0.212. 440 24 24
Reklam: 0.212. 440 20 42
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

Dağıtım
DPP A.Ş.
DÜNYA SÜPER DAĞITIM A.Ş.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Vahdettin Engin

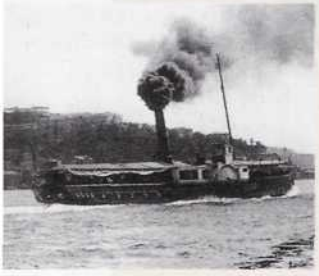
100 yıl önce

Berat Kandili

Mübarek Berat gecesi hürmetine, Yıldız Sarayı Çit Kasrı'nda *[üstte, solda]* padişahın da katıldığı bir mevlit merasimi yapıldı. Mevlitte nâzırlar, devletin üst düzey bürokratları da bulundular. Nâzırlar arasında; Adliye ve Mehazib Nâzırı Abdurrahman Paşa, Serasker Rıza Paşa, Zeki Paşa, Ahmed Zülküf Paşa, Halid Paşa, Nureddin Paşa, Arif Hikmet Paşa, Edhem Paşa, Ömer Rüştü Paşa, Reşid Paşa ile Şehremini Hacı Muhtar Bey bulunuyordu.

(Le Moniteur Oriental, 3 Ekim 1906)

Dünkü sis

Dün Boğaz'da meydana gelen çok yoğun sis Şirket-i Hayriye vapurlarının Boğaziçi'deki bütün seferlerinin aksamasına yol açtı. Sabahtan akşamın 6'sına kadar Boğaz'dan yukarıya sadece bir vapur çıkabildi. Aşağı inişler de saat 4'ten sonra yapılabildi.

(Le Moniteur Oriental, 25 Ekim 1906)

İstanbul Ligi

İstanbul ligi çerçevesinde evvelki gün Baltalimanı Kulübü ve Kadıköy Futbol Kulübü arasında yapılan futbol müsabakasını, Kadıköy Futbol Kulübü, 2-0 kazandı. Maçın hakemliğini Kadıköy Futbol Kulübü Başkanı Mösyö James La Fontaine yerine getirdi.

(Le Moniteur Oriental, 9 Ekim 1906)

75 yıl önce: 3 Ekim 1931

Atina şehrinde, Türk bayrakları

Son Posta gazetesi, 3 Ekim 1931 tarihli nüshasında okurlarına, başbakan İsmet Paşa'nın Atina ziyaretini aktarır. Bu, bir iadei ziyarettir. Bir yıl önce de Yunanistan başbakanı Venizelos, Ankara'ya gelmiştir.

Yunanistan başkentini ziyaret edecek olan Başvekil İsmet Paşa, hareketinden evvel verdiği beyanatta, "İki memleket arasında hiçbir ihtilaf yoktur. İki memleket birbirinin saadetini muhabbetle temenni edecek vaziyette ve hissiyattadır. İktisadî münasebetlerimizin karşılıklı menfaatler dahilinde icrasını temenni ediyoruz" dedi.

Bundan sonra Başvekil İsmet Paşa, Ege vapuru ile Atina'ya hareket etti. Türk heyeti Ege Denizi'nde Yunan gemileri tarafından 19 pare top atılarak karşılandıktan sonra Faler limanına gelindi.

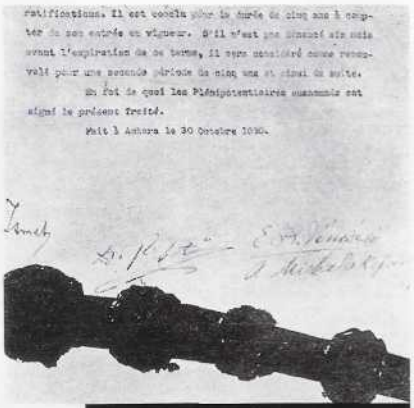
Karada, Faler limanını Atina'ya bağlayan caddenin girişine Türk bayrakları ile süslü bir zafer takı kurulmuş ve beş kilometre süren bu caddenin her iki tarafında bütün evler ve dükkânlar Türk bayrakları ile donatılmıştı.

Gazeteler, az veya çok miktarda efkârıumumiyenin sözcüsü olarak kabul edildiğine göre, orada da kendini gösterdi. Bugün bütün Yunan gazeteleri Türk ve Yunan bayrakları, Türk ve Yunan başve-

İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü (Aras), Atina ziyaretleri sırasında Yunanistan Başbakanı Venizelos ile birlikte.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

30 Ekim 1930'da Ankara'da imzalanan Türk-Yunan Dostluk Antlaşması'nın imza sayfası.

killerinin resimleri ve Türk-Yunan ricalinin sözleri ile dolu olarak çıkmışlardı.

Muvafık veya muhalif bütün bu gazetelerin neşriyatı tek bir satır ile özetlenebilir: "Mazide asırlarca çarpıştık, vurduk ve vurulduk. Fakat şimdi bu safha kapandı. Aramızda en küçük bir ihtilaf sebebi bile kalmadı. Dost olduk, dost kalmak istiyoruz. Türkiye'nin Muhterem Başvekili aramıza safa geldiniz."

Tevfik Rüştü

Şurasını kaydedelim ki, başvekilimize gösterilen coşkun hüsnü kabulde Türkiye'den Yunanistan'a taşınmış olan Rum göçmenlerin büyük bir hisseleri vardır. Ümitleri büyüktür. Serbest ticaret ve iki memleket arasında gidip gelme kolaylaştırılacaktır. Bunu bir heyet vasıtasıyla İsmet Paşa'dan rica edeceklerdir.

İsmet Paşa hazretleri ile Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'i karada Mösyö Venizelos ile Mösyö Mihalakopulos ve Yunanlı vekiller karşıladı.

Karşılamada Pire Belediye Başkanı ve coşkulu bir halk kalabalığı da vardı. Belediye Başkanı şehir ahalisi namına Türk heyetine 'Hoş geldiniz' dedi. Takdim merasimi yapıldı ve otomobillerle Atina'ya hareket edildi. Alay güzergâhı boyunca toplanmış olan heyecan içindeki halkın, Petit Palais Oteli'ne kadar devam eden alkışları arasında Atina'ya varıldı.

Otelin önünde beklemekte olan kesif bir halk tabakası Türk vekillerini şiddetle alkışlayarak balkona çıkmalarını istedi. Vekiller buna muvafakat ettiler ve balkona çıktılar.

Halk kendilerini bir alkış tufanına gark etti. Bizzat Mösyö Venizelos da alkışlayanlar arasında idi. Öğle vakti Türk vekilleri Yunan Reisicumhuru tarafından kabul olundular. Akşam da Türk vekilleri şerefine verilen ziyafette Yunan Başvekili şunları söyledi:

"Sizi bugün Atina'da karşılamaktan, bize Ankara'da gösterdiğiniz unutulmaz misafirperverliği iadeye çalışmaktan mütevellit sevincimizin ne derece derin olduğunu ifadeden aciz bulunuyorum. O zamandan beri, aradan bir sene bile geçmedi. Buna rağmen bu kadar kısa bir zaman içinde kat ettiğimiz yolun uzunluğunu ölçmek hemen hemen imkân haricindedir."

İsmet Paşa, 1930'da, Yunanistan Başbakanı Venizelos ile birlikte Ankara'da.

75 yıl önce

YENİ HARP GEMİLERİ

İtalya'da yapılan yeni harp gemilerimizden Kocatepe *[üstte]* ve Adatepe muhriplerimiz bugün öğleyin limanımıza geleceklerdir. Bugün şehrimize gelen Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey ile Deniz Müsteşarı Mehmet Ali Bey muhriplerimize bayrak çekme merasiminde bulunacaklardır.

(Son Posta, 18 Ekim 1931)

SAFİYE'DEN 'MÜSTEHCEN' PLAK

Savcılık yeni matbuat kanununa tevfikan gramofon plaklarının ve şarkıların incelemesine devam etmektedir. Öğrendiğimize göre savcılık, Safiye Hanım'ın bir plak kumpanyasına okuduğu bir şarkıyı 'müstehcen' gördüğü için yasaklamıştır. Bu şarkıyı alenen söyleyenler ve plaklarını çalan ve satanlar hakkında kanunî takibat yapılması polise bildirilmiştir. Ceza, bir aydan 6 aya kadar hapistir.

(Son Posta, 7 Ekim 1931)

İLKMEKTEP KİTAPLARI

Bu sene yeniden basılıp da derslere başlandığı zaman satılığa çıkarılan ilkmektep kitaplarının geçen seneki fiyatlardan daha pahalı olduğu noktasından şikayetler başlamıştır. Bu şikayeti yapanlar geçen seneki fiyatlarla bu seneki arasındaki farkın çok mühiş bir yekûn tuttuğunu, hatta bunun 50 bin liraya kadar yükseldiğini ısrarla söylemektedirler.

(Son Posta, 13 Ekim 1931)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Sebahat Bağbars
sebahat.bagbars@dunya.com

Ağlasunluların yüzünü güldüren kent

Yükseklerdeki Sagalassos

Ağlasun halkı için, Sagalassos antik kenti çok önemli. Kazı alanında aktif görev almaları ve titiz çalışmaları dışında, kentin tanınması için de yıllardır özel çaba harcıyorlar.

Sagalassos antik kentinin en görkemli yapılarından Antoninler Çeşmesi [üstte]. Sagalassos antik kent kazılarından çıkarılan bereket boynuzunu (Altın Boynuz) taşıyan tanrıça gövdesi [sağda; M.S. 2. Yüzyıl'ın ilk yarısı Aşağı Agora çeşmesinin 2. aediculasına ait].

25 Ağustos'ta Antalya'dayız; Burdur'un Ağlasun ilçesinin 7 km kuzeyinde yer alan Sagalassos antik kentinin yeniden doğuşunu göreceğiz.

Koç Grubu şirketlerinden Aygaz'ın sponsorluğuyla ayağa kaldırılan Antoninler Çeşmesi'nin son halini ve Sagalassos'da 16 yıldır devam eden çalışmaları yakından izleyeceğiz.

Yola çıkıyoruz ve yaklaşık 3 saat süren bir yolculuk sonrası, yemyeşil Ağlasun'a ulaşıyoruz. Otobüsümüz durduğunda, Sagalassos'a vardığımızı düşünüp seviniyoruz; ancak kente ulaşmamız için uzun ve dik bir yamacı da tırmanmamız gerekiyor. Hava sıcak; kan ter içinde toprak yolu aşıp, soluk soluğa tepeye varıyoruz ve gördüğümüz manzarayla tüm yorgunluğumuzu atıyoruz: Bulunduğumuz noktada, Sagalassos tüm muhteşemliğiyle karşımızda. 1706'da Fransız gezgin Paul Lucas tarafından keşfedilen Sagalassos'un kimliği, İngiliz papaz F.V.J. Arundell tarafından ortaya çıkarılmış.

Kentte yapılan ilk kapsamlı araştırma ise, Kont K. Lanckoronski tarafından 1884-86 yılları arasında gerçekleştirilmiş.

Zaman içinde depremler ve salgın hastalıklar nedeniyle yalnızlığa terk edilen kent, Stephen Mitchell başkanlığındaki ekibin 1986'da başlattıkları araştırmalarla tekrar gündeme

http://groups.google.com/group/merakediyorum

FOTOĞRAF: SEBAHAT BAĞBARS

gelmiş...

Ancak Sagalassos'un yeniden doğuşu, Belçikalı Arkeolog Prof. Marc Waelkens'in 1990'da girişilen ve halen devam etmekte olan kazı çalışmalarıyla başlıyor. Antik Pisidya kentlerinden biri olan Sagalassos'un adı ise, tarihte ilk kez, Büyük İskender'in bölgeyi kendi topraklarına katmasıyla anılır olmuş...

Ancak kazı ekibinin topladığı veriler, buradaki ilk yerleşimin çok daha gerilere gittiğini kanıtlıyor.

Kentin aşağısındaki vadide M.Ö. 4200 yıllarında çiftçi topluluklarının yaşadığı ve kale kesiminde Erken Tunç Çağı'na (M.Ö. 3000-2500) ait küçük veya geçici bir yerleşimin varlığı tespit edildi. Genç Tunç Çağı (M.Ö. 2000-1200)'ında da iskân edilmiş olduğu bilinen yerleşimin, İlk Demir Çağı'nda (M.Ö. 1200- 750) kent halini aldığı tahmin ediliyor.

Büyük İskender'den sonra ise, Sagalassos'ta Helenleşme dönemi başlıyor. Sagalassos bu dönem içinde (M.Ö. 333-25) Pisidya bölgesinin Selge'den sonra en önemli ikinci kenti oluyor.

İskender'in ölümünün ardından selefleri arasında birkaç kez el değiştiren kent, önce Seleukosların hâkimiyeti altına giriyor. Sonra Attalosların Bergama Krallığı'na dahil ediliyor; ardından Roma Cumhuriyeti'nin (M.Ö. 133 / 29-39) ve son olarak da Galat kralı Amyntas'ın (M.Ö. 39-25) egemenliği altında kalıyor... 16 yıldır kazı başkanlığını sürdüren Prof. Marc Waelkens ciddi rahatsızlıklarına karşın, programın sonuna kadar yorulmak nedir bilmeden antik kentin geçirdiği her aşamayı soluksuz anlatıyor bizlere.

Gezimize Sagalassos'un en iyi korunmuş yapılarından birisi olan tiyatroyla başlıyoruz. Deniz seviyesinden yaklaşık

FOTOĞRAF: AYDIN COŞKUN

Roma Hamamı: Hamam, M.S. 165'te tamamlanmış ve dönem dönem onarılarak 7. Yüzyıl'a kadar da kullanılmış [üstte]. MS. 180-200 yıllarına tarihlendirilen antik tiyatroda festival de düzenleniş olabileceği düşünülüyor [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAFLAR: AYDIN COŞKUN

Koç Grubu şirketlerinden Aygaz'ın üstlendiği Antoninler Çeşmesi'nin restorasyon çalışmalarından ayrıntılar [üstte, sağ üstte, sağda ve sağ sayfada] .

1.514 m yükseklikte olan ve MS. 180-200 yıllarına tarihlendirilen yapı, antik dönem tiyatrolarının en yüksek rakımlılarından biri.

Waelkens'e göre, 9 bin kişilik bu tiyatro Sagalassos nüfusu için oldukça büyük; ama burada, her yıl bir festival düzenlendiği, Pisidya ve çevresinden de, çok sayıda katılımın olduğu düşünülüyor.

İkinci durağımız kütüphane ve hemen yakınındaki çeşme. İlk olarak Helenistik çeşmenin ilerisindeki caddenin kuzey kenarında yer alan kütüphaneye giriyoruz.

Kentin en zenginlerinden T. Flavius Severianus Neon tarafından M.S. 120'de yaptırılan kütüphanede kazı çalışmaları ilk olarak 1990'da başlamış.

Üç farklı giriş kapısı bulunan kütüphane 1995-97 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda, bir dış bina ile koruma altına alınmış. İlk soluklanma molamızı ise, 'Genç Helenistik Çeşme' olarak adlandırılan yapıda veriyoruz. Çünkü bu çeşmeden, 2 bin yıldır hiç kesilmeden su akıyor. Hepimiz içiyoruz sudan; oldukça lezzetli. Ayrıca restorasyonu 1997'de tamamlanan bu çeşmenin, orijinal taşlar kullanılarak ayağa kaldırıldığını da öğreniyoruz.

Prof. Marc Waelkens'e göre, Sagalassos, 'Yukarı ve Aşağı Agora' diye iki kısma ayrılıyor ve yukarı şehirde yer alan Yukarı Agora, M.Ö II. Yüzyıl'da inşa edilmiş surlarla korunuyor imiş.

Agora'nın zemini, İmparator Augustus döneminde (M.Ö. 25-M.S. 14) büyük kalker bloklarla kaplanmış; ortasına da anıtsal sütunlar üzerinde kentin ileri gelenlerinin heykelleri yer alıyor imiş. Yukarı Agora'da ise, 'Helenistik Dorik Çeşme' ve 'Neon Kütüphanesi' dışında M.Ö. 100'lü yıllarda inşa edilmiş olan kent meclisi binası 'Bouleuterion', Augustus dönemine ait 'Kahramanlar Anıtı' yani Heroon binası ve görkemli çeşme 'Antoninler Çeşmesi' de yer alıyor.

Heroon, kesin bilgiler olmasa da, yabancı bir hükümdar ya da kahraman için yapılmış ve M.Ö. II. Yüzyıl'ın sonlarına tarihlenen bir anıt ve üzerinde yer alan kabartmalarda da, birbirlerinin eldiven ve pelerininden tutarak dans eden kız figürleri yer alıyor...

Aygaz'ın sponsorluğunda Sagalassos'un simgesi haline gelen görkemli 'Antoninler

Sagalassos antik kentinin önemli yapılarından biri olan antik Helen Çeşmesi'nin restorasyon çalışmaları 1997'de tamamlandı [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

FOTOĞRAF: SEBAHAT BAĞBARS

Çeşmesi' ise, M.S. 161-180 yıllarında antik kentin politik merkezi olan Yukarı Agora'ya sosyal ve estetik bir bütünlük kazandırmak amacıyla inşa edilmiş ve çeşmede 7 farklı taş türü kullanılmış.

Yapının tümü Dionysos'a ithaf edilmiş sembollerle bezenmiş. Anıtsal çeşme M.S. 500 yıllarında meydana gelen deprem nedeniyle büyük hasar görmüş... 1998'de başlayan restorasyon çalışmalarının 2010'da tamamlanması planlanıyor.

Aşağı Şehir'in merkezindeki Agaro'nın batısında ise, Augustus'un koruyucu tanrısı Apollon'a adanan ionik tarzda geniş bir alan bulunuyor. Bu meydana geçit veren merdivenli cadde üzerinde ise, bir zamanlar, tiyatro masklı ve girlandlı frizle bezenmiş bir 'erken imparatorluk' dönemi kapısı yer alıyormuş. Aşağı Agora'nın yeniden düzenlenmesi, büyük ölçüde imparator Traianus (M.S.98-117) döneminde gerçekleştirilmiş. Burada, bu döneme tarihlenen büstler, antik dönem heykeltıraşlığının önemli örneklerinden sayılıyor.

Aşağı Agora'nın kuzeyini ise; yüksek bir teras üzerinde yer alan anıtsal bir çeşme süslüyor. Nişlerine heykellerin yerleştirildiği bu çeşmenin üst katında, yapıya daha sonradan eklendiği anlaşılan büyük bir mermer Afrodit heykeli bulunuyor.

Aşağı Agora'nın ve kentin en büyük anıtsal yapısı ise, içinde pek çok havuz bulunan ve günümüze, iki katı korunmuş olarak ulaşan Roma Hamamı. Hamam, M.S. 165'te tamamlanmış ve dönem dönem onarılarak 7. Yüzyıl'a kadar da kullanılmış.

Antik Kent Sagalosos'daki gezimizi tamamlıyoruz. Prof. Marc Waelkens ile yaptığımız sohbet sırasında, kendisine, Sagalassos halkının yerleşmek için neden ulaşımı bu kadar zor bir yeri tercih etmiş olabileceğini soruyoruz.

Waelkens, Sagalassosluların kendilerini güvende hissetmek için buraya yerleştiklerini; bu durumun Demir Çağı ile ilişkili olduğunu ve o dönemde yerleşim yerlerinin özellikle yükseklerde kurulduğunu belirtti ve: "İlk Sagalassos, 'Düzen Tepe' üstündeydi. Ama orada şimdi hiç su yok. Depremler nedeniyle çeşmeler yer değiştirmiş hatta kurumuş olabilir. Ama göç ettikleri yeni yer de, eski yerlerine çok yakın. Demek ki, orada su vardı. Yani bence oraya yerleşmelerinin ana nedeni su ve güvenlik."

Prof. Waelkens, Sagalassos'un surlara bile ihtiyaç göstermeyen çok sağlam bir topografik pozisyon içinde olduklarını da vurgulayarak: "Tamam surlar varmış; ama olmasa da olurmuş ve bana göre de, Sagalassos çok sağlam bir kentmiş" dedi.

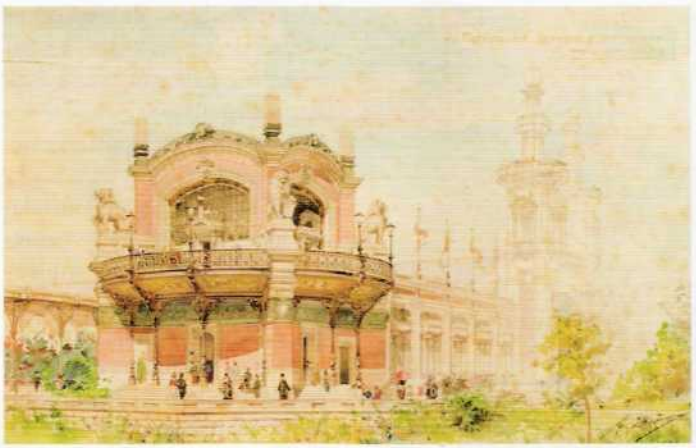

Burdur Müzesi'ndeki kabartmalar

Sagalassos antik kentinden çıkarılan buluntuların bir bölümü de, Burdur Müzesi'nde sergileniyor. 'Kahramanlar Anıtı' Heroon binasının etrafını süsleyen 'dans eden kızlar' duvar kabartması da bunlar arasında...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Raimondo D'Aronco'nun bir suluboya çalışmasında, Ayasofya'daki I. Mahmud Şadırvanı'nın restorasyonu [sağda].

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü

Yeni salon, ilk sergi

Suna ve İnan Kıraç Vakfı'nın çatısı altında 'İstanbul Araştırmaları Enstitüsü', 2007 yılında kapılarını bilim dünyasına, araştırmacılara ve İstanbullulara açmaya hazırlanıyor.

Enstitünün küçük bir galeri olarak düzenlenen ilk katı da, sergiler için tasarlandı. İlk sergi ise, Osmanlı mimarlığının bir dönemine ve 20. Yüzyıl başı İstanbul'una damgasını vurmuş olan İtalyan mimar Raimondo D'Aronco'nun özgün çizim, karakalem ve suluboya çalışmalarıyla, kitaplığından oluşan bir seçki ile karşımızda idi.

18 Eylül'de sanatseverlerle buluşturulan "Osmanlı Mimarı D'Aronco 1893 - 1909 İstanbul Projeleri" isimli sergi, 15 Kasım 2006 tarihine kadar, ücretsiz olarak gezilebilecek.

Müzik

Senar, veda etmiyor

Türk sanat müziğinin dev ismi Müzeyyen Senar iki sene aradan sonra 'Kulüp Rakı Taş Plak Gecesi'nde sahne aldı. Sepetçiler Kasrı'nda düzenlenen gece bir veda gecesi olarak lanse edildi. Ancak Senar, Türk sanat müziğinden pek çok sevilen şarkıyı seslendirdiği gecede, etkinliğin "Senar'ın Sahnelere Veda Gecesi" olarak duyurulmasına sitem etti ve veda etmediğini belirtti. Kokteyl ile başlayan, fasıl ve yemekle sonlanan gecede Senar' Bülent Ersoy, Levent Yüksel, Adnan Şenses ve Kızı Feraye ile birlikte şarkılar söyledi.

Gökşin Sipahioğlu'nun [sağda] 'Mart 1964 / Zengibar' yeni sosyalist hükümet zamanı tarlada gönüllü çalışan bir işçi kadın fotoğrafı [sağ altta].

Fotoğraf

Sipahioğlu'nun objektifinden

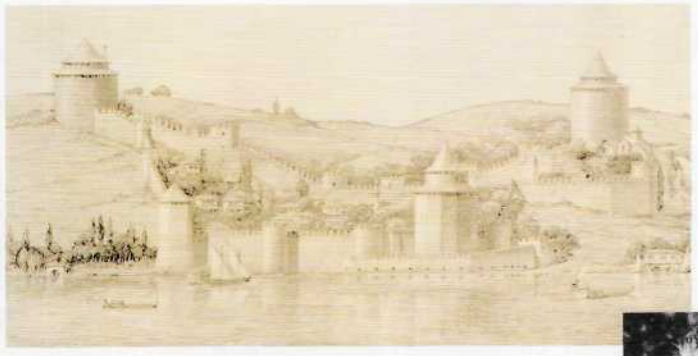
Ülkemizin ilk serbest gazetecilerinden ve Sipa Press'in kurucusu Gökşin Sipahioğlu'nun 'Doğru Yerde Doğru Zamanda' başlıklı fotoğraf sergisi 7 Eylül Perşembe günü, İstanbul Modern'de açıldı.

Fortis'in katkılarıyla gerçekleştirilen ve küratörlüğünü Engin Özendes'in yaptığı sergide, Sipahioğlu'nun yarım yüzyıllık gazetecilik yaşamının ilk fotoğraflarından Küba füze krizine, Prag olaylarından 1968'de Paris'te patlak veren öğrenci gösterilerine, birçok önemli anları vurgulayan 119 fotoğraf yer alıyor. 11 Kasım'da sonlanacak olan sergi için, bir de özel katalog hazırlandı. 296 sayfalık bu katalogda Yaşar Kemal, Ara Güler, Altan Öymen, Bülent Akarcalı, Mehmet Ali Kışlalı, Nail Güreli, Özgen Acar ve Tufan Türenç gibi daha birçok önemli ismin Gökşin Sipahioğlu hakkında yazdığı yazılar yer alıyor.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Albert Gabriel'in [sol altta] Rumelihisarı, restore edilmiş cephe çalışması [solda].

Sergi

Albert Gabriel yeniden Türkiye'de

Anadolu'nun eski abidelerinin tanınması için çok şeyler yapmış olan Albert Gabriel, 15 Eylül - 11 Kasım tarihleri arasında, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ve Paris Ulusal Sanat Tarihi Enstitüsü tarafından onuruna düzenlenen bir sergiyle anılıyor.

Yapı Kredi Kültür Merkezi Kâzım Taşkent Galerisi'nde yer alan 'Albert Gabriel (1883-1972): Ressam, Mimar, Arkeolog, Gezgin' başlıklı sergi, uzun yıllar Türkiye'de yaşayan ve 'yeri doldurulamaz pek çok çalışmaya imza atan' mimar ve arkeolog Albert Gabriel'i yeniden gündeme getiriyor.

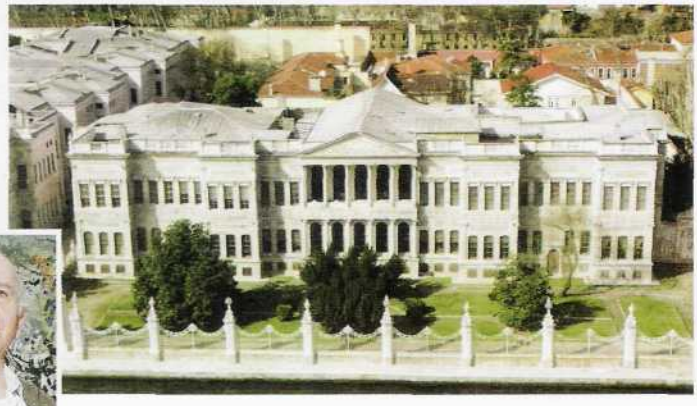
Sergide Gabriel'in Türkiye ağırlıklı çalışmalarının arasında, mimarî çizimler; Amasya'dan Mardin'e, Bursa'dan Diyarbakır'a kadar, çok farklı yörelerde çektiği 50 adet 30 x 40 boyutundaki fotoğraf; Türkiye, Yunanistan, Ortadoğu ve Avrupa'yı betimleyen suluboya resimler; Rodos adası ile ilgili suluboyalar ve büyük boyutlu boyalı desenler; Boğaziçi yalıları, Mardin, Anadolu camileri ve medreseleri betimleyen desenler; Güzel Sanatlar Okulu'na yaptığı eserler, çalışmaları sırasında kullandığı malzeme ve kişisel eşyaları yer alıyor.

Restorasyon

Resim ve Heykel Müzesi

İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin müdürü Prof. Ferit Özgen'den edindiğimiz bilgilere göre, bir zamanlar Dolmabahçe Sarayı'nın Veliaht Dairesi olarak kullanılan müze, ciddi bir restorasyona hazırlanıyor.

Türk resim ve heykel sanatına ilişkin 10 bin 800'e yakın eserin bulunduğu ve Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisi'ne bağlı olan müze, içinde bulunduğu olumsuz şartlar nedeniyle, ziyaretçilerini, yalnızca Şeker Ahmet Paşa Salonu'nda yer alan 66 eserle buluşturabiliyordu. Devlet Bakanı Abdüllatif Şener'in girişimleriyle müzenin yenilenmesi, yeni bir kadro oluşturulması ve tüm eserlerin sergilenebilmesi amacıyla, geçtiğimiz ay müzeye 3 trilyon destek verilmesi kararlaştırıldı. 2007 yılında 3 trilyon daha verilecek olan müzeye destek sağlayan bir diğer kurum ise, Bilgi Üniversitesi oldu. Üniversite, depoların raf sistemi ve havalandırması konusunda, yaklaşık 65-70 bin YTL destek sağlıyor.

İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nden genel görünüm [solda]. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin müdürü Prof. Ferit Özgen [en solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

3 Şubat 2006 Cuma günü aramızdan ayrılan Prof. Dr. Işın Demirkent'in, her vesileyle özenle vurguladığı gibi, 'Haçlı seferleri Anadolu tarihinin bir parçasıdır' ve Anadolu topraklarındaki Haçlı seferleri kalelerine, birer kültür varlığı olarak sahip çıkılması da, Demirkent'in bu bakış açısı çerçevesinde, son derece memnuniyet vericidir. Biz de, "Râvendân Kalesi'nin restore edileceği" yolundaki haberler nedeniyle, İst. Üni. Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Yardımcı Doçenti ve Demirkent'in eski öğrencisi Dr. Ebru Altan'dan, Popüler Tarih için, konuya ilişkin bir yazı kaleme almasını rica ettik.

Haçlı seferleri dönemi kalelerinden...

Râvendân yaşatılacak

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Haçlı seferleri döneminde Urfa'yı Antakya'ya bağlayan yol üzerinde, Afrin Vadisi'nde önemli bir geçit noktası durumunda olan 'sınır kalesi' Râvendân'ı restore edecek.

EBRU ALTAN

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü 'Tarihî Çevre Koruma Geliştirme, Rölöve ve Restorasyon Projesi' kapsamında, yeni bir adım atıldı.

Genel Müdürlük, Güneydoğu Anadolu'da bugün 'Ravanda' adıyla anılan bir zamanların 'Râvendân Kalesi'nin restore edilmesi yolunda harekete geçti.

Bakanlık da bu yolda, toplam 330 bin YTL ödenek tahsis etmiş bulunuyor.

Bu girişim, 11. Yüzyıl ile 13. Yüzyıl arasında, 'bir sınır kalesi' ve 'geçit yeri' olarak önem taşıdığı gibi, Haçlı Seferleri Tarihi içinde de belirli bir yeri olan bu kültür varlığının korunması adına, memnuniyet vericidir.

Râvendân'ın, bir belde olarak bugünkü adı 'Belenözü'dür ve Kilis ilinin Polatili ilçesine bağlıdır. Kale ise, bugün artık 'Ravanda' adıyla anılmaktadır. Gaziantep'e 40 km. uzaklıkta olan kale, Kilis'in de 24 km. kuzeybatısındadır; Belenözü Köyü'nün yanında, Afrin Çayı'nın doğusunda, yüksek bir tepenin zirvesindeki düzlükte kurulmuştur.

Bu düzlüğün etrafına çevrilen surun büyük bir kısmı, halen yıkık durumdadır. Kalenin giriş kapısı güneydedir.

Râvendân: Kale içinden bir bina kalıntısı [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Kalenin içinde, doğu tarafında, iki büyük su sarnıcı vardır ve bu sarnıçlardan gizli bir yolla Afrin Çayı'na inilebildiği sanılmaktadır.

Kalenin ne zaman kurulduğu belli değildir. Bu yılın Şubat ayında yitirdiğimiz rahmetli hocamız Prof. Dr. Işın Demirkent'in, 1992'de Belleten'de (sayı 216) yayımlanmış olan 'Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendân' adlı çalışmasında da belirttiği gibi, Râvendân Kalesi hakkında kaynakların verdiği en eski tarih, 11. Yüzyıl'a aittir.

Hem İslâm hem de Latin kaynakları bu kalenin varlığından ilk kez Haçlı Seferleri nedeniyle söz ederler.

Kalenin adı, İslâmî eserlerde 'er-Râvendân' diye anılırken, Haçlı kroniklerinde 'Ravendel', 'Ravandel' ya da 'Ravenel' olarak isimlendirilir. Ermeni kaynaklarında ise, kale 'Aréventan' adıyla kayda geçmiştir.

Bizans kaynaklarında adına hiç rastlanmasa da, aslında kalenin 11. Yüzyıl sonlarında inşa edilmiş bir Bizans yapısı olduğu düşünülür... En azından, Haçlı seferlerinin başlangıcından önce kalenin var olduğu kesindir.

Kalenin Türklerin eline ne zaman geçtiği bilinmemekle beraber, 1097 yılı sonbaharında Haçlı orduları Antakya surları önüne geldiklerinde, kale Türklere aittir ve Haleb Meliki Rıdvan b. Tutuş'a bağlıdır; 1097 yılının sonlarında da, Haçlılar tarafından Türklerin elinden alınmıştır.

Olayların akışı şöyledir: Birinci Haçlı Seferi'ne ağabeyi Godefroi de Bouillon'un yanında katılan Baudouin de Boulogne, Doğu'da kendisine bağımsız bir hâkimiyet kurmak gayesiyle yola çıkmıştır.

Haçlı ordusu İznik önünde bulunduğu sırada tanıştığı Ermeni Bagrat'ın tesiriyle, Baudouin de Boulogne bu amacını gerçekleştirebilmek için, Urfa (Edessa) bölgesine gitmeye karar verir.

Böylece kendine bağlı kuvvetlerle Maraş'ta ana Haçlı ordusundan ayrılarak üç ay süren bir çabanın ardından Baudouin de Boulogne, Ermenilerin de yardımıyla, Tell-Bâşir'den sonra Râvendân'ı zapt eder.

Râvendân Kalesi'nin kumandanlığını Bagrat'a verir. Ancak Bagrat, burada kendi başına bağımsız bir hâkimiyet kurmaya niyetlenip Haçlıları kaleye sokmak istemeyince, Baudouin kaleyi zorla onun elinden geri alır.

10 Mart 1098'de Urfa'da ilk Haçlı Kontluğu kurulunca da, Râvendân Kalesi, kontluğun batı bölgesindeki en uç ve en önemli savunma noktalarından biri haline gelir. Urfa'yı Antakya'ya bağlayan yol üzerinde, Afrin Vadisi'nde önemli bir geçit noktası durumundadır kale...

Urfa Haçlı Kontluğu'nun ikinci kontu II. Baudouin du

Râvendân Kalesi'nin üç gözlü giriş kapısı [üstte].

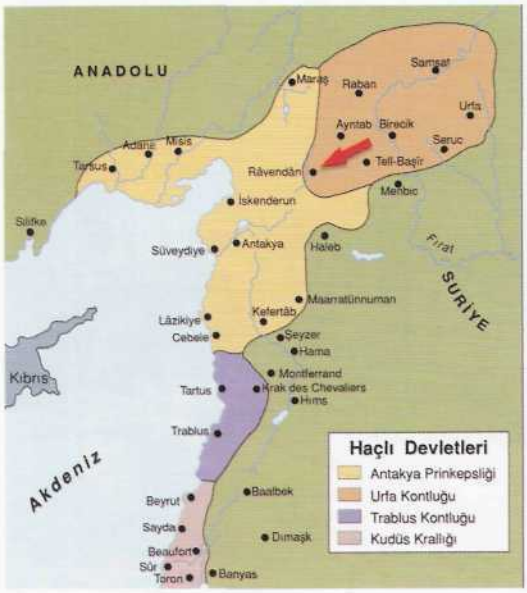
Prof. Dr. Işın Demirkent'in Belleten'de yer alan 'Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendân' adlı çalışmasının 1992 tarihli ayrıbasımı [solda].

Daha sonraları, 'I. Baudouin' adıyla Kudüs krallık taçını da giyecek olan Baudouin de Boulogne adına, krallığı döneminde bastırılan paranın bir yüzü [sol üstte].

Şimdilerde yerinde bulunmayan Râvendân Kalesi Kitabesi [solda; Demirkent'in çalışmasından].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Urfa Kontluğu'nun sınırları içindeki Râvendân Kalesi, kontluk topraklarından Antakya Prinkepsliği'ne geçişi sağlayan noktadaydı ve tam da sınıra yakındı [üstte]. Râvendân'ı satın alan Bizans İmparatoru Manuel Komnenos [sağ üstte]. Sultan Baybars [sağ sayfada, üstte] döneminde Râvendân Kalesi, Türk hakimiyeti altındadır.

Bourg (1100-1118), Doğu'ya gelen teyzesinin oğlu Joscelin de Courtenay'e 1101 yılında kontluğun doğusunda kalan bölgeyi ikta edince, Tell-Bâşir merkez olmak üzere, bölgedeki diğer kaleler gibi, Râvendân'ın idaresi de Joscelin'in eline geçmiş olur.

Kumandan olarak tekrar kalenin yönetimine sahip çıkan Bagrat, 1117 yılına kadar idareyi elinde tutar; 1117'de ise, II. Baudouin, Fırat'ın batısındaki bölgede bulunan Rabân, Birecik, Râvendân gibi birçok kaleyi, mahallî Ermeni hâkimiyetlerine son vererek, Urfa Kontluğu'na ilhak eder.

Urfa Kontu II. Joscelin (1131-1150) zamanında, Musul valisi atabek İmâdeddin Zengi'nin, 24 Aralık 1144 tarihinde Urfa'yı fethiyle beraber, Urfa'daki Haçlı Kontluğu fiilen son bulmuş olur.

Fakat II. Joscelin, Fırat'ın batısında Tell-Bâşir merkez olmak üzere Râvendân'ı da içine alan birkaç kalede bir süre daha hâkimiyetini devam ettirme imkânı bulur.

Ancak 1146 yılında Zengi'nin ölümünden sonra, Haleb'de onun yerini alan oğlu Nureddin Mahmud, II. Joscelin'e karşı mücadeleyi devam ettirir. Nihayet 1150 yılında II. Joscelin, Nureddin'e esir düşüp Haleb'de zindana atılır.

Kontluktan geriye kalan toprakları Türk taarruzlarına karşı koruyamayan Kontes Béatrice, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un (1143-1180) teklifini kabul ederek, buraları Bizans'a satmak zorunda kalır.

Böylece, Tell-Bâşir, Samsat, Birecik, Ayntâb, Dülük ile beraber, Râvendân da torbalar dolusu altın karşılığında Bizans'ın Kilikya valisi Thomas'a teslim edilir.

Ancak bundan sonra da bu topraklara hücumlarını devam ettiren Türkler (Nureddin Mahmud, Selçuklu sultanı Mesud ve Mardin Artuklu emîri Timurtaş), 1151 yılında bölgeyi ele geçirirler.

Böylece Râvendân Kalesi, 54 yıl Haçlıların hâkimiyetinde kaldıktan sonra, tekrar Türklerin eline geçecek ve bu tarihten sonra da, uzun süre Haleb'e bağlı bir kale olarak Nureddin Mahmud'un hâkimiyetinde kalacaktır.

15 Mayıs 1174'te Nureddin Mahmud'un ölümünün ardından, yerine 11 yaşındaki oğlu el-Melik es-Salih İsmail (1174-1181) geçer. Kısa bir süre sonra Mısır valisi Salaheddin Eyyûbî ile el-Melik es-Salih İsmail'in arası açılır; 1176'da, Salaheddin'in Haleb kuşatmasından sonra, iki taraf arasında yapılan anlaşmaya göre, Haleb'in hâkimiyeti el-Melik es-Salih İsmail'de kalırken, bütün Suriye arazisi de Salaheddin'e bırakılır.

Bu sırada Râvendân da Salaheddin'in eline ge-

Yavuz Sultan Selim'in [sağda üstte] Mercidâbık Zaferi'nden sonra [sağda], Râvendân, Osmanlı topraklarına katılır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

çer ve onun tarafından tamir ve tahkim edilir. Sultan Salaheddin Eyyûbî'nin 1193 yılındaki ölümü üzerine, ülkesi kardeşleri arasında paylaşılırken, Haleb bölgesine oğlu el-Melik ez-Zâhir Gazi (1193-1216) hâkim olur.

Prof. Demirkent'in bu dönemle ilgili tespitine göre, 'Râvendân, Haçlı döneminde taşıdığı geçit yeri olma özelliğini hâlâ korumaktaydı. Çünkü bu defa da kuzeyden Ayntâb ve Mercıdâbık'tan gelen yol, Râvendân'dan geçerek güneye Azâz ve Haleb'e ulaşmaktaydı'.

1260-61'e kadar Eyyubîlerin hâkimiyetinde kalan Râvendân, el-Melik en-Nâsır'ın elinde bulunduğu sırada Moğolların eline geçer. Bu tarihte

Hülagu'nun birlikleri Haleb'i zapt edince, Haleb'e bağlı bütün kaleler gibi, Râvendân da Moğolların olur.

Aynı yıl, Ayn Câlût savaşında Memlûklere yenilen Moğollar, Suriye'den geri çekilmek zorunda kalınca, Haleb ve civarı da yeniden Müslüman hâkimiyetine girdiyse de, Râvendân, Moğol hâkimiyetinden hemen kurtulmaz.

Kalenin kesin olarak hangi tarihte Moğollardan geri alındığı belli değildir. Ancak, Memlûk Sultanı Baybars'ın (1260-1277) döneminde, burasının Türk hâkimiyetinde olduğu ve Moğollar tarafından yıkılmış olan kaleyi Baybars'ın tamir ve tahkim ettirdiği, bundan sonra da uzun süre Haleb vilayetine bağlı bir kale olarak Memlûk hâkimiyetinde kaldığı bilinir.

1400 yılında Timur'un Suriye Seferi sırasında Ayntâb ve Haleb zapt edildiği sırada, Timur'un orduları Râvendân'ı da işgal ederek yağmalar. Râvendan halkı bu saldırıdan önce şehri terk eder. Timur'un ordusu Suriye bölgesinden çekildikten sonra, buraya tekrar Memlûkler hâkim olur.

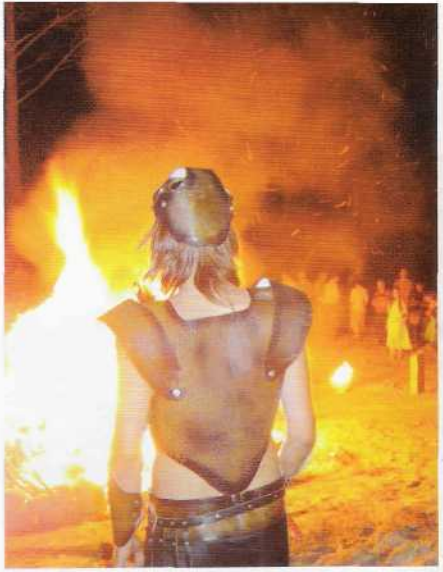
Ayntâb'dan Haleb'e inen yolun kontrolü bakımından önemli mevkide bulunan Râvendân, 15. Yüzyıl'da da Memlûk devletinin kuzey sınırında geçit yeri olarak önemini korumaya devam etti.

1516'da Yavuz Sultan Selim'in Mercıdâbık Zaferi'nden sonra, içinde bulunduğu bölgeyle birlikte Osmanlı topraklarına katılan Râvendân, Haleb'e bağlı bir nahiye olur. Osmanlı sınırlarının çok gerisinde kalan Râvendân, bu dönemde, bir sınır kalesi ve geçit yeri olma özelliğini de kaybeder.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Çanakkale'nin İntepe'sinde...

Hektor'un cenazesindeydim

İntepe beldesinin yakınlarındaki Hektor Koruluğu'nun içinde yer alan bir tümülüste, Troya'nın kahraman evlâdı Hektor'un mezarı var. Boğaz'ın tam karşı kıyısının tepelerinde de, Çanakkale Savaşları'nın abidesi...

LÜTFÜ TINÇ

Homeros ünlü destanı İlyada'da Troya Savaşı'nı bütün yönleriyle anlatır. Upuzun destanı noktalayan olay, Hektor'un cenaze törenidir.

Kimdir Hektor? Troya kralı Priamos'un büyük oğludur ve Yunanlı Akhilleus ile Troya'nın duvarları önünde dövüşürken ölmüştür.

Hektor'un babası Priamos, -'Troya' filminden de anımsayacaksınız- Yunan kampına gelir, Akhilleus'un çadırını bulur ve oğlu Hektor'un ölüsünü ister; alıp Troya'ya götürür.

Savaş devam etmektedir; ama Troyalılar, Hektor'un cenaze töreni için, dokuz gün yığın yığın odun toplarlar: "Onuncu şafak, ışığını ölümlülerin gözlerine yaydığı zaman, kahraman Hektor'un cenaze töreni başlar."

Böyle diyor Homeros ve ben de, bir ölümlü olarak, efsanevî kahraman Hektor'un 26 Ağustos'taki 'canlandırma' cenaze törenine katıldığımda, Hektor'un mezar tümülüsü üstünde, gözlerimi kaldırıp Çanakkale Boğazı'nın karşı yakasına, Gelibolu Yarımadası'nın ucundaki Zafer Abidesi'ne baktığımda, 'tarih bilinci' denen düşünce kristalleşmenin ne tür bir kıvılcım olduğunu sezinler gibi oldum...

Şirin İntepe beldesinin yakınlarında, Hektor Tümülüsü'nün üstündeki 'sahne'de gerçekten odunlar yandı ve Çanakkale'nin güçlü özel tiyatrosu 'Büyülü Sahne' Hektor'un, "Anadolu'nun ilk ve en büyük ulusal kahramanlarından biri olan bu yarı-tanrının" cenaze törenini sergilemeye devam etti.

'Büyülü Sahne' tiyatro topluluğunun İntepe beldesi içinde, meydanda, henüz güneş batmadan sahnelemeye başladığı ve bir 'belgesel canlandırması' titizliği içinde, 6-7 kilometre ilerideki orman içi tümülüse kadar sürdürdüğü tören, hava

'Büyülü Sahne' tiyatrosunun canlandırdığı cenaze töreni [üstte]. Epir kralı Pyrrhos'un adına basılmış bir gümüş sikkede, Akhilleus'un portresi [sağda]. Bir seramik deseninde, Akhilleus-Hektor kavgası [sağ sayfada, ortada].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

İntepe'deki Hektor Koruluğu'nda yapılan cenaze töreni canlandırması.

karardıktan sonra da tüm 'hesaplı' gerçekçiliğiyle sürdü...

Bütün bunlar, 25-27 Ağustos 2006 tarihleri arasında, Çanakkale'nin İntepe beldesinde gerçekleştirilen 'IV. Erenköy Bağbozumu Festivali'nin bir parçasıydı. Festivale bu yıl bir de sempozyum eklenmişti: I. Uluslararası Troia Bölgesi Değerleri Sempozyumu'.

Bu çabaların altında da, İntepe Belediyesi'nin tarih öğretmenliğinden gelme başkanı Alaattin Özkurnaz ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nden Prof. Dr. Osman Demircan'ın emekleri yatıyordu.

Festivalin ilk günü, birçok etkinliğin yanı sıra, İsmail Erten ve Dr. Rüstem Aslan'ın düzenlemiş oldukları "Troia'dan Günümüze Konut" adlı sergi ve yine Dr. Rüstem Aslan'ın rehberliğindeki Troya gezisi dikkati çekiyordu.

İkinci gün, 'Troas Bölgesi Değerleri' temalı sempozyum gerçekleştirildi. 40'a yakın bilim adamı ve araştırmacının sempozyum çerçevesinde sunduğu bildiriler, ekonomiden kültür tarihine, turizmden tarıma, çok farklı alan ve disiplinleri kucaklıyordu.

Batılı seyyahların geçmiş yüzyıllarda bölgeye yaptıkları gezilerden de söz edildi; 'Mavi Adadoluculuk'tan da dem vuruldu, mitolojinin ne olup ne olmadığından da...

Aynı gün akşamüstü, Hektor'un cenaze töreni canlandırması öncesinde de, çoğunluğu gazetecilerden oluşan bir grubun katıldığı ve yine bölge değerlerine ilişkin bir panel düzenlendi... Festival'in son gün etkinlikleri arasında ise, 'Troya' filminin gösterimi de yer aldı.

Önümüzdeki yıllarda, İntepe'de geliştirilmeye çalışılan ve yöreye has 'İntepe Beyazı' üzümü ile Ofreneion Şarabı ve turizm alanındaki tarih-kültür ağırlıklı çıkışlarıyla, İntepe beldesi, kendinden epey söz ettireceğe benziyor.

IV. Erenköy Bağbozumu Festivali'nde bir panel de yer alıyordu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Topkapı Sarayı Müzesi'nde yer alan ve ressamı belli olmayan, tuval üzerine yağlıboya bir tabloda, Sultan II. Mahmud [sağda]. II. Mahmud'un şehzadeliğini temsil eden Batı kaynaklı bir çizim [sağ altta].

II. Mahmud dönemi, Osmanlı tarihinin önemli bir dönüm noktasını oluşturur. İcraatı nedeniyle de, II. Mahmud kimi zaman, her yüzyılda bir gelmesi beklenen 'müceddid' olarak, kimi zaman da 'gâvur padişah' diye anıldı.

II. Mahmud ve dönemi

ERHAN AFYONCU

1. Şehzadelik dönemi nasıl geçti?
2. II. Mahmud hangi şartlarda padişah oldu?
3. Alemdar Mustafa Paşa'nın gücü neydi?
4. Alemdar Mustafa Paşa nasıl öldü?
5. Âyana karşı nasıl mücadele edildi?
6. Balkanlar'da milliyetçilik nasıl patladı?
7. Yeniçeri Ocağı nasıl yıkıldı?
8. Mısır, Osmanlı'dan nasıl koparıldı?
9. II. Mahmud döneminde dış sorunlar nelerdi?
10. II. Mahmud reformlarının özelliği nedir?

1 Şehzadelik dönemi nasıl geçti?

Şehzade Mahmud, 20 Temmuz 1785'te doğar; babası I Abdülhamid, annesi Nakşidil Sultan'dır. Henüz beş yaşında Mahmud babasını kaybeder. Ancak çocuk özlemi bütün hayatına damgasını vuran III. Selim, küçük Mahmud ile yakından ilgilenir. Bu sayede bütün şehzadelere verilen klasik eğitimin yanı sıra, Mahmud, devlet yönetimi bilgisi alır ve reformların gerekliliği yolunda eğitilir.

Kabakçı Mustafa İsyanı'nın III. Selim'i tahttan indirip yerine ağabeyi IV. Mustafa'yı geçirmesiyle, şehzade Mahmud için kâbus dolu günler başlar.

Ancak Alemdar Mustafa Paşa liderliğindeki kar-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

şı darbecilerin bir yıl sonra IV. Mustafa'yı devirmesiyle, bu zor dönem de sona erer.

2 II. Mahmud hangi şartlarda padişah oldu?

Boğaz'ı korumakla görevli yamaklardan Kabakçı Mustafa'nın Nizâm-ı Cedid üniformalarını giymemek için başlattığı isyan, kısa sürede binlerce kişinin katılımıyla Saray'a yönelir.

III. Selim direnmek yerine, bütün Nizâm-ı Cedid uygulamalarını iptal edip, 29 Mayıs 1807'de sessizce tahttan çekilir ve tahta IV. Mustafa çıkarılır.

III. Selim'in yenilik taraftarı kadrolarına karşı hızlı ve insafsız bir tasfiye hareketi başlar. Nizâm-ı Cedid taraftarı olarak bilinenler kaçarlar ya da darbecilerin ellerinde can verirler.

Kurtulmayı başaran yenilik taraftarları, Alemdar Mustafa Paşa'nın şahsında yeni bir sığınak bulurlar.

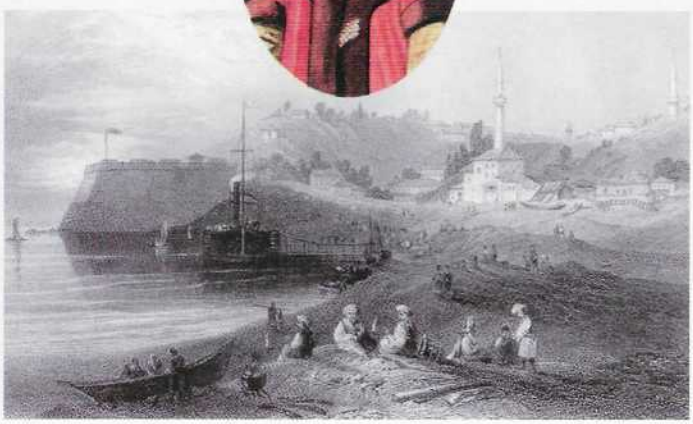
Rusçuk âyanı Mustafa Paşa, bulunduğu bölge itibariyle, Rus tehdidine yakından tanık olmuş ve III. Selim'in icraatını benimsemiştir.

III. Selim'i yeniden tahta çıkarmak için gizli faaliyet yürüten komite de, 'Rusçuk Yârânı' diye anılır; İstanbul'a gelen Alemdar Mustafa Paşa, 21 Temmuz 1808'de harekete geçer.

Alemdar'ın kuvvetleri Topkapı Sarayı'na girince, IV. Mustafa, III. Selim ile şehzade Mahmud'un katlini emreder. IV. Mustafa'nın adamları, III. Selim'i öldürdükten sonra şehzade Mahmud'un odasına yönelirler. Şehzade Mahmud kaçar.

Sonuçta, o gün İkindi sonrası, Bâbüssaâde önünde kurulan tahtta devlet erkânının biatını kabul eden II. Mahmud, sadâret mührünü Alemdar Mustafa Paşa'ya verir.

Sabiha Bozcalı'nın çizgileriyle isyancı Kabakçı Mustafa'nın 'Meydan Divânı' [sol üstte]. Nizâm-ı Cedid askerleri III. Selim'in [solda, ortada] önünden geçiyorlar [üstte].

3 Alemdar Mustafa Paşa'nın gücü neydi?

II. Mahmud 28 Temmuz 1808'de tahta oturur; ama iktidarın sahibi Alemdar Mustafa Paşa'dır. Alemdar, memleket âyanını İstanbul'a çağırıp, bunlarla padişah arasında 'Sened-i İttifak' ismi verilen belgenin akdedilmesini sağlar.

Sonra da Alemdar, Nizâm-ı Cedid'i canlandırmak için harekete geçer. 14 Ekim 1808'de kurulan yeni askerî birliklere 'Sekbân-ı Cedid' adı verilir. Ayrıcalıklı konumlarının elerinden alındığını sezen yeniçeriler, Alemdar'a diş bilemeye başlar.

Alemdar ve arkadaşları, kısa sürede gayri meşru yollardan servetlerini artırırlar. Paşa'nın adamlarının İstanbul sokaklarındaki talan ve rezaleti, yeniçerileri aratır. II. Mahmud, yeniçerileri kendi safına çekmeye çalışır.

III. Selim'in ağabeyi IV. Mustafa [üstte]. 19. Yüzyıl'da Rusçuk [solda]. Alemdar Mustafa Paşa [sol üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Alemdar Mustafa Paşa'nın ölümünü, gerçeklere pek de yakın olmayan bir biçimde tasvir eden bir Avusturyalı ressamın çizimi [üstte]: Gerçekte, yeniçeriler Paşa'ya bu kadar yaklaşamamıştı.

4 Alemdar Mustafa Paşa nasıl öldü?

Alemdar'a suikast düzenlemek isteyen yeniçeriler, 1808'in 15-16 Kasım akşamı Bâbıâli'ye yönelip ortalığı ateşe verirler.

Alemdar Paşa yardım gelmeyeceğini anlayınca, yeniçerileri içeri çağırarak, kendisiyle birlikte konağını da havaya uçurur.

Sırp isyanını, bir dönem Avusturya ordusunda çavuş rütbesinde hizmet vermiş olan Kara Yorgi Petroviç bir domuz tüccarı başlatır [sağda]. Bâbıâli'nin 1816'da atadığı 'başknez' Miloş Obronoviç [sağ üstte].

IV. Mustafa'nın tekrar tahta çıkartılacağı söylentilerinin etrafta dolaşmaya başlaması üzerine, II. Mahmud gözetim altında tuttuğu kardeşini öldürtüp, hayattaki tek Osmanoğlu olarak, tahtını sağlamlaştırır. Yeniçerilere karşı da, Sekbân-ı Cedid'i dağıtmayı kabul eder.

5 Âyana karşı nasıl mücadele edildi?

Sened-i İttifak ismiyle bilinen belgenin içeriği uzun süre tartışılmıştır. Şimdiye kadar sadece tarih kitaplarında yer alan Sened-i İttifak'ın, orijinal metni, yakın zamanlarda, Ali Akyıldız tarafından bulunup yayımlanmıştır...

II. Mahmud, 29 Eylül 1808'de, Alemdar'ın arzusuna uyup, Rumeli ve Anadolu'nun önde gelen âyanını Kâğıthane'deki Çağlayan Köşkü'nde huzuruna kabul etmiş ve görüşmeler sonunda hazırlanan Sened-i İttifak'ı, sadrazam başta olmak üzere, bütün devlet ricali imzaladıysa da, âyanın sadece bir kısmı imza atmıştır.

Âyan ile devlet ricalinin birbirlerine karşı hak ve mükellefiyetlerini tespit eden bu belgeye göre, merkezî hükümet, âyanı kendi bölgelerinin meşru yöneticileri olarak kabul eder; âyan da padişahın emirlerine itaat edeceklerine ve gerektiği zaman yardıma geleceklerine dair söz verir.

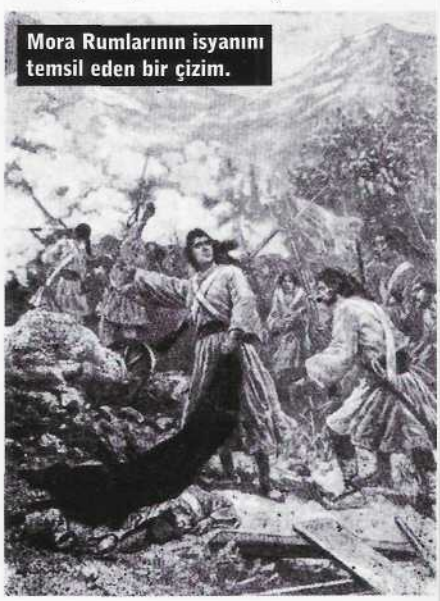
II. Mahmud'un merkezî politikaları uzun vadede, Anadolu ve Rumeli'yi âyandan temizlediyse de, imparatorluğun karmaşık iş ve dış sorunlarla boğuştuğu bir ortamda, özellikle bazı uzak eyaletlerde istenilen sonuca ulaşılamaz.

6 Balkanlar'da milliyetçilik nasıl patladı?

Balkanlar'da ilk milliyetçi kıpırdanma 1804'te Sırplar arasında başlar. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rusya, Sırp çetelerine destek olur. Bâbıâli de, Rusya'nın Fransa'yla savaşa girmesini fırsat bilerek, asileri tenkil hareketine girişir. Sırbistan'a giren Osmanlı kuvveti, Ekim 1813'te isyanı kontrol altına alır.

Yapılan yeni düzenlemelere rağmen, Sırp halkı ile mahallî Osmanlı yöneticileri arasındaki çatışmalar devam eder. Fransa'nın yenilmesi sonucunda, Ruslardan çekinen Bâbıâli 1816'da Miloş Obronoviç'i başknez olarak tanır ve Sırplara imtiyazlı prenslik statüsü vermeyi kabul eder. Obronoviç de, 1833'te prensliğin sınırlarını genişletir...

Sırp isyanının başarısı

Mora Rumlarının isyanını temsil eden bir çizim.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Rumların bağımsızlık girişimlerini cesaretlendirir. Rum tüccar Manuel iki arkadaşıyla birlikte, 1814'te Hocabey'de 'Philike Heteria' cemiyetini kurar. Cemiyetin başkanlığına Rus çarının Rum asıllı yaveri Aleksandr İpsilanti getirilir.

İpsilanti, Sırplarla ve bazı Avrupa devletleriyle temasa geçer. 1815 Kasım'ında İngiliz himayesinde kurulan Yedi Ada Cumhuriyeti, özellikle Mora Rumlarına örnek olur.

Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa da, 1820'de merkeze karşı yürüttüğü mücadelede, Rumları isyana teşvik eder. Yakalanıp, oğullarıyla birlikte idam edilmesi de, bölgede büyük bir otorite boşluğu doğurur.

Aleksandr İpsilanti, Şubat 1821'de Rum isyanını Eflak'ta başlatır. İsyan kısa sürede Boğdan'a sıçrar. Osmanlı bu isyanı sert bir biçimde bastırır. 17 Mart'ta Mora'da başlayan isyan ise, geniş bir tabana dayanır ve hızla Orta ve Güney Yunanistan ile bazı adalara yayılır.

Böylece, İngiliz, Fransız ve Rusların müdahil oldukları bir güçler dengesi politikası içinde, Yunanistan'ın 1829'daki bağımsızlığına giden süreç de işlemeye başlar.

7 Yeniçeri Ocağı nasıl yıkıldı?

II. Mahmud, III. Selim'in ve Alemdar Mustafa Paşa'nın başına gelenler yüzünden, yeniçerilere karşı uzun süre ihtiyatı elden bırakmaz. Yeniçerilere tavizler vererek 'Eşkinci' adıyla talimli asker yetiştirmek için harekete geçer.

Başlangıçta bu duruma ses çıkarmayan yeniçeriler, kısa bir süre sonra homurdanmaya başlarlar. II. Mahmud da, yeniçerilerle nihaî bir karşılaşma için, gizliden gizliye planlar hazırlar.

Boğaz'daki askerlerin anında İstanbul'a nakli için tedbir alınır; yeniçerilere karşı Saray, medrese öğrencileri ile halkı yanına çeker; humbaracıların ve tersane ocaklarının padişahın yanında yer alması sağlanır.

Yeniçeriler 15 Haziran 1826'da isyan alâmeti meşhur kazanlarını son defa, 'Et Meydanı'na (bugünkü Vatan Caddesi civarı) getirirler. Kılıcını kuşanan II. Mahmud, asilerin katli için, ulemadan fetva alır ve sancak-ı şerifi çıkarttırır.

Tellallar, padişahı seven herkesi At Meydanı'na (Sultanahmet) çağırır; halka silah dağıtılır; askerler ve halk, yeniçeri kışlalarına doğru harekete geçer.

Et Meydanı'nın kapıları kırılır ve beş saat süren şiddetli bir mücadelenin sonunda, 10 bine yakın yeniçeri öldürülür. Daha sonra da, yeniçerilikle ilgili bütün izler silinir.

8 Mısır, Osmanlı'dan nasıl koparıldı?

Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Napolyon'un Mısır'ı işgali üzerine, Osmanlı hükümetinin bu bölgeye sevk ettiği orduda görevli bir askerdir. Müthiş zekâsıyla, yavaş ama emin adımlarla ilerleyerek, önce hayli zayıflamış konumdaki yerel güçleri sonra da Osmanlı valilerini tasfiye eder.

Napolyon, Mısır Seferi'nde: Fransız ressam Antonine-Jean Gros'nun "Napolyon Yafa'da" adlı tablosu [solda].

Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın hayattayken yapılan tek portresi, bugün Atina Millî Tarih Müzesi'nde sergilenmektedir [solda]. Kavalalı Mehmed Ali Paşa [sol altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

19. Yüzyıl'da Erzurum [sağda]. Erzurum'u ele geçiren Rus ordusunun komutanı Kont Ivan Paskeviç [sağ altta].
II. Mahmud döneminde Osmanlı ordusu [sağ sayfada, üstte].
Serasker Hüsrev Paşa'yı gençliğinde temsil eden Batı kaynaklı bir çizim [sağ sayfada, ortada].
II. Mahmud'un, Mekteb-i Tıbbiye'yi ziyaretini temsil eden bir gravür [sağ sayfada, en altta].

Temmuz 1805'te Osmanlı hükümeti Kavalalı'yı 'Mısır valisi' olarak tanımak zorunda kalır. Artık Mehmed Ali Paşa, Mısır'ın tek hâkimi, bir Batılı yazarın tabiriyle 'Son Firavun'dur.

1807'de İskenderiye'ye çıkartma yapmak isteyen İngilizleri püskürtmeyi başardığı gibi, Mekke ve Medine'deki Vahhabi egemenliğine son veren Paşa'ya bu başarıları, Mısır valiliğine ilaveten Hicaz ve Habeşistan valiliklerini de kazandırır.

Sudan'ı da egemenliği altına alan Kavalalı, sert önlemlerle Mısır'ın tarım ve ticaretine yeni bir düzen verip, gelirlerini artırır; Fransızların yardımıyla, Batı'ya açık aydınlar yetiştirir; İstanbul'u gölgede bırakan bir hız ve kararlılıkla Mısır'ı modernleştirir.

Yunan isyanını fırsat bilen Kavalalı, oğlu İbrahim Paşa'yı 1831'de denizden ve karadan Suriye üzerine gönderir. İbrahim Paşa, Temmuz 1832'de Belen ve Humus'taki iki muharebede de, Osmanlı kuvvetlerini yener.

Konya'ya giren İbrahim Paşa, 12 Aralık 1832'deki savaşta Osmanlı ordusunu yenerek sadrazamı esir alır. Osmanlı savunması çöker; Mısır kuvvetlerine İstanbul yolu açılır.

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa [üstte]. Madalyon içi bir portrede, II. Mahmud [sağda].

II. Mahmud, İngiliz ve Fransızlardan yardım alamayınca, son çare olarak Ruslara başvurur; bir Rus filosu Boğaz'a girerek 5 Nisan 1833'te Beykoz'a asker çıkarır.

Ruslar'ın Boğaz'a yerleşmesinden son derece rahatsız olan İngiltere ve Fransa, Osmanlı hükümeti ve Kavalalı Mehmed Ali Paşa üzerinde baskı kurarak, iki tarafı savaşa son vermeye zorlar. 14 Mayıs 1833'te imzalanan Kütahya Anlaşması ile Mısır, Girit, Şam, Cidde ve Adana. Mehmed Ali Paşa idaresine verilir.

Mısır sorununun bu ikinci safhasında da, son sözü söyleyen yine büyük güçler olur. Osmanlı'yı tutan İngiliz diplomasisi, 1841'deki Londra Antlaşması ile Mehmed Ali Paşa'ya, Mısır'ı babadan oğula yönetme hakkını verirken, Suriye, Hicaz ve Girit'i terk etmesini sağlar.

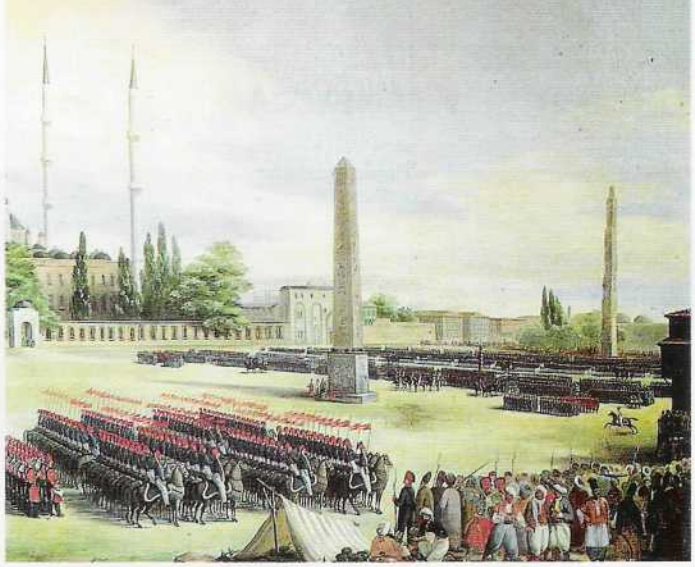
9 II. Mahmud döneminde dış sorunlar nelerdi?

Osmanlı tahtına II. Mahmud geçtiğinde, 1806'da Rusya'nın, 1807'de İngilizlerin başlattıkları iki cepheli savaş hâlâ devam etmektedir. Napolyon'un Fransa'sının tehdidini tek başına göğüslemek istemeyen İngiltere, 5 Ocak 1809'da, Kal'a-i Sultaniye Antlaşması ile Osmanlı'ya karşı saldırgan tavrına son verir.

Rus savaşı uzun bir süre daha devam eder. Ancak Napolyon'un Moskova Seferi üzerine, Ruslarla 28 Mayıs 1812'de Bükreş Antlaşması imzalanır. Rusya, Baserabya dışında, ele geçirdiği bütün Osmanlı topraklarından geri çekilmeyi kabul eder.

II. Mahmud döneminde Osmanlı, yalnız Batı ile değil, Doğu komşusu ile de uğraşır. 1790 sonlarında Kaçar Hanedanı iktidarı altına giren İran,

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Rusya'nın kışkırtmasıyla, Osmanlı topraklarına saldırır.

İran'ın sınır saldırıları 1818'den itibaren hız kazanır. II. Mahmud da, 1820'de İran'a savaş açar. Ancak Tepedelenli Ali Paşa ve Yunan isyanları Osmanlı'nın bütün enerjisini Batı'ya kaydırır.

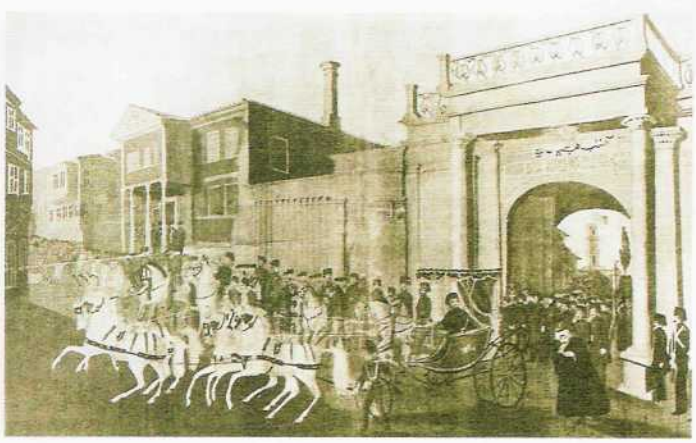
İran ordusu, hem Doğu Anadolu'ya hem de Irak'a girer. Ancak kuzeyde Bayezid'i alıp Erzurum'a yönelen, güneyde ise, Bitlis üzerinden Diyarbakır'a doğru ilerleyen İran birlikleri, her iki cephede de, kolera salgını yüzünden perişan olup ve barış istemek zorunda kalırlar. 1823 Erzurum Antlaşması ile iki devlet eski sınırlarına çekilmeyi kabul eder.

Yunan isyanı üzerine Rusya, 1828'de ordularını Balkanlar ve Kafkasya üzerinden Osmanlı topraklarına sokar. Savaşın başlamasıyla birlikte, 'albay' rütbeli üniformasıyla Rami Kışlası'nda yatıp kalkan II. Mahmud'un bütün çabaları, Rus birliklerinin Edirne'ye kadar gelmelerine ve Doğu Anadolu'nun büyük bölümünü işgal etmelerine engel olamaz.

14 Eylül 1829'daki Edirne Antlaşması ile yenilgi kabullenilir. Bu arada Fransa, 1830'da fırsattan istifade Cezayir'i işgal eder. Son olarak, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın isyanı, Avrupa arenasında Osmanlı'yı, bu kez masa başında sürdürülen bir savaşla karşı karşıya bırakır:

İngilizler, Osmanlı'yı ne Kavalalı'nın ne de Rusya'nın ellerine terk etmeye niyetliydiler. Osmanlı bütünlüğünün korunmasına yönelik yeni İngiliz dış politikası da, 16 Eylül 1838'de imzalanan ve İngilizlere büyük ticarî imtiyazlar veren Baltalimanı Antlaşması ile noktalanır.

Mısır isyanında İngiliz politikası Osmanlı'dan yanadır; kökleri bu dönemde atılan 'İngiliz dostluğu' siyaseti, 19. Yüzyıl'ın sonlarına kadar, Osmanlı dış politikasına yön veren etkenlerden biri haline gelir.

10 II. Mahmud reformlarının özelliği nedir?

Gelenekten köklü bir kopuşun yaşandığı II. Mahmud döneminde, klasik Osmanlı sistemi tamamen değişir. Daha önceleri reformlara karşı muhalefetin en önemli dayanağı olan Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılması, bu noktada etkili olmuştur.

II. Mahmud'un en önemli destekçisi de, Serasker Hüsrev Paşa'dır. 1827'de Anadolu valiliğinden Asâkir-i Mansûre seraskerliğine tayin edilen Hüsrev Paşa, on yıl kadar süren seraskerlik görevinde, yeni askerî sistemin oluşumunu sağlar.

Yeni kurumların ihtiyacı olan kalifiye elemanların yetiştirilmesi için, ilk kez Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi ve subay yetiştirmek için 'Harbiye', modern sistemde doktor yetiştirmek için de, 'Tıbbiye' bu dönemde gerçekleşir.

Klasik Osmanlı memuriyetleri ortadan kaldırılarak 'nezaretler' kurulur. Asker ve memurların giyim kuşamı tamamen değiştirilir. ■

BİBLİYOGRAFYA

- Stanford J. Shaw-Ezel K. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982
- Alaaddin Yalçınkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", Türkler, XII, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s.629-659
- Tuncer Baykara, "II. Mahmud'un Islahatında İç Temeller: 1826-1839 Arasında Anadolu", Tanzimat'ın 150. Yılı Uluslararası Sempozyumu
- Sultan II. Mahmud Devri ve Reformları Semineri, İstanbul 1990
- Yüksel Çelik, Hüsrev Mehmed Paşa Siyasi Hayatı ve Askeri Faaliyetleri (1756-1855), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005
- Ali Akyıldız, "Sultan II. Mahmud'un Hastalığı ve Ölümü", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı 4, İstanbul 2001, s. 49-84
- Ali Akyıldız, "Sened-i İttifak'ın İlk Tam Metni", İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, İstanbul 1998, s. 209-222

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Asırlar süren askerî, ticarî ve kültürel boyutlarıyla

Olumlu bir ortak geçmişin peşinde

http://groups.google.com/group/merakediyorum

İçindekiler

29 İLK İLİŞKİLER
Efsaneler dünyasından bir akrabalık / *Pierre Chuvin*
Soylu misafir Cem Sultan / *Nicolas Vatin*
17. Yüzyıl İzmir'i / *Didier Laroche*

38 AYDINLANMA DÖNEMİ
Yirmisekiz Mehmet Efendi / *Gilles Veinstein*
Bonneval Kontu Ahmet Paşa / *Frédéric Hitzel*

46 TANZİMAT VE SONRASI
Paris modası ve ilk kıyafet devrimi / *Anastasia Falierou*
Fransız seyyahlar Karagöz'ü keşfediyor / *Sophie Basch*
Sadrazam İbrahim Edhem Paşa / *Edhem Eldem*

54 KURTULUŞ SAVAŞI: ÖNCESİ VE SONRASI
Çanakkale Savaşları / *Alexandre Toumarkine*
Eski ve Yeni Türkiye'nin dostu Farrère / *Pınar Dost*
85. yılında Ankara Anlaşması / *Pınar Dost*

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ile birlikte hazırladığımız ve çoğunluğu Fransız tarihçilerinin makalelerine dayanan bu dosya ile amacımız, "haksız" bir şekilde 'benzemez' olduklarına inanılan iki kültür arasındaki köklü ve devamlı "bütünlüğü" göstermekten ibarettir...

Dosya editörü: Mine Haksal

PROF. DR.
PIERRE CHUVIN
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA) Müdürü / İstanbul

Türklerin ve Fransızların, ortak olumlu geçmişlerini birlikte anmak istediklerinde, I. François ile Kanunî Sultan Süleyman arasındaki ittifaktan söz etmeleri âdettendir. Bu geçmişin şerefine, epey kadeh kaldırılmıştır!

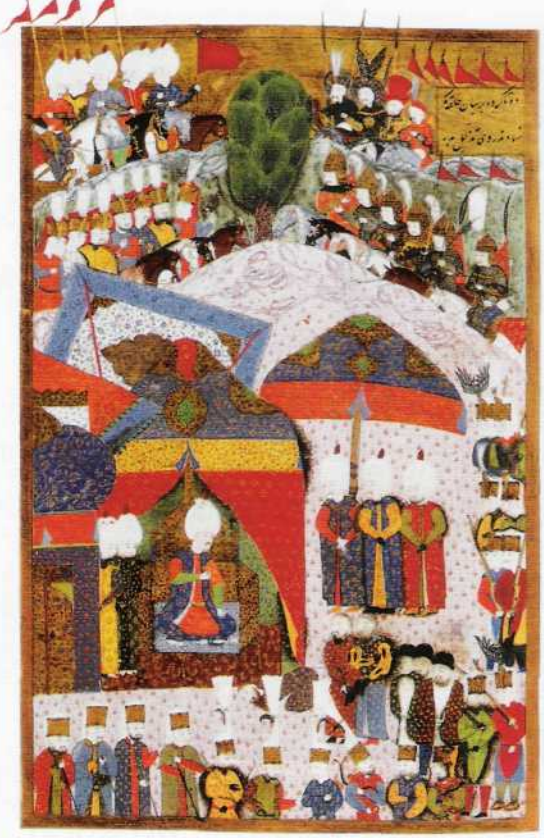
Bu ittifak iki yönlüdür: Ortak düşman Habsburg İmparatorluğu'na karşı *askerî* (Osmanlı donanmasının Toulon'da kışı geçirmesi), Osmanlılar tarafından Fransız tüccarlara verilen imtiyazlar (veya 'kapitülasyonlar', yani 'özel hükümler') bağlamında da *ticarîdir*.

Aslında bunlar Fransız-Osmanlı ilişkilerinin iki temel boyutunu oluşturur. Bunlara eklenmesi gereken üçüncü bir boyut ise, kuşkusuz daha son-

Kanunî Sultan Süleyman ve I. François'nın görüntüleri arkasında, Osmanlı donanmasının kışı geçirdiği Toulon kentinin, Matrakçı Nasûh tarafından yapılmış bir minyatürü.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Süleymannâme kaynaklı bir minyatürde, Kanunî'nin Fransa elçisini kabulü [üstte]. Türklerin ve Fransızların dostluğu sözkonusu olduğunda, son dönemlerin akla gelen isimleri de, Lamartine'den [sağda, en üstte] Pierre Loti'ye [ortada] ve Claude Farrère'e [sağda] kadar uzanır. 1 Ocak 1540'ta I. François'nın Paris'te Habsburg hanedanından Şarlken ile buluşması [sağ sayfada, üstte].

raki bir dönemde, 18. Yüzyıl'dan itibaren ortaya çıkacak olan kültürel ve dilsel boyuttur.

Bu boyut, sadece Fransızların Osmanlıcayı öğrenmesi ya da Bonneval gibi Fransızların Sultan'ın hizmetine girmesi ile değil (F. Hitzel*), aynı zamanda Babıâli'nin ileride yüksek kademelere gelecek memurlarının, Batı'yı üstün kılan teknikleri öğrenmek üzere Fransa'ya gönderilmesi ile de (G. Veinstein, E. Eldem) devreye girer.

Böylece Osmanlılar dilimizi, ilkelerimizi, kültürümüzü, şüphesiz nev'i şahsına münhasır bir sentez oluşturarak öğrenmişlerdir. Batılıların kalabalık bir şekilde İstanbul'a geldiği Kırım Savaşı, bu sentezin güçlü olduğu bir dönemi oluşturur (A. Falierou).

Elbette, maddî çıkarların ve ideolojik kaygıların yönlendirdiği, zaman zaman ikiyüzlülüğün, hatta düşmanlığın damgasını vurduğu ilişkilere övgüler yağdırmaktan kaçınacağız:

17. Yüzyıl'da 'Frenk İzmir'de ticaretin hızla gelişmesi (D. Laroche), kapitülasyonların (yalnızca Fransızlara ait olanların değil), Osmanlı ekonomisi için nasıl yıkıcı olduklarını bize unutturmuyor. (...)

Cem Sultan'ın Nice, Savoie ve Fransa'daki ikametinin izlediği seyir; konuk ve tutsak muamelesi görmesi, bir başka çifte karşıtlığı da gayet iyi yansıtır (N. Vatin).

Kimi zaman da çarpışmalardan -Çanakkale'de olduğu gibi (A. Toumarkine)- Atatürk'ün asilce ifade ettiği, karşılıklı saygı üzerine kurulu bir çeşit silah kardeşliği doğmuştur.

Ancak, *Popüler Tarih* dergisinin bize birlikte oluşturmayı cömertçe teklif ettiği dosya, nihaî bir hesap bakiyesi ile 'aktif' ve 'pasif' olmak üzere, iki sütunlu bir bilanço çıkarmak niyetinde değildir. Zira söz konusu olan, devinim halinde bir tarihtir ve yukarıda bahsedilen tüm alanlarda, Fransız-Türk ilişkilerinin canlılığını koruması, hesapların kapatılmasını engellemiştir.

Biz sadece bir tercihte bulunabilirdik ve bulunduk; aslında bu tercihi özellikle çağdaş dönem söz konusu olduğunda, genişletmek daha kolay olacaktır: Bir Nerval ve bir Gautier'nin yanında (S. Basch), elbette Lamartine'in de yeri vardır; Claude Farrère'in (P. Dost) yanında da Pierre Loti'nin... (...) Bu isimleri nasıl unutabiliriz?

Hele ki amacımız, haksız bir şekilde benzemez olduklarına inanılan iki kültür arasındaki köklü ve devamlı bütünlüğü göstermekse...

Günümüz Macaristan'ının ovalarında, Franküs (Francus) ve Türküs (Turcus) arasında kurulan efsanevi akrabalıktan (P. Chuvin), Fransa'nın Anadolu'da Mustafa Kemal tarafından başlatılan bağımsızlık hareketini tanıyan ilk Batılı devlet olmasına kadar (P. Dost)... Türkiye, Fransız kültürünü, bugün 'küreselleşme' olarak adlandırılan şeye doğru ilerlemede kullandığı yollardan biri olarak seçmiştir ve bu bakımdan, Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısıdır. Örneğin Galatasaray Lisesi'nin (ve Üniversitesi'nin) saygınlığı bunun kanıtıdır.

Tüm Müslüman ülkeler içinde Türkiye, en belirgin Batılı yönelime sahip olan ve bunu en az sorgulamış ülkedir.

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA) Türkiye ve daha genel olarak Türk ve Osmanlı dünyası üzerine çalışan bir beşerî ve sosyal bilimler araştırma enstitüsüdür. 1930'da Albert Gabriel *[sağda]* tarafından 'İstanbul Arkeoloji Enstitüsü' adı altında kurulmuş ve daha sonra araştırma alanını oldukça genişletmiştir. Güncel adının belirttiği gibi, çağdaş Türkiye kadar, eski Anadolu uygarlıklarını da incelemektedir.

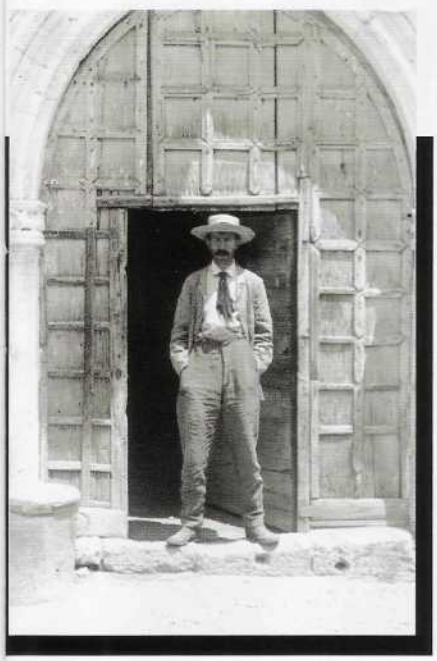
http://groups.google.com/group/merakediyorum

Bunun nedeni belki de, bu yönelimin kendisine bir sömürgecilik yoluyla dayatılmadan, özgür irade sonucunda ortaya çıkmış olmasındandır.

Eğer bugün Türkiye, kendi mirasına bağlılık ile Batılı modernliği bağdaştırma çabasında belki de en başarılı Müslüman ülkeyse, bunu büyük ölçüde Fransız kültüründen almayı bildiklerine borçludur ve biz Fransızlar bundan gurur duymalıyız. ■

(*) Parantez içindeki isimler, dosyamızda, bahsedilen konularda makaleleri bulunan yazarlara aittir.

İLK İLİŞKİLER

Efsaneler dünyasından bir akrabalık

7. Yüzyıl'dan 16. Yüzyıl'a kadar, dönem dönem gündeme gelen bir efsane, Fransa krallarının ve Avrupa halklarının 'Troya kökenleri'ni dillendirerek, Fransız ve Türk halklarının akrabalığından dem vurur.

PROF. DR.
PIERRE CHUVIN
Paris 10 Nanterre Üniversitesi

Konstantinopolis'in 29 Mayıs 1453'te II. Mehmed tarafından fethedilmesi bir meşruiyetin diğerinin yerini aldığının çok açık bir göstergesiydi. Fatih Sultan Mehmed yine de belli bir devamlılık sağlamaya önem verdi, nitekim *Kayser-i Rum* yani 'Romalıların İmparatoru' unvanını aldı. Bu unvan Roma şehrine sahip olunduğunu ifade eder. Söz konusu şehir, ister İtalya'da Tiber Nehri kıyısındaki ilk Roma olsun, ister Boğaziçi'ndeki ikinci Roma.

1453'te İmparatorluk İtalya'daki Roma'yı terk edeli (476) neredeyse bin yıl olmuştu. Ancak 476'da Doğu Roma'ya yani Konstantinopolis'e İmparatorluk iktidar sembollerini yollayan Cermen kabile lideri ne İmparatorluğu yıkmak ne de İmparator'un yerini almak istemişti. Konstantinopolis hükümdarının göstermelik egemenliği altında hükmetmek onun için yeterliydi.

Frenk kralı Clovis de (511'de ölmüştür) farklı davranmayacak, kabilesi karşısında gücünü krallığından alır-

Grandes Chroniques de France'da yer alan ve sürgüne giden Troyalıları temsil eden bu minyatürün altında, "Fransa Kralları'nın soyağacı burada başlar" ibaresi yer alıyor [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İmparatorluğun iki yüzü: Roma ve İstanbul

Roma'nın Capitolium bölgesi ve Jüpiter Tapınağı'nın M.Ö. 7. Yüzyıl'daki görüntüsü *[üstte]*. Christoforo Buendelmonti'nin 1428 tarihli 'İstanbul Manzarası' çiziminden detay *[altta]*.

ken, diğer devletler karşında Roma İmparatorluğu konsülü unvanını kullanacaktı.

O halde Doğu ve Batı Roma imparatorluklarının son kalelerinin yıkılmaları aynı siyasî sonuçları doğurmadı. Doğu'da 1453'te durum açıktır; Sultan'ın tüm dünyayı yönetme hakkı tartışmasız sağlanmıştır. Batı'da ise, 476'dan itibaren iktidar krallar arasında parçalanıp paylaşılır. Boş kalan İmparatorluk tahtına, bir süre için, 800 yılında Roma'da Papa'nın elinden taç giyen Büyük Karol (Charlemagne) çıkar ve böylece daha sonra kurulacak 'Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'nun temellerini atmış olur.

Bu İmparatorluk ise, 1802'ye kadar varlığını koruyacak, son mirasçısı Habsburg Hanedanı da Osmanlı'nın değişmez hasımlarından biri olacaktır. Habsburg Hanedanı, Batı'daki kralların da 'doğal' düşmanı olmuştur. Bu krallar hükümranlıkta onunla boy ölçüşemeseler de, evrensellik iddiasında olduğu halde, kısa sürede 'Romalı'dan çok 'Cermen'e dönüşen bir imparatorluğa her türlü bağımlılığı reddediyorlardı.

Fransa kralları toprakları üzerindeki bağımsızlıklarını hukukî bir çerçeveye oturtmak için, imparatorlukların birbirini takibi ve iktidarın devrine ilişkin Antik Çağ teorilerini kendi kullanımlarına uyarlayacak bilge din adamlarının ve vakanüvislerin yardımına başvurdular. Ve işte burada, Fransızlar, pek inandırıcı olmasa da, bir hakkın ispatı için gerekli gözüken kalıplar dahilinde, Türklerle 'kuzen' olduklarını keşfettiler...

Tarihin arkasına saklanan efsane, M.Ö. 12. Yüzyıl'da Troya'da başlar. Yunan istilacılar güzel Helena'nın kaçırılmasına gereğinden fazla tepki göstererek Troya'yı cezalandırmak için bu şehrin sonunu getiren bir sefer düzenlerler. Kıyımdan kurtulanlar Batı'ya doğru kaçar: Aeneas (Ene) ikinci bir Troya olacak Roma'nın doğacağı Latium'a varır. Antenor da Adriyatik'in en kuzeyine, Venedik ve Padova'nın kurulacağı bölgeye ulaşır.

Tüm bunlar özellikle Augustus döneminde, Vergilius'un *Aeneis* kitabında aktardığı Roma efsanelerine denk düşer. Bu destan, sürgünden yeni bir vatanın inşasına, başarısızlıktan

İmparator Augustus [sağ üstte]. Wolfgang Petersen'in 'Troya' filminden bir sahnede, Troya kralı Priamus; küçük oğlu Paris, gelini Helen ve büyük oğlu Hector ile birlikte [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

çarpıcı bir zafere giden yoldur. Yeryüzündeki en parlak gelecekten, Roma'nınkinden bahseder. Aeneas'in kaçışı Roma İmparatoru Augustus'un zaferini hazırlayan ilk basamaktır. *Aeneis*'in esas amacı, artık tüm Akdeniz'e yayılan Roma İmparatorluğu iktidarının Roma'yı başkent olarak koruması ve başkentin Doğu'ya taşınmaması gerektiğini savunmaktı.

VII. Yüzyıl'dan itibaren, yani *Aeneis*'den oldukça uzun zaman sonra, özellikle de *Historia Francorum*'un yazarı Frédégaire tarafından bu efsaneye beklenmedik eklemeler yapıldı.

Efsaneye Aeneas'ın ağabeyi Friga'nın oğlu Fransiyon (Francion) adında biri daha eklendi (ya da uyduruldu), bu kişi tabii ki Frenklerin atasıydı. 13. Yüzyıl'dan itibaren *Grandes Chroniques de France*'da (Fransa'nın Büyük Vakanüvisleri) yeniden gündeme gelen efsane, 14. ve hatta 15. Yüzyıl'da daha da zenginleştirildi. Aeneas'ın soyağacı genişletildi ve aileye Makedonların ve Büyük İskender'in atası yanı sıra, Türgotüs (Turgotus) ya da Türküs (Turcus) denilen birisi daha katıldı. Bu Türküs tabii ki Türklerin atasıydı. Böylece Türküs ve Fransiyon *"kuzen oluyorlardı (çünkü Fransiyon Hektor'un oğlu, Türküs de Troilus'ün oğluydu); ve adı Tuna olan bir nehirde yaşıyorlardı"*.

Halkı sonradan Ren Nehri'ne yerleşen Fransiyon'a gelince, Roma İmparatoru'na vergi ödememek için Tuna'yı terk ediyor ve Franküs (Francus) unvanını alıyordu, vakanüvisin anlatımına göre bu da 'yavuz' anlamına gelmekteydi.

Bu şekilde akrabalıklar yaratılmasının amacı ortadadır. Böylece cesaretleriyle her tür vergiden muaf olan (zaten 'franc' hür demektir, yani vergiden muaf) ve Avrupa nüfusunu oluşturan diğer boylarla eşit olduklarını, kardeş olmasalar bile en azından kuzen olduklarını kabul ettiren Frenkler (yani Fransızlar) bağımsızlıklarını ilan ederler.

Frenklerle kurmuş oldukları bağlar sayesinde Türkler, Tuna havzasına hâkim olmaya başladıkları dönemde Avrupa 'ailesine' dahil olmuşlardır. Siyasî koşullara göre bu akrabalık bağları, Frenklerin ilk başkenti Sycambria'nın bulunduğu Tuna bölgesi üzerinde olası hak iddialarına gerekçe teşkil edebileceği gibi, bir ittifakı doğrulamak ya da tersine, taleplere destek sağlamak için, değişik amaçlarla da kullanılabilirdi. Buda yakınlarındaki Sycambria, Hunların lideri Attila'nın da başkenti olmuştu. Zaten Macarlar da kendilerini Hunların torunları olarak görüyorlardı...

O dönemdeki Fransız aydınları arasında, Paleologos hanedanından gelen imparatorların dinden sapmış olduklarına inananlar, Konstantinopolis'in fethinin Troya'nın Yunanlar tarafından yok edilmesinin bir intikamı olduğunu düşünürler. "Konstantinopolis'in Düşüşü" adlı eserinde Tours'lu Liquainus da bunu savunur (Vakanüvisi İmbroslu Kritovulos'a göre II. Mehmed, Troya önünde düşüncelere dalmıştır).

Federico Barrocci'nin 1598 tarihli tablosunda [üstte], Troya Savaşı'ndan kaçıp Roma'yı kuracak olan Aeneas (Ene).

Büyük İskender'e ait bir büst [en solda]. Son Bizans İmparatoru IX. Konstantinos Paleologos ve veziri Notaras [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Charlemagne ya da Büyük Karol'un bir portresi [altta]. Galyalıların efsanevî lideri Vercingétorix'in Sezar karşısındaki yenilgisini temsil eden 19. Yüzyıl kaynaklı bir tablo [en altta].

Haçlı Seferi tarihçileri ve taraftarları ise (Surlu Guillaume, Papa II. Pius) Türkleri (dönemine göre Selçuklu ya da Osmanlı Türklerini) Fransiyon'un kuzenleri olarak değil de 'İskitler'in, yani bozkırlarda yaşayan göçebelerin torunları olarak görmeye çok daha yatkındırlar.

Fransa krallarının ve Avrupa halklarının 'Troya kökenleri' konusundaki bu bütünleştirici ve bir anlamda eşitlikçi efsane, XVI. Yüzyıl'ın

en başlarında, vakanüvis Jean Lemaire des Belges tarafından tekrar ele alındıysa da, tarih bilgisinin XVI. Yüzyıl'da kaydettiği ilerleme kısa sürede bu efsaneyi gözden düşürdü.

Çünkü hiçbir Antik belgede, Fransiyon'dan bahsedilmiyordu! Buna rağmen, sonraki iki yüzyıl süresince, efsane gitgide azalan bir taraftar kitlesi bulmaya devam etti. Ta ki romantizm akımı bir başka efsane, 'Galyalı Atalarımız' efsanesini yaratana dek.

Cesur görünümün altındaki üstünlük duygusuyla Galyalılar, 'Troya kökenleri' kadar hayalî, ancak ondan daha dar görüşlü ve çok daha tehlikeli bir milliyetçiliğin taşıyıcısı oldular.

Soylu misafir Cem Sultan

Fransa'da yıllarca yaşamak zorunda kalan Cem Sultan, aslında bu topraklarda, Fransa'nın konuğu değil, Saint-Jean Şövalyelerinin tutsağı idi.

PROF. DR. NICOLAS VATIN
CNRS'de (Paris) Araştırma Müdürü, l'Ecole Pratique des Hautes Etudes (Paris) IV. Bl.

Sultan II. Mehmed'in 3 Mayıs 1481'deki vefatı sonrasında, oğulları Cem ve Bayezid taht kavgasına giriştiler. Neticede, yenilen ve esir düşmek üzere olan Cem aceleyle kaçarak, o dönemde Kudüs St. Jean Tarikatı Şövalyelerinin yönetiminde bulunan Rodos'a sığındı (29 Temmuz 1482).

Mücadelesini Macaristan sınırından sürdürmek niyetindeydi. Yoluna batı üzerinden devam etmesinin daha güvenli olacağı yönünde ev sahipleri tarafından ikna edildi.

Bu niyetle, 1 Eylül'de küçük maiyetiyle birlikte denize açıldı. 17 Ekim'de geldiği Nice'de 6 Şubat 1483'e kadar kaldı. Bu sırada şövalyeler onu ellerinde tutmak karşılığında 40 bin Duka altın vermeyi kabul eden II. Bayezid ile anlaştılar.

Cem'i Fransa'da alıkoya-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

rak başka yerlerde, İtalya veya doğrudan Rodos'ta karşılaşabileceği entrika ve saldırılardan korumayı ümit etmekteydiler. Üstelik tarikatın büyük üstadı Pierre d'Aubusson Fransa'nın merkezinde bulunan Limousin kökenliydi ve Cem'i her şeyden uzakta, aile şatolarında tutmak daha kolaydı.

Bununla beraber Cem'in karaya çıktığı yer Fransa Krallığı toprakları değildir. Nice, bağımsız Savoie Dukalığı'na aitti. Fransız sarayı, prensi konuk etme konusunda son derece isteksizdir. Hayatının son döneminde yobazlığa kapılan XI. Louis'nin topraklarında Müslüman bulunmasını istemediği görülmektedir.

Kral'ın ölümünden (30 Ağustos 1483) çok kısa bir süre önce Cem, Savoie Dükü'nün yardımıyla kaçabileceğinden endişe eden şövalyeler tarafından Savoie'dan Dauphiné'ye nakledilir.

1484 ilkbaharında ise Cem, Limousin'e getirilir. Burada bir şatodan diğerine dolaştırılır. Sonunda Bourganeuf'te kendisi için özel olarak inşa edilen büyük kuleye kalıcı biçimde yerleştirilir.

Artık bir Osmanlı prensinin topraklarında ikamet etmesine karşı çıkmayan Fransız sarayı, Cem'i özellikle bir müzakere aracı olarak görmektedir. II. Bayezid kardeşinin Fransa'da tutulması talebiyle müzakere ederken, bazı hükümdarlar onun kendilerine teslim edilmesini istemektedir.

Son anda çıkan birçok soruna rağmen neticede Papa, Cem'in Roma'ya nakline muvaffak olur. Cem, 13 Mart 1489'da Roma'ya gelir.

Kaçışından 15 yıl sonra da, Napoli seferine çıkan Fransa kralı III. Charles tarafından Roma'dan alınır. Cem, 24 Şubat 1495'te Napoli'de vefat eder...

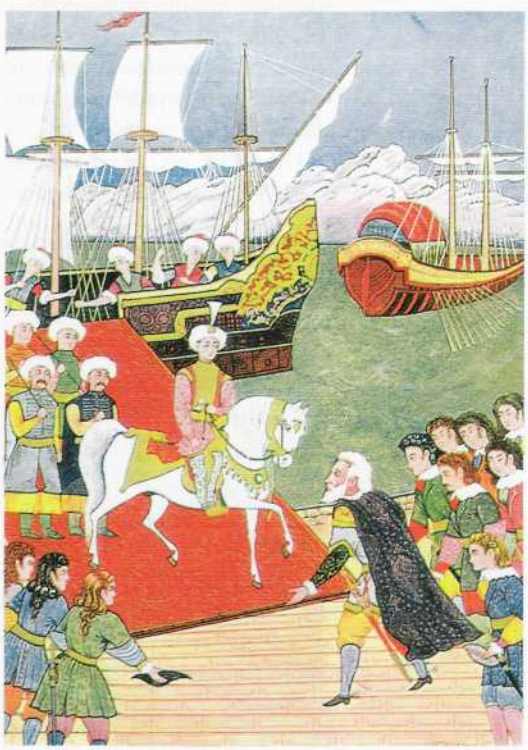

Cem Sultan'ı kuşatan entrikaların yarattığı kaygı ve 1486'da meydana gelen kaçış denemesi, uygulanan önlemlerin sıkılaştırılmasına neden olmuştur.

Şövalyelerin tutsaklarına karşı her zaman saygılı dav-

Batı kaynaklı bir gravürde Cem Sultan [sol sayfada]. Guillaume Caoursin'in kitabında yer alan iki çizim: Cem Sultan, Papa'nın karşısında [en solda] ve yine Cem, Fransa kralının yanına götürülüyor [solda]. Meşâirü'ş-şuarâ'dan bir Cem Sultan minyatürü [solda, ortada]. Vatikan'da Borgialar Dairesi'nde yer alan bir duvar freskinde, Cem Sultan görüntüsü [sol altta]. Rodos Şövalyeleri'nin *üstad-ı azamı* Pierre d'Aubusson Cem'i karşılıyor [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Cem için Bourganeuf'te özel olarak yaptırılan ünlü 'büyük kule' [üstte].

ranmalarına ve onun rahatlığını mümkün olduğunca sağlamalarına rağmen, Bourganeuf'deki ünlü 'büyük kule' bir hapishanenin bütün özelliklerine sahiptir.

Oysa Nice'te Cem Sultan, hanımların dans ederken kavalyelerinin dizlerine oturdukları bir ülkenin tadını çıkartıp eğlenceli bir hayat sürmüştü. Savoie Dükü I. Charles ile dostane ilişkiler içindeydi.

Cenovalı bir haber kaynağına göre, Cem Sultan av, kadın ve sofra zevklerinden mahrum edilmiyordu. Ayrıca 1484'ün başında Hélène-Philippine de Sassenage ile bir aşk hikâyesi yaşadığı da bilinmektedir.

Buna karşın, sayısı azaltılan Türk maiyyeti ve artırılan güvenlik önlemleriyle, soğuk ve çetin iklimli Limousin'de yaşamak çekilir gibi değildi. Gardiyanlarıyla iyi geçinmesine rağmen, Cem bütün umudunu yitirmişe benziyordu ve her şeyden çok, hayata gözlerini İslâm topraklarında yummayı diliyordu.

Cem yıllarca Fransa topraklarında kendi isteği dışında yaşadı ve saygı görmesine karşın, burada Fransa'nın konuğu olmaktan ziyade. St. Jean şövalyelerinin tutsağı olarak bulundu. ■

(Çev. Boğaç Cicioğlu)

17. Yüzyıl İzmir manzaraları

'Yarısı âdeta Firengistan'

İzmir'i anlatan Fransız seyyahların sayısı oldukça kabarıktır; ama 1671'de İzmir'den geçen Evliya Çelebi'nin şaşkınlığı, belirtilmeye değer: Çelebi, "Smyrna'nın yarısı âdeta Firengistan" diyecektir.

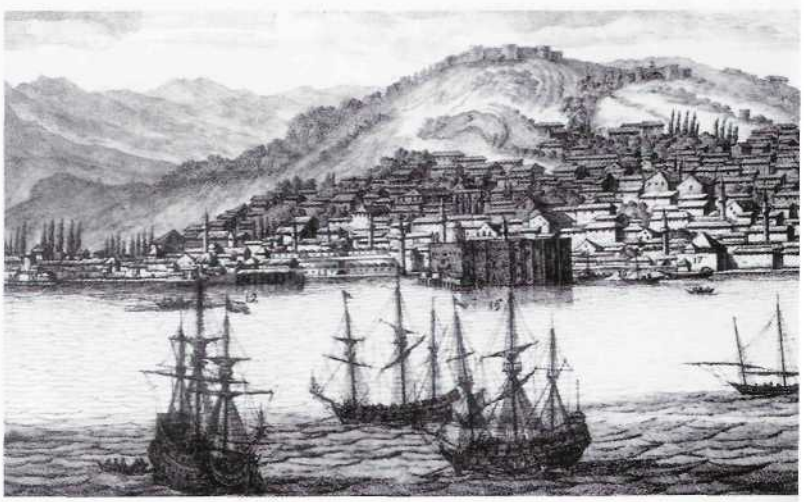
DIDIER LAROCHE
Mimar-tarihçi, İzmir Fransız Kültür Enstitüsü

İzmir her şeyden önce bir limandır. İonya kıyısındaki Antik Çağ limanları Priene, Milet ve özellikle Efes kumlarla örtülüp terk edilirken, o zamanki adıyla Smyrna, yani İzmir limanı işlerliğini korudu.

Antik Çağ'ın sonu ile Osmanlı'nın fethi arasında geçen dönemde İzmir tarihi, limanın Timurlenk tarafından kuşatılıp ele geçirilmesiyle (1402) doruk noktasına varan bir dizi büyük yıkıma sahne oldu.

1425'te nihaî olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına katılması sonucu belli bir istikrara kavuştuğunda, İzmir yakılıp yıkılmış ıssız bir küçük kasabadan ibaretti; Roma döneminde kendini "Asya'nın en güzel ülkesi" ilan eden kentin merkezi harabeye dönmüştü ve mezarlıklarla kaplıydı...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

1600'lerin sonunda, bir İzmir manzarası: Kentteki Fransız konsolosunun kadının huzuruna kabulü [solda]. Gravürün arka planında İzmir limanı görünüyor.

Yine de, Pirî Reis'in muhtelif haritalarında yer alan en eski Smyrna tasvirinde -1520'ye doğru- sonradan doldurulacak olan iç limanın faal olduğu görülmektedir.

Kısa bir süre sonra Osmanlı ve Batılı devletler, körfezin korunaklı ve denetimi kolay bir doğal liman olarak sunduğu ticarî olanakların bilincine vardılar. Tarihçiler, Smyrna'nın Akdeniz bölgesindeki karşılıklı ticarî ilişkilerde özellikle Halep'in pabucunu dama atarak ayrıcalıklı bir yer edinmesini sağlayan o yeniden doğuşun, 1600'lere doğru gerçekleştiği görüşündedirler.

17. Yüzyıl'da Fransızlar ile Osmanlı arasındaki münasebetler, birbirini tanımamanın getirdiği belli bir uzaklık ile gerçek bir çıkar ortaklığına dayanan yakınlığın bir arada ön plana çıktığı karmaşık bir seyir izler. Bunu iki ülke ilişkileri bakımından talihli bir dönem takip edecektir.

Smyrna'yı Avrupa'nın Anadolu hinterlandıyla temas kurduğu ayrıcalıklı bir merkez haline getiren milletler iki grupta toplanabilir. Hollandalılar ile İngilizler ticarete ağırlık vermekte ve yerel siyasî olaylara mümkün olduğunca az karışmaya gayret etmektedirler.

Buna karşın önce İtalyanların, Venedik'in çöküşünden sonra da Fransızların Osmanlı hükümetiyle kurduğu ilişkiler bu devletlerin Doğu Akdeniz'deki emelleri ve siyasetleriyle bağlantılıdır.

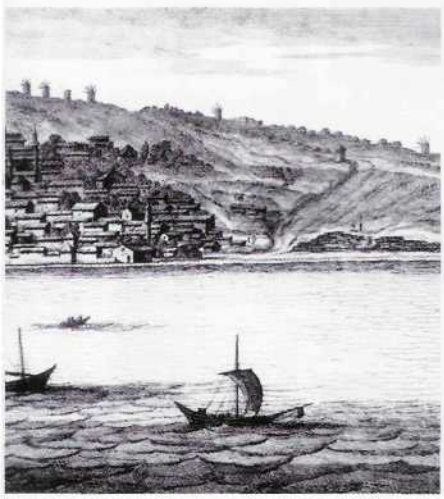
I. François ile Kanunî Sultan Süleyman arasındaki ittifak döneminde kendisine Osmanlı limanlarında önemli haklar tanıyan kapitülasyon rejimini (antlaşma tam 1569'da imzalanmıştır), önce Fransa elde etmişse de, I. François'nın ardılları tarafından Doğu'da Hıristiyanlığı savunmaya verilen öncelik, çoğu zaman Türklerle Fransızlar arasında bir düşmanlık ortamı yaratmıştır.

Sultan ile aynı düşmanlara karşı savaşan XIV. Louis, Osmanlı ülkesindeki kutsal yerlerin ve Hıristiyanların 'himayesi' için yürüttüğü müzakerelerde, Fransa'nın lehine bir durum oluşmasını sağlar. Ama aynı zamanda da, inanılır gibi olmayan Osmanlı İmparatorluğu'nu fethetme düşüncesi çerçevesinde, Gravier d'Ortières'i casuslukla görevlendirir (1685).

O dönemde, önem sırasına göre; Türk, Yahudi, Rum, Ermeni ve Avrupalıların bir arada oturduğu Smyrna'da Fransızlar kent ahalisi içinde üstün bir yer edinmişlerdir.

Avrupalılardan söz ederken, belli bir süredir bölgeye yerleşmiş olup Osmanlı hükümetine bağımlı olan 'Levantenler' ile Smyrna'da faaliyeti gösteren Avrupalı firmaların temsilciliğini yapan ve çoğunlukla bekâr tüccarlardan oluşan yabancıları ayırt etmek gerekir.

Thomas Allom'un çizgileriyle 19. Yüzyıl'ın İzmir'inde bir Türk mahallesi [üstte]. Evliya Çelebi de 17. Yüzyıl İzmir'ini anlatır [sol sayfada, ortada]. Osmanlı ile 'yakından ilgilenen' Fransa kralı XIV. Louis [sol üstte]. 1600'lerin sonunda yapılmış ve Corneille Le Bruyn'nin imzasını taşıyan bir gravürde İzmir limanı [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İzmir kıyıları ve Bayraklı'nın bir 19. Yüzyıl görüntüsü [sağda].
XIV. Louis'nin Maliye Bakanı Colbert [sağ altta] Osmanlı ile ticarî ilişkilere önem verir.

Levantenler Osmanlı hükümetine bağlıdırlar; ama çoğu zaman konsolosluk şubeleri yoluyla, Avrupalı bir millet tarafından 'korunan kimse' statüsü edinmeye çalışırlar.

Her dilden ve her mezhepten topluluğun oluşturduğu bu mozaik içinde, karşılıklı ilişkiler genellikle ekonomik ihtiyaçlarla sınırlı kalmaktadır; topluluklar arası evlilikler söz konusu değildir, hatta örneğin 1687'den itibaren, Fransızlar için getirilen uygulamada olduğu gibi, bunlar yasaklanır.

19. Yüzyıl'a dek, kent açıkça içinde oturanlara göre tanımlanan semtlere bölünmüştür. Kentin modernleşmesiyle birlikte bu kümeleniş toplumsal ölçütlerin lehine olarak yok olma yönünde gelişecektir.

Bu birlikteliğe ilişkin sunulan kimi zaman ideal imaj, öncelikle Türk devletinin âlicenaplığından ileri gelmektedir. Smyrna belediye statüsünü çok geç kazandığından, İmparatorluğu temsil eden kadı, Osmanlı olmayan uyrukların anlaşmazlıklarını çoğu zaman kendi aralarında hallet-melerine izin verir.

17. Yüzyıl'da Fransızlar sefahate düşkünlükleriyle adamakıllı ün salmışlardır. Pek çok gezgin onları disiplinsiz, eğlence ve şehvet düşkünü kimseler olarak tasvir eder. Kentte yeniden yerleşimin başladığı ilk zamanlarda, özellikle Provence'lılar gelmiştir, bu da Smyrna ile Marsilya arasındaki sıkı münasebetle açıklanır.

Kenti ziyaret edenler sokaklarda, özellikle kıyaya paralel olarak uzanan anayol Frenk Sokağı'nda Provence aksanının hâkim olduğunu belirtirler. Devrimden itibaren ekonomideki ağırlıklarıyla Fransızları geride bırakan İngilizler ise, kendilerini kır eğlencelerine vermeyi tercih edeceklerdir, nitekim deprem ve yöresel salgın hastalıklar açısından daha az tehlike arz eden Bornova (Bournabat) ve Buca (Boudja) gibi sevimli sayfiye yerlerini ilk keşfeden onlardır.

1650'ye doğru Scala Nuova'daki (Kuşadası) konsoloslukları Smyrna'ya nakledilen Fransızlar, buna karşın, özellikle sağlık ve eğitim alanında öncü olacak çok sayıda kurum vasıtasıyla aynı zamanda olumlu bir rol de oynarlar. Fransa kralının desteklediği dinî tarikatlar, Kapüçinler ile Cizvitler, son derece faaldir. XIV. Louis'nin bakanı Colbert, ticarî ilişkilere öncelik verir ve 1670'te İngilizlerin o çok güçlü Levant Company'sine karşı duracak 'Société du Levant'ı kurar. O dönemde Türk kıyılarını kasıp kavuran Fransız korsanların mevcudiyeti (ama aynısı karşı taraf için de geçerliydi) Türk-Fransız ilişkilerine zarar vermiştir.

Colbert bu arada bugünkü Doğu Dilleri Enstitüsü'nün atası olan Arapça ve Türkçe öğretmeyi hedefleyen bir müessese kurar. Seyyahların, özellikle de Fransız seyyahların bibliyografyası da kabarıktır ve son yıllarda da çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. 17. Yüzyıl için, başlıca şu isimleri sıralayabiliriz: J.-B. Tavernier (1634 ile 1668 arasında), Jean Thévenot

17. Yüzyıl'da İzmir'i ziyaret eden Fransız gezginler arasında J.-B. Tavernier de vardır [sağ üstte]. Batı tarzı bir mimarinin damgasını taşıyan Kordon'un 19. Yüzyıl'daki bir görüntüsü [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Bir 19. Yüzyıl kartpostalında İzmir ve ünlü Saat Kulesi [solda]. Anadolu topraklarındaki gezilerini günlüklerinde aktaran Fransız gezgin Antoine Galland [sol altta], İzmir'den de söz eder.

(1655-56), Şövalye d'Arvieux (1653-56), R.P. de Dreux (1665), Antoine Galland (1678) ve arkeolojinin kurucusu Jacob Spon (1677).

Seyyahlar kentin görkemli geçmişine ve hâlâ gözle görülebilen kalıntılara değindikten sonra, limandaki faaliyeti ve kent sakinlerinin âdetlerini anlatırlar.

(...) Kentin tasvirinde, güzelliği farklı biçimlerde beğeni toplayan Frenk Sokağı'na, limandaki rıhtım boyunca sürüp giden gemi trafiğine ve gümrükçülerin uygulamalarına da yer verirler. (...)

Tavernier yaşam keyfi karşısında kendinden geçer: "Denizden bir sürü güzel balık çıkıyor, burada her türlü avlanmaya büyük rağbet var; tek kelimeyle Smyrna yemeğin güzel ve kaliteli olduğu bir kent. Avrupa'da buradakinden daha hoş vakit geçireceğiniz bir yer pek yoktur." (...)

Yazları kenti terk eden bugünkü İzmir sakinleri, R.P. de Dreux'nün yaptığı şu uyarıya şaşırmayacaklardır: "Gayet hoş bir ülke, ama yazın öylesine sıcak oluyor ki, eğer Tanrı her gün imbat denen ve en şiddetli sıcağı bile azaltan hafif bir rüzgâr estirip adeta bir mucize gerçekleştirmese, burada yaşamak güç olurdu."

Bu kentte üç kez konaklayan Antoine Galland'ın seyahat notları yakınlarda yayımlandı. "Aforizmalar ya da Fransızlarınkine Kıyasla Türklerin Yaşam Tarzı" başlıklı bölüm, güncelliğini hâlâ koruyan kimi pasajlar içerir:

"Fransa'da gece geç yatıp sabah iyice geç kalkanların sayısı epey fazladır; Türkler ise genellikle erkenden yatar, gün ağarmadan da kalkarlar."

Seyahatnamelerden söz ederken, Doğulu gezginlerin tanıklıklarını unutmamak gerek. Büyük seyyah Evliya Çelebi 1671'de İzmir'den geçer. Frenklerin yararlandıkları statü karşısında duyduğu şaşkınlık belirtilmeye değer:

"Soluk renkli Frenkler gemilerle geliyorlar, Smyrna'nın yarısı âdeta Firengistan. Herhangi biri bir kâfire tokat atsa, inzibat güçleri onu yakalayıp hiç acımadan kadıya götürüyor. Kadı da onu ya öldürüyor ya da cesedini anında yok edecek olan kâfirlere öldürtüyor. [...] Kâfirlerin evleri kentin kuzeyinde sahil boyunda bulunuyor. Bunlar büyük ve birkaç katlı evler. Frenkler durmadan birbirlerinin evine gidip geliyorlar."

1673'te uzun görüşmelerden sonra 'Kapitülasyonlar' yenilenir. Aslında Smyrna'daki Fransız nüfusu hiçbir zaman sayısal olarak önemli olmamıştır. Tournefort 1702'de, "Nispeten ufak çapta ticaretle uğraşan diğer pek çok Fransız bir yana, buraya iyice yerleşmiş yaklaşık 30 Fransız tüccar"dan söz eder. Fransa'nın 18. Yüzyıl boyunca birinci planda rol oynamasında elbette ticarî ilişkilerdeki artış etkili olmuştur; ama bir diğer önde gelen neden, bu dönemde Fransa'nın Avrupa'da ve Akdeniz etrafında kültürel üstünlük kurmasıdır.

Smyrna, Aydınlanma Çağı'nda Doğu'da, Osmanlı İmparatorluğu'nun ve onun seçkin tabakasının daha sonraki gelişimi üzerinde de belli ölçülerde etkili olacak bir ileri karakol işlevi görmüştür. ■

(Çev. Mine Haksal)

Arkeolojinin öncülerinden Jacob Spon'un da yolu İzmir'den geçmiştir [sol üstte]. Buca, sevimli bir sayfiye yeri olarak, burada villalar inşa eden levantenlerin ve İzmir'de yaşayan yabancıların hep ilgisini çekmiştir [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

AYDINLANMA DÖNEMİ

Fransa'ya Osmanlı'dan bakış:

Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi

Osmanlı'nın Fransa nezdindeki büyükelçisi Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin duyarlılıkları ile, XIV. Louis döneminin 'ince', 'klasik' estetik beğenisi arasında, kendiliğinden bir uyum doğmuştu.

PROF. DR.
GILLES VEINSTEIN
Collège de France

Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi [sağ üstte] için Hôtel des Invalides'de yapılan tören [üstte; Pierre d'Ulin'in yağlıboya tablosundan]. Bâbıâli'nin Fransa büyükelçisi Marki de Bonnac [sağda].

Her şey 9 Ekim 1719'da, Fransa'nın Bâbıâli nezdindeki büyükelçisi Marki de Bonnac ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa arasındaki görüşmede başladı. Boğaziçi'ndeki yeni konutunda sadrazam, "Efendisinin Fransa'ya büyükelçi gönderme niyetini" ilk defa belirtti.

Bu fikir Bonnac'a, "Oldukça yeni ve olağandışı" göründü. Bu tasarı gerçekten önemli bir diplomatik yeniliğe işaret ediyordu. Daimî temsilcilikler kurmayı saygınlığına yakıştırmayan Bâbıâli, şüphesiz yurtdışına elçi unvanı taşımayan geçici görevliler göndermişti.

O zamana kadar, sadece Avusturya İmparatoru Osmanlı elçilerini kabul etme ayrıcalığına ulaşmıştı. İbrahim Paşa'nın 1719'da düşündüğü, elçi unvanına sahip olacak "birinci dereceden bir temsilci" idi.

Bonnac ise, "seçilecek temsilcinin yetenekleri ve üstün hizmetleriyle kendini kanıtlamış bir şahıs [...] olması gerektiğini" vurguladı. Seçilen Mehmet Efendi oldu.

Mehmet Efendi bilinmeyen bir tarihte Edirne'de doğmuştur. Bonnac'ın aktarımı ile elçilik görevi esnasında (Ağustos 1720 - Ekim 1721), 50'li yaşlarındaydı. Yirmisekizinci Yeniçeri Ortası mensubu Mehmet Efendi 'Yirmisekiz' lakabını bu sebeple almış ve Yeniçeri Ocağı idaresinde parlak bir meslek hayatı sürdürmüştü.

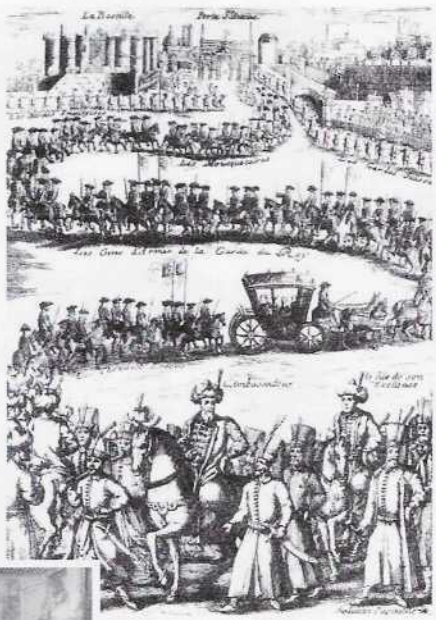
Mali konularda uzmanlaşan bu askerî yönetici aynı zamanda 'Fazıl' ismiyle şiirler kaleme alan gayet kültürlü bir adamdı. Bonnac'ın ifadesiyle, Mehmet Efendi'nin görevinin esas amacı "Fransa Krallığı'nda meydana gelen bütün önemli gelişmeleri öğrenmek ve imparatorluğun idaresinde

http://groups.google.com/group/merakediyorum

faydalanılabilecek olanları tespit etmek" idi.

Bu görüş doğru olmakla beraber, görevin içeriği siyasetle sınırlı olmaktan uzaktı. İbrahim Paşa medeniyet ölçüsünde düşünmekteydi ve Mehmet Efendi'ye talimatı "medeniyet ve eğitim vasıtalarını kapsamlı olarak incelemeyi" ve ülkede "tatbiki mümkün olanlara ilişkin bir rapor hazırlamayı" içeriyordu.

Hedefleri belirlenmiş bir '*Sefaretname*'nin kaleme alınması, görevin başlangıcından itibaren koşul olarak tespit edilmişti.

Yirmisekiz Çelebi Mehmet Fransa'da

Fransa'ya Osmanlı'nın elçisi olarak gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Tuileres Sarayı'na törenle gidişi *[sol üstte]* ve çocuk kral XV. Louis'nin *[solda]* huzuruna çıkışı *[sağda]* dönemin Paris'inde geniş yankılar uyandırır.

Cömert olmayan ve şahsına karşı saygısız davranan bazı Fransızlara yönelik kızgınlığı, Mehmet Efendi'nin İstanbul'a dönüşünde, her fırsatta dile getirdiği Fransa'ya ilişkin parıltılı tasvirlerini hiçbir şekilde etkilememiştir.

"Bu Müslüman zat, Fransa'dan coşkuyla ve ahiret mutluluğuna erenlerin cenneti hakkında Kuran'dan edindiği fikirlere uygun olarak bahsediyor." (Prens Rakoczi). Bu coşkulu anlatım *Sefaretname*'nin geneline egemendir.

İleride İsveç ve Fransa'da (1742) büyükelçilik yapacak olan geleceğin sadrazamı oğlu Said Efendi'nin yanında bulunması, Mehmet Efendi'nin ufkunu genişletmiştir.

Said Efendi hareketlerinde daha geniş bir serbestîye sahipti ve başarıyla kendini Fransızca öğrenmeye adamıştı; Sète'de "şehri gezmeye çıkmış ve şeker fabrikasını görmüştü"; Paris'te tek başına Opera'ya gitmiş, Conti Prensi tarafından Clichy'de onuruna tertip edilen bir partiye katılmış ve sarayda düzenlenen bir "uykusuz geceye" iştirak etmişti...

Böylelikle babasının tecrübesini tamamlama olanağı bulacak ve dönüşünde ilk matbaanın kurulmasında bizzat rol alacaktı.

Sefaretname, Fransızların

gelenekleriyle ilgili çok az bilgi içerir. Vurgulanan tek husus 'melek yüzlü' kadınların durumudur. Mehmet Efendi kadınlara erkekler tarafından gösterilen inanılmaz saygıyı (Fransız kibarlığı) ve özellikle kadınların hareket özgürlüğünü kaydetmiştir:

Hareme kapatılmak bir yana, kadınlar başdöndürücü bir hareketlilikle bir aşağı bir yukarı gitmekte, sokaklarda, mağazalarda ve operada arz-ı endam etmektedirler.

Mehmet Efendi hayret ve hayranlık içeren bir üslupla, bilim ve teknik uygulamalarla, çeşitli sanatlara ilişkin kusursuz bilgiler aktarır. 'Kral Bahçeleri' ve 'Gözlemevi' gibi kurumlarla, bilimsel gelişmenin nesnel temelini oluşturan araçları tasvir eder.

Midi Kanalı'nın havuzları, Marly'deki makine, aynaların parlatılması veya benzer ko-

Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi ve maiyyetini Paris'te gösteren bir çağdaş desen [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin oğlu Said Efendi'nin Jacques-André Aved tarafından yapılmış olan ve bugün Versailles Sarayı Müzesi'nde bulunan yağlıboya tablosu [altta]. Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransız Dışişleri için yapılmış bir portresi [sağda, ortada]. XV. Louis döneminin Osmanlı padişahı III. Ahmed idi [sağ altta]. Yirmisekiz Çelebi Mehmet ve oğlu Said Efendi'yi XV. Louis'nin huzurunda gösteren madalyonlar [sağ sayfada, ortada].

nularda teknik hususlar ilgisini çeker; yaptığı tasvirler ise, işleyişi anlamakta güçlü bir kavrayışa sahip olduğunu göstermektedir.

Sanat ve eğlenceler ise, onun diğer önemli keşifleridir. Mehmet Efendi'nin; gördüğü müzik aletleri, gösteriler, binalar, mobilyalar, biblolar ve özellikle bahçelere ilişkin olarak üstünde durduğu nitelik 'yenilik' olmakla beraber, çarpıcı olan, onun bu yeniliklere uyum sağlamada gösterdiği yetenektir.

Bu Doğulu bilgenin duyarlılıkları ile XIV. Louis döneminin 'ince', 'klasik' estetik beğenisi arasında, kendiliğinden bir uyum doğmuştur.

Esasen endüstri çağının hemen eşiğinde, Doğu ile Batı arasında her şey o kadar da farklı değildi. İstanbul ve Paris, laleler ve kuşlara ilişkin aynı hayranlığa tanıklık ediyordu ve açıkhava ışık gösterileri iki şehirde de modaydı.

Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa kralı XV. Louis tarafından Versailles'daki kabul törenini canlandıran Charles-Nicolas Cochin'e ait bir desen.

III. Ahmed ve XV. Louis'nin saray erkânı avcılık ve özellikle yırtıcı kuşlarla avlanma konusunda benzer bir zevke sahipti.

Krallık naibinin dünyanın en güzel elmaslarından birini satın aldığı bu dönemde, değerli taşlara, sırma veya simle karışık dokunmuş kumaşlara (dîbâ) karşı benzer bir tutku hüküm sürmekteydi.

Hem ayrıca Fransız monarşisine özgü yemek ve kralı selamlamaya ilişkin kimi törensel usulleri tuhaflık olarak gördüğünde, Osmanlı Büyükelçisi bize daha yakın değil midir?..

Dönemin belgelerinin tanıklık ettiği üzere, Türk Büyükelçisi, Fransızlara göre, üç farklı çehreye sahipti. Bütün nesnellikleriyle resmî görevliler, onu, mevcut gerilemesine rağmen saygın geçmişi sebebiyle dünyanın önemli devletlerinden birinin temsilcisi olarak görmekteydiler.

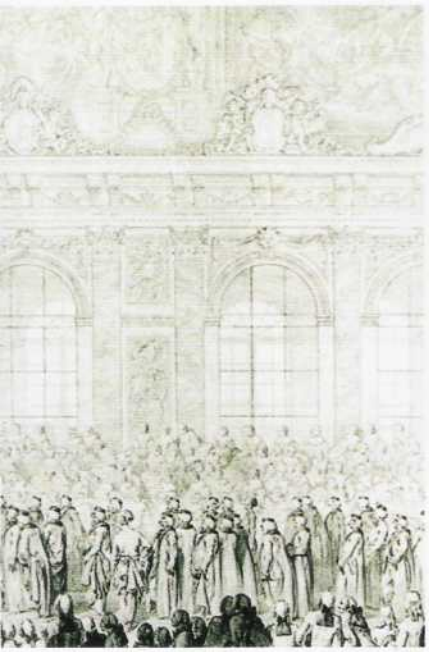

Ancak o aynı zamanda bir semboldü: 'Türk giysileri', uzun sakalı, ilginç tavırlarıyla bütün meraklı gözleri kendine çekiyor ve özellikle cinsel içerikli düşleri süslüyordu.

Ayrıca 'Doğulu Elçi' insanların en naziği, en ağırbaşlısı ve en bilgesi olarak görülmekteydi. Kısacası Mehmet Efendi, farklı görünümlerin ötesinde, evrensel bir insan doğasının var olduğu yolundaki zamanın

http://groups.google.com/group/merakediyorum

gözde görüşünün somut örneğiydi.

İstanbul'a dönüşünde Mehmet Efendi'nin deneyimi yatışmak bilmeyen bir merakla karşılandı. Bütün kuşku ve yanlış anlaşılmalara rağmen, bu ivme, Batı'da gelişen 'Türk modası' ile aynı dönemde, İstanbul'da da, Mehmet Efendi'nin doğal öncülüğünde bir 'Frenk modası' akımının yayılmasına neden oldu.

Kuşkusuz elçilik sonrasındaki en kayda değer yenilik, Müslüman dünyasında Arap harfleriyle baskı yapan ilk matbaanın kurulmasıdır. Mehmet Efendi'nin oğlu Said Efendi ve Hıristiyanlıktan dönme Macar kökenli İbrahim Müteferrika 1727'de bu gelişmenin öncüsü oldular. Ancak bu başlı başına ayrı bir hikâyedir. ■

(Çev. Boğaç Cicioğlu)

Fransız gözüyle Osmanlı:

Bonneval Kontu Ahmet Paşa

Osmanlı'nın üç tuğlu paşası, Rumeli Beylerbeyi, Karaman valisi Humbaracıbaşı Ahmet Paşa aslında, İspanyol Veraset Savaşı'nda ünlenen "topçu general" Bonneval Kontu'ndan başkası değildir.

FRÉDÉRIC HITZEL
Tarihçi, CNRS'de (Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi / Paris) Araştırmacı

Fransa'nın iç bölgesinde, Limousin'in tam ortasında, meşhur Cem Sultan'ın sürgünde yaşadığı Bourganeuf'ün güneyinde, Coussac-Bonneval kasabasına tepeden bakan Bonneval Şatosu yükselmektedir.

11. Yüzyıl'dan beri bu şatonun sahibi Bonneval ailesinin bir ferdi olan Claude Alexandre de Bonneval (1675-1747), Osmanlı İmparatorluğu'nda Ahmet Paşa ismiyle ün salar. Bu renkli kişilik tarihçi, araştırmacı, romancı ve meraklıları büyülemeye devam etmektedir.

Atalarından kalma şatoda 14 Temmuz 1675'de doğan Claude Alexandre, Limoges'daki Cizvit okulunda eğitim gördükten sonra donanmaya girmiş, genç yaşına rağmen 11 yılda çok sayıda çarpışmaya katılmıştır.

Çok sonraları, Bâbıâli için kaleme aldığı deniz savaşı koşullarına ilişkin bir inceleme yazısında, "Üç deniz muharebesinde ve ikisi borda bordaya cereyan eden toplam dokuz farklı çatışmada bulundum; öyle ki, bir kedinin fareden çekindiği kadar İngilizleri önem-

Humbaracıbaşı Ahmet Paşa'nın Fransız ressam Jean-Etienne Liotard tarafından yapılmış olan 1741 tarihli pastel portresi [üstte]. Fransız asıllı Savoie Prensi Eugène [solda], Bonneval'in kader arkadaşı olacaktı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Bugün İstanbul'da, Fransız Sarayı'nın bahçesinde yer alan Humbaracı Ahmet Paşa büstü.

siyorduk" ifadesini kullanacaktır.

Bu parlak kariyer, bir düello sonunda ani bir istifayla sekteye uğrar. Bonneval, Fransız muhafız birliklerine katılır, sonra bir piyade alayının komutasını satın alır ve İspanyol Veraset Savaşı (1713-1715) sırasında İtalya'da kendini göstermeye başlar.

Başkomutan Vendôme Dükü'nün dostluğunu kazanmasına rağmen, müsteşar Chamillard'a Biélois'nın işgaline ilişkin gönderdiği kibirli mektup Fransa Kralı XIV. Louis'yi de eleştirmektedir.

Hakkında tutuklama emri çıktığını öğrenen Bonneval, Venedik'e kaçar ve Avusturya'nın hizmetine girer. Saf değiştirmede kendisi de ünlü olan Prens Eugène tarafından süvari albayı olarak atanır.

Bu görevinde, Flandres bölgesindeki kanlı Malplaquet Muhaberesi'nde (1709) Prens Eugène'in yardımcısı olarak askerî becerisini kanıtlayacaktır.

İspanyol Veraset Savaşı sonrasında Bonneval Kontu Viyana Sarayı'nda büyük itibar sahibi olur. Topçu general *(Feldzeugmeister)* rütbesine

terfi ederek Avusturya'nın en köklü piyade alaylarından birinin başına atanır.

Prens Eugène'in komutası altında Osmanlılara karşı yürütülen 1716-1718 savaşında ve özellikle de, karın boşluğuna aldığı mızrak darbesiyle ağır biçimde yaralandığı Petervaradin Muharebesi'nde (15 Ağustos 1716) iyice ünlenir.

Hıristiyanlık dünyasında bir kahraman olarak yüceltilen Bonneval, Limoges'lu hemşerisi ve dostu Kardinal Dubois'nın desteğiyle, kral tarafından bağışlanır. 1716 yılının sonunda nekahat dönemini geçirmek için döndüğü Paris'te Marki de Biron'un kızıyla evlenir, ancak on gün sonra Avusturya'ya dönmek üzere eşini geride bırakarak Fransa'dan ayrılacaktır.

1724'te Bonneval Brüksel'dedir. Avrupa çapında yankılanan eşi benzeri görülmemiş olay o sıra patlak verir. Hollanda Valisi Marki de Prié'nin eşi ve kızı, İspanya sarayında sözde bir skandal yaşandığı dedikodusunu yayarlar: Kont Bonneval akrabası olan kraliçenin şerefini korumak için derhal harekete geçer; Marki de Prié ve bütün ailesine ağır hakaretler yağdırır.

Ardından Prens Eugène'i de düelloya davet etmekten çekinmeyecektir. Sonuçta, disiplinsizlik suçuyla bir yıl süre ile Viyana'dan birkaç kilometre uzaklıktaki Spielberg Kalesi'nde kalebentliğe mahkûm edilir. 1726'nın ocak ayında serbest bırakılınca tek-

Bonneval'in Limoges'lu hemşerisi ve dostu Kardinal Dubois [üstte]. Bir 17. Yüzyıl gravüründe, Viyana kenti ve Tuna Nehri [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

rar Venedik'e sığınır.

Bonneval'in buraya kadar hikâye gibi gelen maceraları, artık Avrupa'nın Doğu Siyaseti ile iç içe girecektir. Venedik'te kendini her türlü entrikanın içinde bulan Bonneval, Avusturya ajanları tarafından sürekli gözetim altında tutulduğunu hisseder.

Korfu Adası'nın yeni tahkimatını görme bahanesi ile beş altı kişilik bir maiyetle denize açılır. Ancak Korfu yerine Raguza'ya (Dubrovnik) yanaşacaktır. Üzerindeki Avusturya pasaportuyla bir an önce Osmanlı topraklarına geçip ülkenin iç kesimlerine doğru yol alma telaşındadır.

Bosna'nın küçük başkenti Saraybosna'ya, bugünkü adıyla Sarayevo'ya yerleşerek, İstanbul'a ulaşmasını sağlayacak izin belgesini beklemeye başlar.

Bonneval, Saraybosna'ya ayak basar basmaz sadrazam

Bonneval'in disiplinsizlik suçuyla sürgün edildiği ve kalebentlik yaptığı Viyana yakınlarındaki Spielberg Kalesi [solda].

Bonneval'in kendisine mektup yazarak Osmanlı hizmetine girmek istediğini bildirdiği Nevşehirli Damat İbrahim Paşa [sol altta].

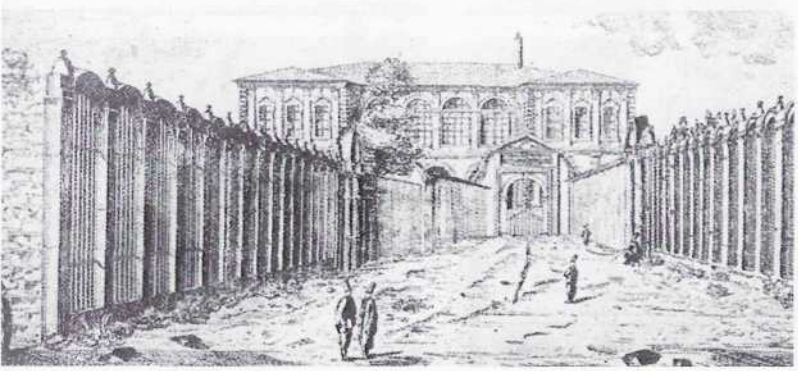
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya bir mektup yazmıştır. Birkaç yıl önce Yirmisekiz Mehmet Çelebi'yi büyükelçi olarak Paris'e gönderen ve Osmanlı İmparatorluğu'nda 'Lâle Devri' adıyla ününü koruyan çok sayıda reformu teşvik eden bu yüce kişinin, geniş görüşlülüğünü bilmektedir.

28 Haziran 1729 tarihli mektubunda Bonneval şöyle yazar: "Dünyadaki küçük ve büyük şeyleri aynı kolaylıkla yöneten Tanrı beni Serayo'ya getirdi ve bana erdemleri, şanı, bilim ve sanata olan sevgisi cümle âlemce bilinen, özellikle büyük dehası, düşünce sağlamlığı ve Monsenyör ihtimamınız sayesinde mutlu bir huzur ve sonsuz refaha sahip olan dünyanın en büyük imparatorluğunu idare yeteneği Hıristiyan ülkelerde hayranlıkla izlenen zât-ı âlînizi daha yakından görme arzusu ilham etti."

Ve kaçışının sebeplerini hatırlattıktan sonra sıra hizmet sunmaya gelir: "Tüm hayatım boyunca icra ettiğim askerlik mesleği bilim alanında özenle çalışmamı engellemediğinden, Monsenyör, umarım size savaş zamanında olsun, barış zamanında olsun, daima faydalı olabilirim (...) Hayatımı Zât-ı Şahaneleri Efendinizin hizmetine hasretme niyetim dâhilinde, kendimi tamamen sizin korumanıza bırakmama müsaade edin; bir an önce güvenlik içinde pay-ı tahta ve Tanrı'dan adalet ve sağlık dolu bir hayat bahşetmesini istediğim Zât-ı Âlînizin yanına ulaşabilmem için gerekli bütün kolaylıkların sağlanması için Bosna Beyi Ahmet Paşa'ya talimat vermenizi acizane istirham ederim."

İstanbul'a gidebilmek için sadrazamdan izin isteyen Bonneval Kontu'nun Müslümanlığı kabul etmek gibi bir niyeti yoktur; tek istediği, sadrazamın desteği ile Balkan topraklarında ve Eflâk-Boğdan'da Avusturya İmparatoru'na karşı müdahalede bulunabilecek bir silahlı kuvvet oluşturmaktı.

Humbaracı Ocağı'na bağlı askerler [sol üstte].

İstanbul'da Halıcıoğlu'nda kurulan Mühendishane [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Bonneval'in cenazesinin kaldırıldığı Tophane Camii avlusu [sağda]. Anılarında İstanbul'a geldiğinde yaşlı Bonneval ile konuşan ve bunu anılarında aktaran Casanova [sağ altta].

Ayrıca Macaristan'ın bağımsızlığını körükleyerek imparatorun gücünü bertaraf etmeyi de umuyordu.

Bu konuda Avusturya birliklerini birçok kez zor duruma düşürmüş olan tahtın talibi Macar II. Ferenc Rakoczi'ye güvenmekteydi. Prens Rakoczi bir süre XIV. Louis'nin sarayında yaşadıktan sonra, Sultan III. Ahmed'in konuğu olmayı kabul etmişti.

1717'den beri Marmara kıyısındaki Rodosto'da (bugünkü Tekirdağ) oturuyordu. Bonneval, Macaristan'da karışıklık çıkarma konusunda, esas olarak onun müdahalesine güvenmekteydi.

Ondört aylık bir bekleme süresi sonrasında, mektuplarına hiçbir cevap alamayan ve Bosna Paşası tarafından Avusturyalılara iade edilmekten çekinen Bonneval Kontu, İslâmiyet'i kabul etmeye karar verir.

Milano kökenli bir dönme olan hizmetkârı Damira'yı çağırtır ve din değiştirirken temel alınacak sözleri kendisine tekrarlatacak bir Müslüman bulmasını emreder.

Bonneval, Kelime-i Şahadet getirdikten sonra iki yardımcısının refakatinde, Paşa'yı ziyaret ederek Hıristiyanlıktan vazgeçtiğini bildirir. Buna rağmen Bonneval'in Saraybosna'da birkaç ay daha sabretmesi gerekecektir:

1703'ten beri Osmanlı İmparatorluğu'nun başında bulunan Sultan III. Ahmed yeniçeriler tarafından devrilmiş ve yeğeni I. Mahmud lehine taht-tan feragat etmiştir (1 Ekim 1730).

Askeri yeteneği ve idare becerisi ile dikkat çeken bir devlet adamı olan yeni sadrazam Topal Osman Paşa ancak başkentte sükûneti sağladıktan sonra Bonneval'i davet eder.

1731 Eylül'ünde ona *humbaracıları* Avrupa tarzında yetiştirme görevi verir. Onun yönetiminde dört binden fazla asker disiplini, uygun adım yürümeyi, tüfek ve süngü kullanmayı öğrenecektir.

Artık kendisine 'Ahmet Paşa' dedirten Bonneval, her sabah Asya kıyısına çıkmak için Boğaz'ı kayıkla geçer. Şehrin işsiz güçsüz takımı da, *humbaracıların* Üsküdar düzlüğünde yaptıkları eğitimi görmek için toplanır.

Zaman içerisinde Bonneval'in mevkii yükselecektir. Humbaracıbaşı olarak atanmasından kısa süre sonra, iki tuğlu paşa, ardından da üç tuğlu paşa unvanını alır.

Bonneval Paşa faaliyetlerini sadece askerî eğitimle sınırlamaz. Aynı zamanda Bâbıâli'nin diplomatik danışmanlığını yapar, Türkçeye tercüme ettirdiği askerî ve diplomatik içerikli raporları ile vezirlerin çoğunun itibarını kazanır.

1733'te Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'yı Polonya Ve-

Bonneval'in Osmanlı hizmetine girmek istediği dönemde tahttan düşürülen III. Ahmed [üstte]. Humbaracı Ahmet Paşa'nın defnedildiği Galata Mevlevihanesi'nin bahçesi [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

raset Savaşı'nda (1733-1738) Bâbıâli tarafından izlenmesi gereken tutum konusunda aydınlatır.

Beş yıl sonra Sadrazam Muhsinzade Abdullah Paşa'ya Avusturya'ya karşı yürütülecek bir savaş konusunda danışmanlık yapar.

1735'de ölen Ferenc Rakoczi'nin oğlu Prens Joseph Rakoczi yönetiminde Macaristan'da bir ayaklanma düzenleme konusunda başarısızlığa uğrayınca, 1738'de gözden düşer ve başkentten 400 kilometre uzaklıktaki Kastamonu'ya sürülür.

Bu sürgün kısa süreli olacaktır; 1740'ta Bonneval İstanbul'a geri dönmesi için gereken müsaadeyi alır, dönüşünde saygınlığı, görevi ve malları kendisine iade edilmiştir.

Üç tuğlu paşa, Rumeli Beylerbeyi, Karaman Valisi, Humbaracıbaşı Ahmet Paşa Bonneval, ömrünün son yıllarını Boğaziçi'ndeki biri Fransız diğeri Türk tarzında döşenmiş iki bölümlü enfes yalısında geçirir.

Soylulara yakışır biçimde beyaz çorap ve kısa ayakkabı giyerek Avrupaî mobilyaların oluşturduğu dekorda, Osmanlı başkentini ziyaret eden kraliyet gemilerinin subaylarını ağırlamaktan zevk almaktadır.

Casanova anılarında, bu "Fransız usulüne göre giyinmiş etkili yaşlı soylu kişinin" konutuna nasıl teveccühle kabul edildiğini aktarır. Ancak aynı Bonneval, iki gün sonra Casanova'yı "Türk kıyafetiyle" ağırlayacaktır; üzerinde uzun bir kaftan, başında da "iki kilo ağırlığında" bir kavuk bulunmaktadır.

Macar prensi II. Ferenc Rakoczi [sol üstte] bir süre XIV. Louis'nin [üstte] konuğu olduktan sonra Osmanlı'ya sığınmıştı.

Ressam Jean-Etienne Liotard'ın 1741'de yaptığı ve günümüzde Rutland Dükü'nün (Belvoir Kalesi, Grantham) koleksiyonunda muhafaza edilen o çok güzel pastel resmin bize sunduğu, işte bu portredir.

Bunca maceradan sonra Bonneval Kontu, 23 Mart 1747 akşamında son nefesini verir. Onun yerine 'humbaracıbaşı' olarak atanan evlatlığı Süleyman Bey ertesi gün naşını Tophane Camii'ne taşıtır. Oradan da Galata Mevlevihanesi mezarlığına nakledilecektir.

Kont Claude-Alexandre de Bonneval, nam-ı diğer Ahmet Paşa, Limousin'deki topraklarından çok uzakta, işte bu sessiz sakin mezarlığın gözden ırak bir köşesinde istirahat etmektedir. ■

(Çev. Boğaç Cicioğlu)

17. Yüzyıl kaynaklı bir gravürde, bir Osmanlı beylerbeyi [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

TANZİMAT VE SONRASI

Giyim kuşamda değişim:

Adres, Paris modası idi

Osmanlı giyim kuşamında ilk değişim, Sultan II. Mahmud döneminde başlar; ancak kıyafette gerçek bir Batılılaşma yaşanması için, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısını beklemek gerekecektir.

ANASTASIA FALIEROU
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Doktora öğrencisi

Tanzimat dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa modeline göre yeniden örgütlenmesi gerekliliği ile şekillenmiştir. Avrupa ile bu yakınlaşma, 1839 ve 1856 fermanlarıyla başlamış olan ekonomik, idarî ve eğitimle ilgili reformlarla sınırlı kalmayıp toplumun üst sınıfları ve padişahın kendisinin öncülük ettiği davranış ve yaşam tarzlarındaki değişimi de içermekteydi.

Giyim tarzlarındaki dönüşüm, diğer bir deyişle 'alaturka' tarzdan 'alafranga' modasına geçiş, Osmanlı'da günlük yaşantının Batılılaşmasını daha iyi anlayabilmek için, önemli alanlardan biridir.

Batılılaşan 19. Yüzyıl İstanbul'undan farklı giyim tarzları [üstte; L'Illustration dergisi]. **Feracesini giymiş, yaşmağını takmış şık bir Osmanlı hanımının sokak kıyafeti** [sağda].

Giyimdeki Batılılaşma, o dönemde tüm Avrupa için bir referans olan Paris modasından oldukça etkilenmiştir.

Şüphesiz, Osmanlı giyimindeki ilk değişimler Sultan II. Mahmud dönemine kadar uzanır. Ancak kıyafette gerçek bir Batılılaşma yaşanması için, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısını beklemek gerekecektir.

Batılılaşma bu alandaki ithalatı da teşvik etmiş, Avrupa'dan İstanbul'a getirilen çok çeşitli kumaşlar Pera'nın *Tiring, Stern, Bon Marché* gibi büyük mağazalarında İstanbullu müşterilere sunulmuştur.

19. Yüzyıl ortasından itibaren, *'redingot'*a ilaveten, memurlar için zorunlu giysi kabul edilen *'istanbulin'*in yaygınlaştığı görülür. *İstanbulin* dik ve düz yakalı, yaka altından bele kadar tek sıra düğmeli koyu renk bir ceket-tir. Geleneksel *şalvar, potur* veya *çakşır*'ın yerini de pantolon alır. Abdülhamid döneminde, *istanbulin* yerini tekrar *redingot*'a bırakacaktır. *Redingot* ile ceketin kumaşından bir pantolon giyilirken, yeleği beyaz veya devetüyü, gri bir kumaştan olur, içine mutlaka göğsü ve yakası kolalı bir Frenk gömleği giyilir,

http://groups.google.com/group/merakediyorum

plastron yahut tek düğüm bir boyunbağı bağlanır ve boyunbağına da güzel kuyumculuk işi bir iğne iliştirilirdi.

İstanbulin ve *redingot* değişik şekillerde iliklenirdi. *İstanbulin* baştan aşağı iliklenilirken *redingot* yelek, gömlek ve boyunbağını açıkta bırakırdı.

Kadın kıyafetleri de Batı modasından etkilenmiştir. Müslüman kadınlar tarafından evin dışında giyilen ve mantodan farksız uzun bir elbise olan *ferace*'nin şerit ve dantellerle süslenmesi her dönemin modasını takip eder. *Yaşmak* incelir. Abdülhamid döneminde *ferace* yerini *'üç parçalı çarşaf'*a bırakacaktır.

Çarşaf yüzü örten bir *peçe*, başı ve bele kadar gövdeyi örten bir *pelerin* ve belden ayaklara kadar inen bir *eteklik*'ten oluşur. Avrupa çizgilerini ve kesim tarzını benimseyen çarşaf, daha sonra Batılı tayyöre dönüşecektir.

Kırım Savaşı'nı izleyen dönemde korse kullanımının damga vurduğu görülür. Adını bu savaştaki ünlü tabyadan alan *'Malakof tuvaleti'* moda olur; beli çok sıkı saran, altına giyilen balinalı *fistan* sayesinde eteği kabarık duran bu tuvaletin İstanbullu Müslüman hanımlar arasındaki adı *'sepetli fistan'*dır.

Elmaslar, inciler ve altın tellerle süslenen *kadın fesi* yerini, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında, *'hotoz'*a bırakacaktır. *Hotoz* genellikle *krep* veya *papâzî* ile yapılır ve giysilerin renk ve kesimiyle uyumludur.

Ayakkabılar da giysilerdeki değişimi izler; böylece *'pabuç'*un yerini *potin* ve *iskarpin* alır. Kadın iskarpinleri çok çeşitli modellere sahiptir. Potinin yollardaki çamurdan kirlenmesini önlemek için üstüne *kaloş*, yani bir çeşit *çamur lastiği* giyilir.

Giyimdeki yeni modalar çok çeşitli aksesuar kullanımını da gerekli kılmıştır. Yelpazeler, şapkalar, bastonlar, gözlükler, tuvaletlere uygun şemsiyeler, mücevherler, eldivenler, saatler, hepsi de seçkin bir kültürün işareti olarak algılanmış, Müslüman kadınlara özenli bir zarafet, erkeklere de sofistike bir hava katmıştır. ■

Münif Fehim'in çizgileriyle, redingotlu beyler Şirket-i Hayriye vapurunda [solda]. Redingottan önce de, İstanbul'da bir istanbulin devri yaşandı: 1865 tarihli bir fotoğrafta (Abdullah Biraderler), ressam Tevfik Paşa, sırtında istanbulini ile [sol altta].

İstanbulin ve redingot dönemleri, esas olarak, II. Abdülhamid [üstte] devrinde yaşanır. Münif Fehim'in çizgileriyle, redingotlu bir İstanbul çapkını ve yaşmaklı bir hanım [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Tacettin Diker'in koleksiyonundan Karagöz figürleri [üstte]. İki Karagöz hayranı: Fransız şairi Gérard de Nerval [sağda] ve yazar Théophile Gautier [sağda, ortada].

Nerval ve Gautier'nin gözüyle:

Fransızların Karagöz'ü keşfi

Birçok seyyah Karagöz'ü 'acayip bir figür' olarak görürken, Nerval ile Gautier onda, Paris sokaklarını şenlendiren aşinası oldukları soytarıların bir kardeşini keşfetmişlerdir.

PROF. DR. SOPHIE BASCH
Institut Universitaire de France üyesi, Poitiers Üniversitesi

Gölge oyunu büyük olasılıkla Asya'da doğmuştur. Ancak Fransa'da panayır tiyatrosunun altın çağı olan 18. Yüzyıl'da ortaya çıktığında, bilinmedik bir şey değildir.

1771'de Séraphin-Dominique François Versailles'da, kartondan yapılmış görüntülerin ışıklı bir perdede canlandırıldığı bir gölge oyunu sahneler. Gösteri Kraliçe Marie-Antoinette'in öyle hoşuna gider ki, XVI. Louis 1784'te kuklacı ve yardımcılarına Paris'teki Kraliyet Sarayı'nın bahçesine yerleşme ayrıcalığı tanır.

Kraliyet beratına sahip bu kuruluş Devrim'den sonra şartlara uyum sağlayarak bir giyotin gölgesinin cumhuriyet düşmanı görüntülerin kellesini uçurduğu Le Théâtre des Vrais Sans Culottes'a (Gerçek Devrimcilerin Tiyatrosu'na) dönüşür.

1800'de Séraphin'in ölümünden sonra tiyatrosu, çocuklara yönelik siyasetten arınmış oyunlarla faaliyetini sürdürür. Gösteri hiciv özelliğini kaybetmiştir.

Tarihi çok daha geriye gitmekle beraber, Karagöz oyunu da benzer bir yol izler. Davranış ve sözlerdeki küstahlık, 19. Yüzyıl'da yumuşamaya başlamış, 20. Yüzyıl'da da gitgide yıkıcı olmaktan çıkan kelime oyunları içinde eriyip gitmiştir.

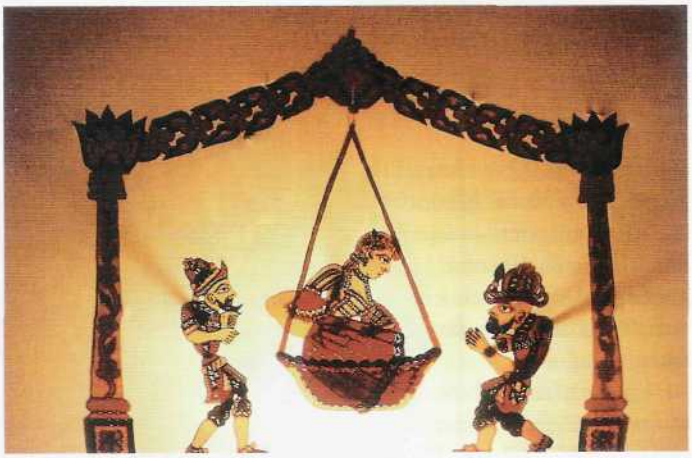
Fransa'da kukla tiyatrosu Guignol'un başına gelen, biraz daha gecikmeli olarak, Karagöz'ün de başına gelir, izleyici kitlesi gibi o da çocuksulaşır.

Başka yerlerde olduğu gibi, burada da çocuklar uzun zaman ebeveynleriyle aynı eğlencelere gitmişlerdir.

19. Yüzyıl çocuğa özgü eğlenceleri olan bir çocukluk alanı icat eder. Soylu sınıf içinde ortaya çıkan bu düşünce önce burjuvaziye, sonra da alt sınıflara kendini kabul ettirir. Bu, toplumun farklı tabakalarının ve tüm nesillerin birlikte katıldığı halk eğlencelerinin de sonunu belirler.

Karagöz'ün en çarpıcı tasvirlerini sunan Fransız seyyahlar Gérard de Nerval (1808-1855) ile Théophile Gautier'nin (1811-1872) çocukluğun altın çağına özlem

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Metin And'ın koleksiyonundan Karagöz figürleri [solda].

duyan Romantizm akımının iki önemli üyesi olması, tesadüf değildir.

Tıpkı Goethe gibi, tıpkı 1841'de İstanbul'u ziyaret eden ve kurgularında Karagöz dekorlarından esinlenen Hans Christian Andersen gibi, bu yazarlar da, 'gölge'nin büyüsüne kapılmışlar, yetişkini çocukla birleştiren bu kukla gösterisine hayran olmuşlardır.

Batı medeniyetinin kökenlerine dönüş olarak yaşanan Doğu seyahatleri kapsamında, sırasıyla 1843 ve 1852'de İstanbul'da konakladıklarında; pantomim, sirk ve sokak gösterisi gediklisi olduklarından, kendilerine hem yakın hem de egzotik gelen gölge oyunu temsillerine gitmekten geri kalmazlar.

Karagöz'e, İtalyan Pulcinella'ya, İngiliz Punch, Alman Kasperl ve Fransız Guignol'e ortak bir ata bahşederek, 'Türk kuklası'nın kendine özgü niteliklerinin ardında, Antik Çağ'a bağladıkları evrensel bir tip saptamakta gecikmeyeceklerdir.

Doğu'da seyahatin birleştirici yanı, bu durumda, küçültülmüş halde halk tiyatrosu perdesinde yerini bulur.

Her iki şair de Karagöz'ü kendi tarzında yorumlamıştır. Doğu seyahati kısmen hayalî olan Nerval için gösteri, tasvirden çok yoruma uygundur. Karagöz'e ayırdığı bölüm, kişisel saplantılarının farklı bağlamda şiirsel bir anlatımı olarak okunmalıdır.

Nerval diyalogları anlayamadığına göre, onları uydurmaktadır. Karagöz'ün karın üstü yatmış diğer kuklaların üzerinden geçtiği bir köprü taklidi yaptığını düşünür.

Bu imge, Doğu ile Batı arasında bir köprü teşkil edebilmeye dönük kişisel arzusunu simgeliyor gibi görünmektedir. Bir sonraki sahnede Karagöz sırtüstü döner ve bir kazık gibi görünmeye çalışır, erkeklerin atlarını bağladığı, kadınların hayran kaldığı bir kazık... (...)

1844'te kaleme aldığı 'Türklerin Resmi' isimli öncü makalede canlı varlıkların resmedilmesine ilişkin Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik önyargıları gidermek için, hareketli figüratif sanat örneği gölge oyununa çağrışımda bulunarak lafı bağlar:

"Şimdi Ramazan süresince Karagöz gösterilerinde kullanılan küçük resimlerin varlığına müsaade edilmesini nasıl açıklayacağız? Bunlar hem kukla hem de Çin gölge oyunlarıdır. İyice aydınlatılmış ince bir bezin arkasından renkleri kusursuzca belirir. Farklı halkların ve mesleklerin kıyafetlerinin eşsiz biçimde yansıtılması gösterinin çekiciliğini artırmaktadır. Ana karakter tıpkı bizim Polichinelle gibi hep aynı kılıkta... ve aynı biçimsizliktedir."

Benzer şekilde, arkadaşı Théophile Gautier de Karagöz'ü sadece ünlü Commedia dell'arte tiplemeleriyle değil, aynı Akdeniz beşiğinin ürünü olan Antik Yunan otomatları ve Roma soytarılarıyla da kıyaslar.

Nerval'inkine göre daha az düşsellik içeren anlatısında Gautier, üç temsilden söz eder, ikisi Karagöz oyunudur, biri Ortaoyunu.

Taksim civarında bulunan Büyük Kabristan'daki ilk gös-

Fransız kukla sanatının temsilcisi Guignol'ün tiplemeleri sahnede [üstte]. *Kimi Guignol* tiplemelerinin çizimleri [solda, ortada]. II. Dünya Savaşı yılları öncesinin amatör bir Fransız kuklacısı Brindas'lı Pierre Neichthauser [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

teride, mezarlığın karanlık gölgeleri ile renkli görüntülerin ışıklı gölgeleri arasındaki karşıtlık çok hoşuna gider; ancak sadece görsel kısmını anladığı gösteri onu hayal kırıklığına uğratır.

Karagöz'ün davranışları ününe yaraşacak kadar cesurane değildir. Buna karşın, Tophane'de izlediği ikinci gösteri onu büyüler. Dilediğince şehvetli bulduğu bu Karagöz ona adeta Priapos'un mirasçısı, bir Aristophanes yorumcusu ya da bir Rabelais yaratığı gibi gözükmüştür.

Daha sonra Moda'da Türk oyuncuların gezginci topluluğundan izlediği gösteri, Gautier'yi sonunda Türk tiyatrosu ile Fransız halk tiyatrosunun ilk bakışta göründüğü kadar birbirinden uzak olmadığı, aralarında akrabalık bulunduğu konusunda ikna edecektir. (...)

Birçok sıradan seyyah Karagöz'ü tartışmasız acayip bir figür olarak görürken, Nerval ile Gautier onda kendi çocukluklarına neşe katan ve sinema tarafından tahtlarından edilinceye dek Paris sokaklarını şenlendiren aşinası olduklarını soytarıların bir kardeşini keşfetmeyi başarmışlardı. ■

(Çev. Boğaç Cicioğlu)

Kavuklu Hamdi ile Küçük İsmail bir Ortaoyunu'nda [altta; Ressam Muazzez'in 1929 tarihli tablosunda].

Fransa'ya eğitime gönderilen...

Sadrazam İbrahim Edhem

EDHEM ELDEM KOLEKSİYONU

Paris'te eğitim gören ilk Müslüman Osmanlılardan İbrahim Edhem Paşa, 1831'de Fransa'ya gönderilen dört çocuktan birisiydi ve bu operasyonun da bir Osmanlı 'medeniyet projesi' olduğu, her halinden belliydi.

PROF. DR. EDHEM ELDEM
Boğaziçi Üniversitesi, Tarih Bölümü

19. Yüzyıl'ın ilk yarısındaki yenilik hareketleriyle birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nda Fransa'nın giderek artan nüfuzu, hayatın hemen hemen bütün alanlarında hissedilmeye başlamıştı.

18. Yüzyıl'dan beri Osmanlı idarecilerinin ilgiyle izledikleri Fransa, 19. Yüzyıl'da artık örnek alınan bir model olmaya başlamıştı. Fransız etkisinin en çok hissedildiği alanlardan biri, şüphesiz eğitim ve kültürdü.

Yeni dünya düzeninin merkezi olarak algılanan Paris, yeniden kurgulanmaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu için, bir medeniyet numunesi olarak, yeni bir çekim merkezi halini almaktaydı.

1831 yılında, dört gencin eğitimleri için Paris'e yollanmasıyla bu konuda ilk somut adım atılmıştı. Ahmed, Abdüllatif, Hüseyin ve Edhem adındaki bu dört çocuk, Avrupa'da eğitim görmek üzere gönderilen ilk Müslüman Osmanlılardı.

Üzerinde özellikle duracağımız Edhem'in hayat hikâyesi ilginçti. 1818 civarında Sakız Adası'nda doğmuş, 1821'de başlayan ve kısa bir sürede Yu-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

nan bağımsızlık mücadelesine dönüşen Rum ayaklanması esnasında, 1822'de Osmanlı ve Mısır donanmaları tarafından misilleme olarak Sakız halkına uygulanan katliamdan kurtulabilmiş ama esir edilmişti.

Henüz dört veya beş yaşındaki bu Rum çocuğu dönemin tanınmış devlet adamlarından Hüsrev Paşa (?-1855) tarafından alınıp Müslüman yapılmış ve yetiştirilmişti.

Dolayısıyla yeni kimliğiyle beş yıl kadar geçirdikten sonra, yaklaşık on iki yaşına geldiğinde, bir kez daha bulunduğu yerden koparılarak Osmanlı modernizasyon projesinin bir parçası olarak kendini Paris'te bulmuştu.

Edhem ve diğer üç çocuk hakkındaki bu karar, Osmanlı hükümeti tarafından 1830 yılında alınmıştı. Fransız sefiri Guilleminot, Aralık 1830'da bu kararı hükümetine bildirmiş, söz konusu çocukların Serasker Hüsrev Paşa'nın yetiştirmelerinden seçilmiş olduklarını belirtmişti. (...)

Çocuklara eşlik etmek için ise, dönemin meşhur müsteşrik ve tercümanlarından Amédée Jaubert (1779-1847) görevlendirilmişti. Aralık 1830 veya Ocak 1831'de İstanbul'dan ayrılmışlar, Şubat başında Marsilya'ya, Mart ayında ise Paris'e ulaşmışlardı.

Mart sonunda Paris'te eğitimlerinin sorumluluğunu üstlenecek olan ve kendi adını taşıyan dönemin en ünlü hazırlık okullarından birinin sahibi olan Jean-François Barbet'ye (1799-1880) teslim edilmişlerdi.

Bir müddet sonra da gene Hüsrev Paşa'nın yetiştirmelerinden Mehmed Reşid adında beşinci bir genç de onlara katılmıştı.

Bu operasyonun bir Osmanlı 'medeniyet projesi' niteliğinde olduğu her halinden belliydi. Jaubert, hükümetine Paris'ten yazdığı mektubunda, "Türklerin daha yüksek bir medeniyete ulaşmak için harcadıkları çabalar"dan bahsetmekteydi.

Hüsrev Paşa ise, 4 Şubat 1831'de çocuklara, "Evlatlarım!" hitabıyla başlayan ve Fransızca olarak yazdırılmış bir mektup yollamıştı. Bu mektupta kendilerinden neler beklediğini söylüyordu:

EDHEM ELDEM KOLEKSİYONU

1831'de Fransa'ya gönderilen dört çocuğun Paris'te çekilmiş fotoğrafları: Soldan sağa doğru; maden mühendisi ve sadrazam olacak İbrahim Edhem, kurmay albay olacak Abdüllatif, deniz subayı olacak Ahmed ve topçu generali olacak Hüseyin Rıfkı [solda]. İbrahim Edhem Paşa'nın (1818?-1893), muhtemelen 1890 civarında, ölümünden birkaç yıl önce çekilmiş bir fotoğrafı [sol sayfada].

"Buradaki arkadaşlarınız şaşırtıcı derecede gelişme gösteriyorlar ve durumlarının sizinkinden çok farklı olmasına rağmen bilgide sizi geçmek için çabalıyorlar. Evlatlarım, eğer sizi hep sevmemi ve korumamı istiyorsanız, siz de vazifenizde onlar kadar çalışkan olun, zira durumunuz işinizi kolaylaştırıyor; aksi halde, buraya hiçbir şey öğrenmeden döndüğünüz takdirde bunun ne kadar utanç verici olacağını tahmin edersiniz."

15 Haziran 1832'de yazdığı diğer bir mektupta ise, uzun

BAHATTİN ÖZTUNCAY KOLEKSİYONU

1850'lerde, Mâbeyn-i Hümâyûn *başferiki iken* [en solda] ve 1870'lerde Adliye Nâzırı iken [solda] çekilmiş iki ayrı fotoğrafında İbrahim Edhem Paşa (Dersaadet'in Fotoğrafçıları kitabından). *İbrahim Edhem'i* Paris'e gönderen Hüsrev Paşa'nın bir portresi [sol sayfada, altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Sperenza Fecir'in bir tablosunda Sultan Abdülmecid'in [sağda] Cuma Selâmlığı [üstte]: İlk Müslüman Osmanlı gençlerinin Fransa'da eğitimi, Abdülmecid döneminde de sürdürülür.

vadeli planını ortaya koyuyordu: "Fransa'da eğitim görmeniz için sizleri gözlerimin önünde yetiştirdiğim bütün gençlerin arasından seçtiğimde, Müslüman gençliğinin eğitiminin bütün umutlarını sizlere emanet etmiş oldum. Devlet büyüklerimiz size bakarak benim örneğimi takip edip etmeyeceklerine ve çocuklarının geleceğini Avrupa'nın ilmine emanet edip etmeyeceklerine karar vereceklerdir. (...)"

Birkaç ay sonra, 26 Kasım 1832'de Hüsrev Paşa doğrudan doğruya Barbet'ye bir mektup yazarak Fransız eğitimciye üstlendiği sorumluluktan dolayı teşekkür ediyor, bir kez daha Osmanlıların ilim ve irfandan nasiplerini almaktan aciz bir millet olduklarını iddia edenleri yalancı çıkarmanın ne denli şerefli bir görev olduğunu hatırlatıyordu.

Yaşlı Serasker, 'evlatları' ile kendisi arasında bir mukayese yaparak, meseleye ilginç ve şahsî bir boyut kazandırıyordu:

"Bugün işgal ettiğim mevkide, hayatımın ilk yıllarında becerikli ve müşfik hocamın verdiği eğitimin bütün meyvelerinden istifade etmekteyim. Benim gerçek eğitimim bugün gençlere devlet işlerine uygun eğitimin nihaî zahmet ve meyvelerinin verildiği yaşta başladı. Benden daha şanslı olan evlatlarım, sizin himayenizde öğrendiklerini, bu bilgilerin tekâmülünü uzun bir meslek hayatı boyunca izleyebilmelerini mümkün kılacak bir yaşta uygulamaya başlayacaklardır. (...)"

İbrahim Edhem'in oğlu Osman Hamdi (fotoğrafta en solda), çocukluğunda, yaklaşık 1860'larda aile dostlarıyla birlikte [sağda].

Barbet'nin okulu zaten başarılarıyla tanınıyordu. Pasteur gibi geleceğin parlak bilim insanlarından birçoğunun eğitim gördüğü bu kurum, Paris'in en iyi hazırlık okullarının başında geliyordu.

Ancak kendisine emanet edilen dört genç Osmanlı, Barbet için yeni ve ilginç bir pazarın açıldığı manasına geliyor, aynı zamanda Fransa'nın uzun vadeli bir siyasî yatırıma girdiğine işaret ediyordu.

1840'ta Sultan Abdülmecid, Barbet'ye hizmetlerinden dolayı Nişan-ı İftihar ihsan etmiş, nişanla birlikte gelen Mustafa Reşid Paşa imzalı mektupta da Barbet'nin "İmparatorlukta ıslahat ile medeniyetin terakkisine olan katkıları" zikredilmişti.

Barbet ise, bütün bu mektupları (kendi reklamı için) yayımladığı kitapçığın sonunda şu ifadeye yer veriyordu: "Belki bir gün, Paris'te eğitilen genç Türkler Babıâli'nin kurullarında yerlerini aldıklarında, eğitimlerinin ilk dönemlerini hatırlayacak ve dolayısıyla düşüncelerinde Fransa'nın lehinde bir hava oluşacaktır."

Genç Edhem, hamisi ve öğretmeninin ümitlerini boşa çıkarmayacaktı. 1831'de girdiği Institution Barbet'den 26 Ekim 1835 tarihindeki kararla Madencilik Okulu'na (École des Mines) yabancı öğrenci statüsüyle kabul edilmişti.

Herhalde bu sebeple 1251'de (1835 / 1836) Hüsrev Paşa, Hassa Müşiri'ne hitaben

http://groups.google.com/group/merakediyorum

bir arzında Abdüllatif ile Hüseyin'in İstanbul'a dönmelerine karşın Mehmed Reşid, Ahmed ve Edhem'in "gereği gibi tekmil-i kemâl ve bi'l-etraf hüner ü maharet peyda ve istihsal eylemek üzere" bir müddet daha Paris'de kalacaklarından maaşlarının sarayca karşılanmasını istemiş, bu maaşların "telef ve beyhude nevinden olmayıp kat ender kat beca ve değerli olacağı" konusundaki görüşünü beyan etmişti.

Edhem, okulun gerçek ('iç', interne) öğrencilerinden farklı olarak 'dış' (externe) statüsüne yaklaşan bir konumda eğitimine devam ederek 12 Haziran 1836'da ikinci sınıfa, 26 Mayıs 1837'de de üçüncü sınıfa kabul edilmişti.

Bu eğitiminin sonunda Paris'te sekiz yıl kadar kaldıktan sonra, 1839'da İstanbul'a dönen Edhem, "Arabî ve Farisî ve Türkî bazı ulûm u fününun tahsiline" çalışmış ve askeriyeye intisap etmiş, 1261'de (1845) Gümüşhacıköy, Keban ve Ergani madenlerinin başına getirilmiş, ardından da 1846'da döndüğü İstanbul'da 1847'den 1856'ya kadar saraya bağlı olarak mabeyin ferikliğine kadar yükselmişti.

Aynı sene vezir rütbesi kazanan Edhem Paşa, Meclis-i Âli-i Tanzimat, Meclis-i Vâlâ, Encümen-i Daniş üyeliklerinde bulunmuş ve muhtelif nazırlık ve elçilik görevlerinden sonra 1877'de bir yıl süreyle sadrazam olarak görev yapmıştı.

Fransa'yla olan bağlarına gelince, İbrahim Edhem talebeliği zamanındaki Fransız diplomatlarını ve öğretmeni Barbet'yi haklı çıkarmıştı. Osmanlı erkânı arasında Fransızca'yı ana dili gibi konuşmasıyla ün salan bu devlet adamı, Fransa ve Fransız kültür ve bilim dünyasıyla hep yakın temasta kalmıştır.

O kadar ki, 1842'de doğan büyük oğlu Osman Hamdi'yi de 1860'ta eğitim almak üzere Paris'e, üstelik de kendi çocukluğunun geçtiği Institution Barbet'ye yollamıştı.

Hâlâ hayatta olan Barbet, eski talebesinin oğluna kucak açmıştı; her ne kadar Osman Hamdi'yi babası kadar ciddî ve çalışkan bulmamış idiyse de, 1864'te Hukuk Fakültesi'ne kaydolabilmesi için gerekli eğitimi vermişti.

Ne var ki -belki de paşa kölesi ile paşa oğlu olmanın doğurduğu farktan dolayı- Osman Hamdi kendisinden beklenen eğitimi tamamlayamadan 1868'de ülkesine dönmüştü.

Ancak babasından farklı bir şekilde de olsa, Osman Hamdi Bey de resim, arkeoloji ve müzecilik dallarındaki öncülük ve başarılarıyla öne çıkacak, Osmanlı kültür ve sanat dünyasında herkesçe malûm saygın yerini alacaktı.

Edhem Paşa'nın Fransız kültürüne olan bağlılığı Osman Hamdi Bey'e de sirayet etmiş, baba ile oğul, aralarındaki mektuplaşmalarında sadece Fransızca kullanmışlardı.

Osman Hamdi Bey'in her iki evliliğini de Fransızlarla yapmış olması, gerek resmî, gerek özel hayatında Fransızca ve Fransa'ya gösterdiği bağlılık, 1831'de 'Edhem' adı verilmiş yetim bir Rum çocuğuyla başlayan "medeniyet projesi"nin ne denli derin izler bıraktığını göstermeye yeterlidir. ■

İbrahim Edhem Paşa, 1880'de Viyana'da oğullarından Mustafa (ayaktaki) ve Halil Beyler ile [üstte]. İbrahim Edhem oğlu Osman Hamdi'yi de [solda; ileri yaşlarda], 1860'ta eğitimi için Paris'e gönderecektir: İbrahim Edhem döneminin Paris'inden bir sahne [altta]: Eski Opera'da dans fuayesi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

KURTULUŞ SAVAŞI: ÖNCESİ VE SONRASI

Çanakkale'nin bilançosu

Çanakkale Savaşları, özellikle savaş sonrası dönemin ışığında değerlendirilmeli. Osmanlı birliklerindeki komutan ve askerlerin kazandıkları itibar ve güveni anlamazsak, Kurtuluş Savaşı sırasındaki Anadolu direnişini kavrayamayız.

DR. ALEXANDRE TOUMARKINE
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Bilimsel Sekreteri

Çanakkale seferinin nasıl ortaya çıktığını anlayabilmek için, Fransız cephesine bakmak gerekir... 1914 sonbaharında, Fransızlar ve İngilizler Kara Ormanlar'dan Manş'a kadar yayılan bir cephe hattı boyunca Almanlarla karşı karşıya geldiler.

Ağustos 1915: Kurmay Albay Mustafa Kemal, Conkbayırı siperlerinde [üstte]. Fransız kuvvetleri başkumandanı General Joffre [sağda]. İngiliz başkumandanı Mareşal French [sağ üstte].

Almanların savunmada olmaları, İtilâf Devletleri'nin (İngiltere, Fransa ve Rusya), öncelikle Fransa başkumandanı General Joffre ile İngiltere başkumandanı Mareşal French tarafından öngörülen bir yarma hareketine girişmesini engelledi.

Bu yarma hareketi, onlara göre Reich'ı yenebilmenin tek yolu olan harekât savaşına geçilmesini sağlayacaktı. Fransa'daki siyaset adamları ve askerî şefler, başka bir cephe açılması gerektiğini düşündüler.

Çoğunluk bu cephenin doğuda, Balkanlar'da açılmasını öngörüyordu. Ancak Joffre bu olasılığı düşünmek istemedi; son derece hassas bir dengeyi bozmamak için, Batı Cephesi'nden asker çekmekten yana değildi; bu kaygı I. Dünya Savaşı boyunca Fransız askerî hesaplarının değişmez unsuru olacaktı.

Yeni bir cephe açma fikri, Çanakkale Boğazı'na saldırma önerisi eşliğinde, bu defa İngiltere'de yeniden ortaya çıktı.

Fikir babası, planını 25 Kasım 1914'te Savaş Konseyi'ne tanıtan Birinci Deniz Lordu Winston Churchill idi. Gerçekçi olmadığı düşünülerek Churchill'in projesi ilk etapta reddedildi.

Churchill, Doğu'da ama Selanik'te bir cephe açılmasından yana olan İngiliz Maliye Nazırı Lloyd George'u ikna etti. İngiliz ordusundaki güçlü muhalefete rağmen, proje 13 Ocak 1915'te kabul edildi.

Hedef İstanbul'du. O dönemde, Churchill Osmanlı başkentinin işgalini ve özellikle de Alman muhripleri Goeben ve Breslau'nun ortadan kaldırılmasını düşünüyordu. Bu, Rus imparatorluk donan-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

masına ve Karadeniz'de ablukaya alınmış çok sayıdaki ticaret gemisine Karadeniz'de yeniden serbestçe dolaşma olanağı verecekti.

İngiltere ve Fransa'nın Rus ordularıyla temasa geçmek ya da onlara askerî malzeme yardımında bulunmak gibi bir niyeti yoktu, zaten bu yardımı yapabilecek güçte de değillerdi.

Londra'da da, Rusya'nın göz diktiği İstanbul'u almanın, ittifakı güçlendirmek yerine iyice zayıflatacağı hesaba katılmamıştı... İngeltere ve Fransa donanmaları arasında kumanda bölgelerinin dağılımında, Akdeniz Fransa'ya verildiğinden, İngilizler, Joffre'un çekincelerine rağmen, Fransa'yı en azından teşebbüslerine ortak etmek zorundaydılar.

İngiltere'de, Kraliyet Donanması'nın gücü sayesinde kolayca başarıya ulaşılacağı düşünülüyordu. 21 Ocak'ta, Amiral Guépratte tarafından yönetilen bir Fransız filosu, bir İngiliz filosuyla birlikte Boğazlar'a gönderildi.

Bu filo, 72 geminin (hafif kruvazörler, mayın tarama gemileri, torpido avcıları, denizaltılar vs.) eşlik ettiği 18 savaş gemisinden oluşuyordu. Filoda toplam 814 top ve 22 bin denizci bulunuyordu.

Churchill fikrini kabul ettirdiyse de, 16 Şubat'tan itibaren, harekâtın sadece deniz harekâtıyla sınırlı olup olmayacağı tartışılmaya başlandı. Süveyş'te bir Osmanlı baskısı artık gündemde olmadığından, gönüllü İngiliz birliklerinin, denizcilerin ve Mısır'da konaklayan askerlerin Çanakkale'ye sevk edilmeleri tasarlandı.

Bu askerlerin 9 Mart'ta Yunanistan'da bir araya getirilmeleri öngörüldü. Ancak İngilizlerin ümit ettiği Yunan ve Rus katılımı olmadı. İngilizler sadece Avustralyalılardan ve Yeni Zelandalılardan oluşan iki tümenle İngiliz deniz piyadelerinden oluşan bir tümen ayarlayabildi.

Ama bu hiç yeterli değildi; dolayısıyla Fransa'dan asker istendi. Bunun üzerine Fransız askerî ve siyasî yetkililer arasında bir tartışma başladı. Fakat sonuçta, Fransız birliklerinin İngiliz komutasına bağlı olması kabul edildi...

Saldırı tarihi 18 Mart 1915 olarak belirlenmişti. Manevrayı yöneten Carden'in yerine Amiral de Robeck geçti. 18 savaş gemisi üç gruba ayrılmıştı: Şafak vaktinden itibaren, ilk grup tarafından yapılacak birinci bombalama dalgasının amacı orta kaleleri yok etmekti.

Günün yarısına gelindiğinde Çimenlik ve Hamidiye surları ortadan kaldırılmış olacaktı. İkinci grup Boğaz'ın içine daha çok girebilmek için saldırıya geçti. Bu sefer, karşılıklı bombalamalar ortalığı kasıp kavurdu. Başlarında Suffren olmak üzere, Fransız gemilerine Hayes Salder'ın filosuna yol vermeleri için geri çekilme emri verildiğinde, iki filonun da büyük bir bölümü Osmanlı mayınlarıyla yok edilmişti.

Fransız birlikleri Çanakkale Savaşları'nda Gelibolu Yarımadası'na çıkıyorlar [solda].

Filo komutanı Amiral de Robeck [solda].
Birinci Deniz Lordu Winston Churchill [sol üstte].
Daha sonra 'Midilli' adını alacak olan Alman zırhlısı Breslau [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

8 Ağustos 1915'te Anafartalar Grup Komutanlığı'na getirilen Kurmay Albay Mustafa Kemal, subay arkadaşlarıyla birlikte grup karargâhında [sağda]. Akdeniz Sefer Kuvvetleri Komutanı İngiliz general Sir Ian Hamilton [sağda, ortada].

Sonuçta, Amiral de Robeck deniz harekâtını durdurmak zorunda kaldı.

Londra'da, Savaş Konseyi sırasında ifade edilen ağır eleştirilere karşı durmak zorunda olan Churchill bu başarısızlıktan alınacak dersleri, kendi üslubuyla sıralıyordu:

Deniz saldırısını bir kara harekâtıyla birlikte yürütmek, yani Osmanlı savunmalarını yok etmek için, birliklerin karaya çıkarma yapması gerekliydi...

25 Nisan'da şafak sökmeden, çıkarma Gelibolu Yarımadası'nın altı ayrı noktasında ve Anadolu kıyısında Kumkale'de başladı.

Fransız birliklerinden çoğu Kumkale'de birkaç Osmanlı tümenini oyalamak ve yarımadaya geçişlerini geciktirmek için bir şaşırtma çıkarması yapmakla yükümlüydü.

Batı kıyısında, Kaba Tepe civarında, 12 bin Anzak, tepeye çıkmak ve Eceabat'a ulaşmak zorundaydılar. İngiliz deniz piyadeleri, Fransız Tugayı ve 29. İngiliz Birliği'nin, yarımadanın ucunda bulunan beş noktadan çıkarma yapıp, Kirte Köyü'nü alarak, en güçlü topların bulunduğu Alçı Tepe'ye varması ve sonra da Boğaz'ı açabilmek için, orta kaleleri yok etmek amacıyla, Kilitbahir yaylasına ulaşması gerekiyordu...

Fakat filonun bombalamalarına rağmen, çıkarmanın bilânçosu ağır olacaktı. Çünkü bu bombalar Osmanlı savunma hatlarını kırmayı başaramadılar. Mustafa Kemal'in komutasındaki 57. Alay bu savunmada şahlandı.

Güney'de, Yarımada'nın burnunda, manzara daha iyi değildi: sadece bir kilometre ilerlenebildi ve çok ağır kayıplar verildi.

Çanakkale Savaşı, Batı Cephesi'nin kaderini paylaşıyordu: Siperlerin savunulması için verilen mücadele, onların ele geçirilmesi için yapılan çarpışmalardan daha kanlı geçti ve bu mücadele, kısa bir sürede, bir hat savaşına dönüştü.

Fransızlar ve İngilizler için, saldırmaktan başka çözüm yoktu. Osmanlı saldırılarına gelince, bunlar daha iyi bir mevzi ele geçirmek için bir taktik hareketiydi. Üstelik Harbiye Nâzırı Enver Paşa da ordunun moralini yükseltmeyi ve itibar sağlamayı hedefliyordu.

Temmuz sonuna kadar devam eden öldürücü çarpışmalar, dengeyi değiştirmedi. Güneye sıkışmış ve Anzaklar ile birleşememiş olan İngilizler, Arıburnu'nun kuzeyinde yeni bir cephe açmak istediler.

Osmanlı savunması İngiliz ilerleyişini Anafartalar'da durduran Mustafa Kemal'in komutanlığına verilmişti. Çanakkale Savaşları, burada bir dönüm noktasına ulaştı.

Hamilton, Savaş Konseyi'nden ciddi takviye birlikleri istedi; ancak Batı Cephesi'nden asker çekmemek için, bu istek reddedildi. Çanakkale'yi teftiş eden Kitchener, Arıburnu'nun ve Anafartalar'ın derhal boşaltılmasını tembihledi. Boşaltma hareketi sadece bir yenilgi itirafı değil, aynı za-

Çanakkale kıyılarından, Boğaz'ın karşı yakasındaki Seddülbahir'in görüntüsü [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

manda birçok Osmanlı birliğinin hapsinin de sonu oldu.

1915 Eylül'ünde Bulgaristan, İttifak Devletleri yanında savaşa girdi; artık Almanya için asker, cephane ve top yollamak daha kolaydı.

19 Aralık 1915'i 20 Aralık'a bağlayan gecede, Suvla-Arıburnu mevkiindeki birlikler, ilk tahliyeyi gerçekleştirdi. Geriye Yarımada'dakileri tahliye etmek kalıyordu ve orada da, 8 Ocak 1916'yı 9 Ocak'a bağlayan gece, Osmanlı tarafının gözetlemesine rağmen, birlikler dikkat çekmeden gemiye binmeyi başardı.

Korkunç insan kaybı dışında, Çanakkale Savaşları'ndan çıkarılacak ilk sonuç, İngiliz İmparatorluğu'nu, Osmanlı'ya karşı, savaş bitene dek deniz bombalamalarıyla kara çıkarmasını ve çarpışmalarını birlikte sürdürmeyi öngören yeni bir harekâttan caydırmasıydı.

İkinci sonuç, İngiliz ve Fransızların, Batı dışındaki bölgeler üzerine yapılan savaş stratejilerinden vazgeçerek, sonuçta savaşın sadece Batı Cephesi'nde yalnız Almanya'ya karşı kazanılabileceğine ikna olmalarıydı.

Çanakkale'de çarpışmış Fransız birliklerinin Selanik cephesine tahsis edilmesi, bu gerçeği değiştirmedi. Fransızlar Osmanlıların savunma kabiliyetlerini ve V. Ordu'nun gücünü hafife aldıklarını kabul ettiler ve çatışmanın sonuna kadar bu yiğit düşmana saygı gösterdiler.

Ocak 1916: Fransız ve İngiliz subayları Seddülbahir Kalesi'nde [üstte].

Osmanlı tarafında, gerçek birer savaş deneyi olan muharebeler -başta Mustafa Kemal olmak üzere- çoğunlukla 1880 ve sonrasındaki 10 yıl içinde doğan genç komutanlar kuşağına, bazen Alman kurmayının engellemelerine karşı, büyük askerî nitelikler sergileme imkânı verdi.

Ancak Çanakkale Savaşları, özellikle savaş sonrası dönemin ışığında değerlendirilmeli. Bu muharebelere katılan birliklerdeki komutan ve askerlerin kazandıkları itibar ve güveni anlamazsak, Kurtuluş Savaşı sırasındaki Anadolu direnişini kavrayamayız.

Fransız Devrimi sonrasındaki Valmy Muharebesi'nde de (1792) görüldüğü gibi, vatanseverlik, savunma savaşlarında doğar: Valmy Muharebesi, bir savaş sırasında vatanseverliğin doğuşuna ilk örnektir.

Osmanlı vatanseverliğinin sözcüsü Namık Kemal, Kırım Savaşı sırasında Silistre'nin cesur müdafaasını överken, bunu fark etmişti. İkinci destan, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında, Osman Paşa tarafından yapılan Plevne Müdafaası ise, üçüncüsü de hiç kuşkusuz Çanakkale'dir.

1915'te Osmanlı askerleri konakladıkları Arap eyaletlerinden Gelibolu Yarımadası'na doğru akın ettiklerinde, komutanları onlara, altını çize çize, burada kendi yurtlarını

Plevne Müdafaası'nın kahramanı Gazi Osman Paşa [sol üstte].
25 Nisan 1915'te yapılan çıkarmadan birkaç gün sonra Arıburnu kıyılarındaki Anzak Koyu [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

koruduklarını tekrarlayacaktı.

Bu komutanlar yanılmıyorlardı; bu savaş Osmanlı vatanseverliğinin gelecekteki Türk milliyetçiliğine dönüşeceğinin habercisiydi.

Bu savaş, İngiliz İmparatorluğu'na bağlılıklarıyla topraklarından bu kadar uzakta çarpışmaya gelip cesaret ve fedakârlık gösteren Anzaklar üzerinde de şok etkisi yarattı ve iki ulusun, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın uyanışıyla sonuçlandı.

Fransa için, sömürge birliklerinin savaşa olan katkısı, metropole olan güçlü ve samimi bağlılığın bir göstergesi oldu. Fransa'nın dört bir yanından gelen askerler için de bu muharebeler, genel olarak tüm I. Dünya Savaşı için söyleyebileceğimiz gibi, millî bir kaynaşma oldu.

Çanakkale Savaşları'na ilişkin tüm anılar, askerlerin ölümü küçümsercesine nasıl hırsla ve inatla mücadele ettiklerinin altını çizer. Ama bu anılar, çarpışan askerlerin insanî boyutlarını nasıl korumayı başardıklarına da tanıklık eder. Çanakkale'deki tüm bu askerlerin anısı önünde saygı ile eğilirken, onların büyük cesaretlerinden, özellikle de insanlıklarından onur duyuyoruz. ■

Frank Crozier'ın Anzak Koyu'nu ve Anzak askerlerini temsil eden yağlıboya bir tablosu [altta].

Eski ve Yeni Türkiye'nin dostu:

Claude Farrère

Fransız yazar Claude Farrère'in değişmeyen yönü, Türk halkına, Türk insanına karşı duyduğu sevgidir. Farrère, hangi rejimle yönetiliyor olursa olsun, Türkiye'nin savunucusudur.

PINAR DOST
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Doktora öğrencisi

İstanbul'a olan aşkları, denizci olmaları, İslâm'a ve Doğu'ya olan ilgileri, kamuoyunda ve kitaplarında Türklerden hayranlıkla bahsetmeleri, takma isimler kullanmaları gibi birçok ortak özelliklerine rağmen, Türkiye'de Claude Farrère, takipçisi olduğu Pierre Loti kadar tanınmaz.

Oysa, Loti gibi Farrère de, Türkiye için kritik dönemlerde bu ülkenin yanında tavır almış ve Türkiye üzerine yazılar yazmış, Fransız kamuoyunda Türkiye'nin sesini duyurmuştur.

1902'de Fransa'dan 'Türk düşmanı' olarak yola çıkıp, 1904'te tepeden tırnağa 'Türk dostu' olarak İstanbul'dan ayrıldığını söyleyen Farrère'i, Türk olan her şey coşkulandırır:

Türk şehirlerinin ve kadınlarının güzelliğine, erkeklerinin karakterine hayrandır. Kitaplarını dahi, Hicri Takvim'e göre tarihlendirir; İslâm karşıtlarını kişisel düşmanları olarak görür.

Bu nedenle Farrère 'Jön Türk Devrimi'ni benimsemez:

http://groups.google.com/group/merakediyorum

18 Haziran 1922: İzmit'e gelen Gazi Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'dan İzmit'e geçen Fransız yazar Claude Farrère ile buluşur [sol sayfada]. Mustafa Kemal Fransız misafiri şerefine düzenlediği ziyafette konuşuyor [solda].

"Bir sürü işe yaramaz [...] güya Jön Türkler, ne Türk ne de genç..." gibisinden sözler sarf eder ve Türkiye'yi, onu yöneten İttihat ve Terakki ile karıştırmamak gerektiğini vurgular.

Devrim'in "Avrupa doğumlu, eğitimli ya da kültürünü almış zorla Türk denebilecek" 200-300 bin adam tarafından 12-15 milyon kişinin isteğine karşı yapıldığını söyler.

Jön Türkler'i en çok da, İslâm'a karşı tutumlarından dolayı eleştirir: "Genç Türkiye, Kuran'ı küçük gördü. Jön Türkler eski yasayı kaldırdı, padişahı görevden aldı ve bir sürü kanlı yenilik öngördü."

Jön Türkler karşısındaki bu olumsuz tutumuna rağmen Farrère, siyasî alanda Osmanlı İmparatorluğu'nu destekler. Trablusgarp'a saldıran İtalya karşısında Türkiye'yi savunan yazılar yazan Loti'ye arka çıkan Farrère, ilk ciddi tavrını da, Balkan Savaşları sırasında gösterecektir.

17 Ekim 1912'de L'Intransigeant gazetesinde Türk yanlısı ilk makalesi yayımlanır; Claude Farrère, Selanik'te Müslümanların maruz kaldığı kırımlardan bahsetmektedir.

Abdülhamid rejimi taraftarı olan Fransa, Jön Türk rejimine (İttihat ve Terakki iktidarına) sıcak bakmaz; ama Farrère ve Loti, hükümetlerinin tutumunun aksine, bu dönemde Fransız kamuoyunda Türkiye'yi sevdirmek için kampanya başlatırlar.

Daha sonra, 5-23 Haziran 1922 tarihleri arasında Farrère, Türkiye'ye yeniden gelir. Bu, ses getiren bir ziyaret olacaktır. İstanbul'da 13 gün geçirip padişah Vahideddin ile karşılaştıktan sonra, İzmit cephesinde, ordularının başında bulunan Mustafa Kemal ile de görüşür.

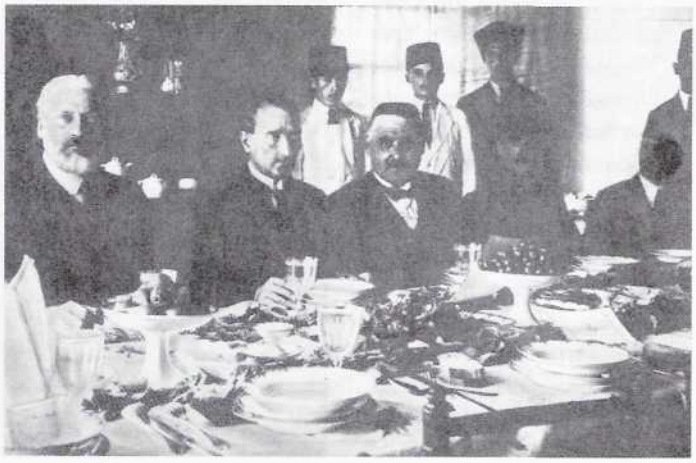
Mustafa Kemal'in Farrère'in gelişi şerefine halkın önünde yaptığı konuşma, ülkede büyük yankı uyandırır. Farrère, Mustafa Kemal'den çok etkilenir ve ondan hayranlıkla bahseder:

"İnanılmaz bir kendine hâkimiyet, hiçbir şeyin kıramadığı bir irade, en sabırlı, en sabit dikkat ve düşünme gücü; işte bu son derece hareketsiz yüzün ortaya koydukları. Herhangi bir gülüşün bu çizgileri yumuşatması imkânsız gibi gözüküyor. Oysa o gülüş bir anda geliyor, hem de şaşırtıcı bir yumuşaklıkla."

Farrère bu seyahatten sonra kendini sadece "Türkiye'nin ve Türk halkının çok değerli dostu" olarak değil, aynı zamanda Mustafa Kemal'in dostu olarak da tanıtır.

(...) Savaşın bitmesinden kısa süre önce kaleme aldığı bir makalede Farrère, Türk zaferinin yakın olduğunu yazacaktır. Daha önceleri de, 1921'de yayımlanan bir eserinde, Kurtuluş Savaşı dönemindeki Yunan zulmüne dikkat çekmiştir: "İzmir'de, Yunanlıların çıkarması sırasında savunmasız Türk halkına yapılan hakaretler, cinayetlerin vahşiliği, tecavüzler, işkenceler, tüm bunlar (...) saygınlığını yitirmiş ipek Yunan bayrağı üzerinde, bir çamur ve kan lekesidir."

Claude Farrère'in Türkiye'ye ilişkin kitaplarından biri de, 1933'te yayımlanan Les Quatre Dames d'Angora (Ankaralı Dört Hanım) adlı romanıdır [solda]. 'Türk dostu' olarak Pierre Loti'nin [üstte] takipçisi sayılan Claude Farrère, Mustafa Kemal Paşa'nın şerefine verdiği ziyafette [solda]; Mustafa Kemal'in yanındaki zat ise dönemin Kızılay İkinci Başkanı Hamid Hasancan'dır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İlk Batılı dost Fransızlarla...

Ankara Anlaşması

Ankara Anlaşması ile, hem Misak-ı Millî hem de Ankara Hükümeti, ilk kez Batılı bir devlet tarafından hukuken tanınıyor; Fransa, işgal ettiği Çukurova bölgesinden çekiliyordu.

PINAR DOST
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Doktora öğrencisi

Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşma amacıyla Batılı güçlerin kendi aralarında yaptıkları gizli antlaşmalardan biri olan ve 16 Mayıs 1916'da İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Sykes-Picot Antlaşması, Kilikya (Çukurova) bölgesini, Fransızların 'direkt yönetim bölgesi'ne (mavi bölge) dahil ediyordu.

Bu antlaşmada Kilikya bölgesi; Sivas, Elazığ, Maraş, Mardin ve Antep gibi birçok ili kapsıyordu.

Üstelik savaş sonrası kurulan Milletler Cemiyeti, Wilson'ın sözde özgürlükçü prensiplerine rağmen, bu planların uygulanmasını kolaylaştıracak bir formül de bulmuştu: Manda sistemi.

Savaş sonrasında İtilâf Devletleri'nin bu gizli antlaşmaları uygulamaya koymasıyla, bu bölge öncelikle İngilizlerin işgaline uğradı. Sykes-Picot Antlaşması'na uygun olmayan bu durum, Yakın Doğu'da nüfuz yarışına giren Fransızlar ile İngilizler arasında sorun yaratıyordu.

İngilizlerin tüm Yakın Doğu'yla ilgili konularda sözcü haline gelmeleri, hem savaş sırasında hem de savaştan son-

Claude Farrère'in muhtemelen 1920 yılında çektirip tarihçi Fuad Köprülü'ye 1922'de ithaf ettiği fotoğraf [altta; 'Hâtıra-i Uhuvvet' kitabından].

Aslında Farrère'in Haziran 1922'deki Türkiye seyahatinin bir de gizli amacı vardır: Farrère'i Mustafa Kemal ile görüşmeye yollayan, İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiseri General Pellé'dir.

Farrère'in görevi, Mustafa Kemal'in kurmayı düşündüğü siyasî rejim üzerine bilgi almak ve Lozan Konferansı'nda, İttifak Devletleri'nin teklif edeceği Anadolu'ya bir araştırma komisyonu gönderme fikrini kabul ettirmektir...

Claude Farrère Osmanlı döneminden genç Türkiye Cumhuriyeti dönemine kadar uzanan süreçte, kimi zaman Türkiye'deki yönetimi savunmuş, kimi zaman da ülkedeki yenilikleri eleştirmiştir.

Ancak Claude Farrère'in değişmeyen yönü, Türk halkına, Türk insanına karşı duyduğu sevgidir. Farrère, hangi rejimle yönetiliyor olursa olsun, Türkiye'nin devamlılığına inanmış ve bunun savunucusu olmuştur. ■

Claude Farrère 1922'deki Türkiye seyahatinde, 18 Haziran günü İzmit'te, Mustafa Kemal tarafından karşılanırken [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

ra, bu bölgedeki askerî üstünlükleriyle izah edilebilir.

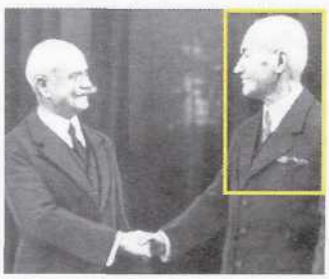
Fransa'nın savaş sonrasında bu bölgeden en büyük beklentisi, San Remo Konferansı'nda kendisine garanti edilen 'Büyük Suriye' üzerindeki mandasını gerçekleştirmekti.

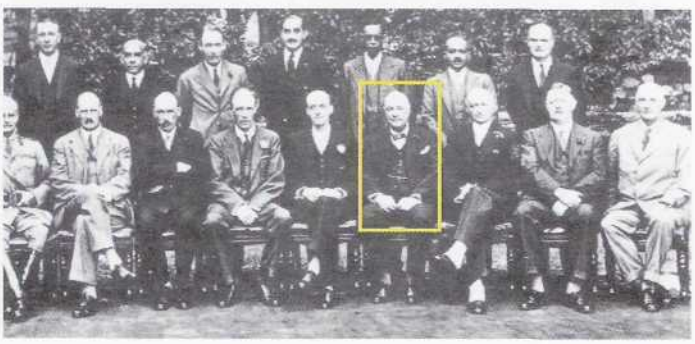
15 Eylül 1919 tarihinde İngiltere ile imzaladığı anlaşma sonucunda Fransa, Suriye ve Kilikya'daki İngiliz ordularının yerine, Fransız kuvvetlerinin geçmesi hakkını elde etti.

10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'nda ise, Kilikya ikiye bölündü; bir kısmı Türkiye'ye verilirken, Antep, Urfa ve Mardin şehirlerini de içine alan diğer kısmı Suriye'ye bırakıldı.

Bu antlaşma, imzalamış olmalarına rağmen, Fransızları hoşnut etmekten uzaktı; özellikle de Fransız basını, antlaşmada derhal değişiklikler yapılmasını istemekteydi.

Bu arada Kurtuluş Savaşı'nı başlatan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, 1920'nin Ocak ayından itibaren, saldırılarını Mekke Şerifi'nin oğlu Faysal'ın çıkışlarıyla koordine ederek, zayıf düşman Fransa'yı Kilikya'yı boşaltmaya zorlayıp buranın kontrolünü ele geçirmek için harekete geçtiler.

Aslında İngiltere'nin önce Faysal sayesinde Ortadoğu'da garantilediği üstünlük, daha sonra da Yunanistan vasıtasıyla Batı Anadolu'daki hâkimiyeti, Fransız çıkarlarını tehdit ediyordu. Fransa'nın Suriye'deki konumu zarar görecekti...

1919'da Sivas'ta Mustafa Kemal ile görüşen Fransız eski Yüksek Komiseri Georges Picot, Fransızların Kilikya'daki ekonomik çıkarlarının garanti altına alınması halinde, bu bölgenin Türkiye'ye verilebileceğini söylerken, belki kişisel görüşünü dile getiriyordu; ama bu bile, sonradan gerçekleşecek bir düşüncenin daha o tarihten itibaren liderlerin kafasında şekillenmeye başladığının ifadesiydi.

Mustafa Kemal ise bunun karşılığında, Fransa'nın Anadolu'nun bölünmezliğini, kendi müttefikleri karşısında savunmasını istiyordu. Ancak

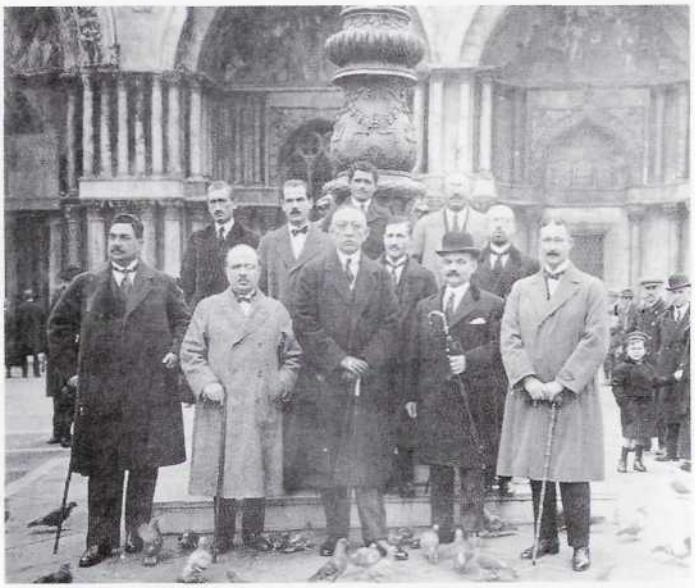

4 Kasım 1921: Franklin-Bouillon, Mustafa Kemal ile dönemin Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal ve İsmet Paşa arasında, Ankara'da 20 Ekim tarihli anlaşmanın imzalanması sonrasında [sol sayfada]. Tam bir yıl sonra (3-11 Ekim 1922), Franklin-Bouillon bu kez Mudanya Müterakesi'nin imzalanması için çaba harcayacaktır [solda; İsmet Paşa ile birlikte, Mudanya'da]. Daha sonra da Lozan Konferansı'na Fransız temsilcisi olarak katılacaktır.

Sykes-Picot *Antlaşması'nın iki* mimarı: Fransız albayı Georges Picot [sol üstteki fotoğrafta, sağda, Alman generali Bertold von Deimling ile birlikte]. Sir Frederik Hugh Sykes, Kuzey Hindistan'daki Simla'da, bir konferans sırasında [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Ankara Hükümeti, Londra Konferansı'nda

Londra Konferansı'na katılan Ankara Hükümeti heyeti, şu isimlerden oluşuyordu: Bekir Sami Bey (ortada), Ruşen Eşref Bey (ikinci sırada, soldan 2.), Hüsrev Gerede (ön sırada, en sağda), Câmi, Eşref, Sezai, Mahmut Esat, Vehbi, Sırrı, Necati ve Münir beyler.

Fransa da, Entente Cordiale'i (İngiltere ve Fransa birlikteliğini) bozma pahasına, henüz geleceğini ve rejimini 'belirsiz' gördüğü bir ülkenin bütünlüğünü tanımaktan çekiniyordu.

1920 Şubat'ında Maraş'taki Türk-Fransız çatışmalarının sertleşmesinin ardından, Fransız basını Kemalistleri desteklemeye ve Fransa'nın Kilikya'yı boşaltması gerektiği fikrini yaymaya başladı.

Londra Konferansı sırasında, 11 Mart 1921'de Başbakan ve Dışişleri Bakanı Aristide Briand ile General Gouraud, Ankara Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'e Kilikya'nın geri kalanını da verecekti.

Bu gelişme Sevr Antlaşması için, büyük bir darbe oluşturuyordu: Fransa, müttefiklerinden ayrılarak, ekonomik olduğu kadar, askerî ve siyasî maddeler de içeren bir anlaşma imzalayacaktı.

Bu görüşmeleri Briand'ın Ankara'ya yolladığı Franklin-Bouillon ve general Sarrou'nun temasları izleyecekti.

Böylece, 20 Ekim 1921'de imzalan Ankara Anlaşması ile, Kilikya (Çukurova) nihaî olarak Ankara Hükümeti'ne bırakılacaktı.

Fransa'nın Yakın Doğu siyasetinin esas amacı, burada İngiltere'ye karşı bir üs oluşturmak ve özellikle de bu bölgeden ekonomik ve ticarî olarak faydalanmaktı.

Bu nedenle Kilikya'nın doğrudan sahibi olup olmamak, Fransa için o kadar da önemli değildi. Kilikya'nın esas önemi, Türkiye ile Suriye arasında bir tampon bölge oluşturmasından ileri geliyordu.

Suriye ve Lübnan'daki manda yönetimlerinin güvenliği için, bu bölge bir 'kontrol' olanağı tanıyordu.

Ayrıca günün ana meselesi, Almanya ve tazminatlar konusuydu:

Fransız kamuoyu, Yakındoğu'daki bu uzak topraklar için daha fazla para ve can harcansın istemiyordu.

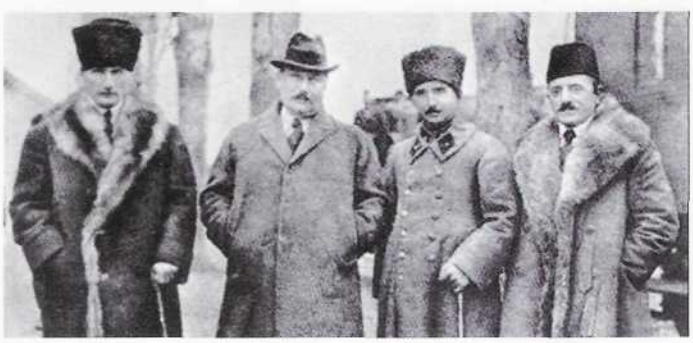
Yakın Doğu'da çıkarları olan "Fransız Suriye'si" taraftarları da esas olarak, bu ülkeye komşu olacak geleceğin Türkiye'siyle anlaşmanın en doğru hamle olduğunu düşünüyorlardı.

Böylece, Ankara Anlaşması ile, hem Misak-ı Millî hem de Ankara Hükümeti, ilk kez Batılı bir devlet tarafından hukuken tanınıyordu.

Üstelik Türkiye'nin doğu ve güney sınırlarındaki sorunlarını halleden Ankara Hükümeti, artık Batı Cephesi'nde Yunanistan'la yapılacak çarpışmada, tüm güçlerini kullanabilir hale geliyordu.

Fransa'dan alınan askerî yardım da, Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasında rol oynayacaktı.

Bu anlaşma, bir anlamda da, zaten iyice zayıflamış bulunan Entente Cordiale'in de, sonunu işaret ediyordu. ■

Ankara Anlaşması'nın imzalanmasından 15 gün sonra Franklin-Bouillon, Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa'nın arasında, Ankara İstasyonu'nda. İsmet Paşa'nın yanında ise, 1921 ve 1922 yıllarında Dışişleri Bakanlığı yapan Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey yer alıyor [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

merakediyorum@googlegroups.com

29 Ekim 1936 günü, Ankara Hipodromu'nda...

Eribe'nin paraşütü neden açılmadı?

Eribe'nin paraşütü açılmamıştı! 600 metre, 500 metre, 400 metre... Eribe, bir kurşun ağırlığıyla yere doğru inerken, yerdekiler, dehşetten büyüyen gözlerle hiçbir şey yapamamanın çaresizliği içinde bağırmaya devam ediyorlardı.

ERTAN ÜNAL

Ankara Kız lisesi

Paraşütçü Eribeyi anmak için dün halkevinde bir ihtifal yaptı

11 Kasım 1936 tarihli 'Yedigün' dergisinde Eribe'nin şehit oluşu, yukarıdaki fotoğrafla kapak konusu idi [sağ üstte]. 3 Kasım 1936 tarihli Ulus gazetesi, Ankara Kız Lisesi öğrencisi olan Eribe için, okul arkadaşlarının düzenledikleri töreni bildiriyordu [sağda].

Cumhuriyet Bayramı, 1936'nın 29 Ekim'inde 13. kez kutlanacaktı. O yıl, birçok kurum gibi, Türk Hava Kurumu da yoğun bir hazırlık içindeydi. Havacı yetiştirmek ve ordunun havacı ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan Türk Tayyare Cemiyeti, 'Türk Hava Kurumu' adını almış ve başarılı çalışmalarıyla öne çıkmıştı.

3 Mayıs 1935 günü de, Türk Hava Kurumu, kendi bünyesinden doğan yepyeni bir kuruluşun, adını Atatürk'ün verdiği 'Türkkuşu Genel Müdürlüğü'nün açılışını yapacaktı.

Havacılığın planörcülük, paraşütçülük, motorlu uçuş ve model uçak dallarında faaliyet göstermek üzere kurulan Türkkuşu'nun çalışmalarıyla Atatürk bizzat ilgileniyordu.

Bu yolda eğitim için, Sovyetler Birliği'nden uzman ve uçak getirilmiş, kabiliyetli gençlerin seçimiyle yetiştirilmelerine başlanmıştı.

Türkkuşu'nun kuruluşundan bir sonraki Cumhuriyet Bayramı'na kadar geçen yaklaşık bir buçuk yıllık süre için-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

de yetiştirilen paraşütçü, planörcü ve pilotlar, ilk büyük sınavlarını, 29 Ekim 1936 günü Ankara'daki Hipodrom'da, Atatürk'ün ve yabancı konukların önünde vereceklerdi:

O yıl 29 Ekim törenlerine, Yugoslavya'nın başbakanı ve Dışişleri Bakanı Dr. Milan Stoyadinoviç ile Sovyetler Birliği'nin Assoakim (Paraşüt Kurumu) Başkanı Korgeneral Eydemann da katılıyordu.

Atatürk, 29 Ekim törenlerinde yer alacak havacılık gösterilerine özel bir önem veriyor; gösteriye katılacak gençler de bu gösteriden yüzlerinin akı ile çıkıp Ata'nın takdirine lâyık olmak için, gece gündüz demeden çalışıyorlardı. 29 Ekim yaklaştıkça heyecan da artıyordu.

Kurumun, tören için seçilen başarılı öğrencilerini, 'Türkkuşu Başöğretmeni' Vecihi Hürkuş eğitiyordu.

Hürkuş, Kurtuluş Savaşı'ndaki kahramanlıkları ve daha sonra Türk havacılığına yaptığı hizmetlerle Atatürk'ün takdirini kazandığından, Türkkuşu'nun kurulmasından sonra bu göreve atanmıştı.

Vecihi Hürkuş'un yürüttüğü çalışmalarda, ünlü havacının 'kızı' kabul ettiği ve böyle tanıttığı yeğeni, henüz 17 yaşındaki Eribe de yer alıyordu...

Eribe'nin havacılık tutkusu Vecihi Hürkuş'un Kalamış'ta açtığı ve 1932-34 yılları arasında faaliyet gösteren 'Vecihi Sivil Havacılık Okulu'nda, uçaklar arasında başlamıştı.

Vecihi Bey, üç kızıyla Eribe arasında en ufak bir ayırım yapmıyor; kimi zaman, uçuşlarda onu da yanında götürüyordu...

Vecihi Hürkuş, Türkkuşu'nun yönetimine atanınca, Ankara'ya gelmiş; eş ve çocuklarını da yanında getirmişti.

Bu arada, Kadıköy Kız Ortaokulu'nu bitirmiş olan Eribe de, Ankara Kız Lisesi'ne girdi ve Türkkuşu'na da kaydını yaptırdı. Boş zamanlarının tümünü burada geçiriyordu ve Vecihi Hürkuş'un deyimiyle de, kısa sürede 'usta bir pilot' olmuştu.

Ama küçük Eribe'nin gönlünde, bir başka aslan yatıyordu: Paraşütle atlama... Paraşütçüleri izleyerek bu işe merak sarmış; Cumhuriyet Bayramı törenindeki gösteriler sırasında da, Atatürk'ün huzurunda gökyüzünün derinliklerinden süzülerek hipodrom toprağına ayak basma fikri, Eribe'yi etkisi altına almıştı... Vecihi Hürkuş, çok

Bir Kurtuluş Savaşı öksüz ve yetimi

Vecihi Hürkuş'un Türkkuşu'nun lideri olarak yürüttüğü çalışmalarda da yer alan ve ünlü havacının 'kızı' kabul ettiği, çevresine böyle tanıttığı yeğeni Eribe, o dönemde henüz 17 yaşındaydı *[sağda; Eribe, Yedigün muhabiri Mekki Said ile birlikte uçakta]*... Eribe'nin (akıllı, zeki anlamında), Vecihi Hürkuş'un eniştesi olan babası Binbaşı Bedri, Kurtuluş Savaşı sırasında şehit düşmüştü. Vecihi Bey, kızkardeşi Remziye Hanım'a ve üç çocuğuna kol kanat germiş, ancak 12 Ocak 1921 günü Eskişehir'de Yunanlıların yaptığı hava saldırısı sırasında Remziye Hanım da ölmüş; ailenin en küçük çocuğu Emel ise Vecihi Bey tarafından Eskişehir'den götürülürken, yolda can vermişti... İki kardeş Nahit ve Eribe artık dayıları tarafından büyütülecekti. O tarihte 3 yaşında olan Eribe *[solda; 1935'te]*, Vecihi Hürkuş'u 'baba', yengesini de 'abla' bilerek büyüdü. Ailesine ilişkin gerçeği ancak Kadıköy Ortaokulu'nu bitirdiği zaman öğrendi.

Eribe'yi kendi kızı olarak kabullenen Vecihi Hürkuş, eşi İhsan Hanım ve kızı Perran ile bir uçağının kokpitinde [sol üstte]. Küçük Eribe, ölümünden birkaç gün evvel Türkkuşu'ndaki arkadaşlarıyla birlikte, konuk Sovyet hava korgenerali Eydemann'ı Ankara İstasyonu'nda çiçek buketleriyle karşılıyordu [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yıl 1935: Türkkuşu'nun İnönü Kampı'nda tayyareci ve paraşütçüler, Vecihi Hürkuş'un kızlarıyla birlikte [sağda]. Eribe'yi, paraşütle atlaması için teşvik eden dönemin Türk Hava Kurumu Genel Müdürü Fuat Bulca [sağ altta].

sonraları anılarında bu konuya şu satırlarla yer verecekti:

"Yavrum; son günlerin, yani Cumhuriyet Bayramı için yaptığımız canlı faaliyetin tesiri ve arkadaşlarının devamlı atlayışlarını seyretmesi neticesi olacak, benden, paraşütle atlamak müsaadesi istemişti."

Vecihi Bey'in olumsuz cevaplarına rağmen Eribe, ümidini kesmez...

Beklenmedik bir gelişme, bu arzusunun gerçekleşmesi için gerekli zemini hazırlar:

Çalışmaları izlemek üzere meydana gelen Türk Hava Kurumu Genel Başkanı Fuat Bulca, Eribe'yi yanına çağırarak kutlar; takdir dolu sözler söyler.

Başkan'ın bu sözlerinden cesaret alan Eribe, paraşütle atlamak istediğini, ancak babasının izin vermediğini söyler ve iznin sağlanması hususunda, Bulca'nın ilgisini rica eder.

Bulca, o sırada uçuşta olan Vecihi Hürkuş'un meydana inişini bekledikten sonra, kendisini yanına çağırır ve "Böyle aslan gibi bir evlâdın var da, hâlâ atlamasına müsaade etmiyor musun?.. Vecihi, bu hareketi senden beklemezdim..." diye sitemde bulunur.

Genel Başkan'ına karşı çıkamayan Vecihi Hürkuş anılarında o anı şöyle anlatır:

"İçimi yakan bu söz, milliyet duyguma bir kırbaç ve yurt ödevinde, babalık duygusuna bir ilham olmuştu. Yavrumu çağırdım ve 'Hazırlan' dedim. O, çok sevinmişti. Döndüm ve paraşüt mütehassısı arkadaşıma lâzım gelen tembihleri verdim."

İsteğinin gerçekleşmesiyle sevinçten adeta çılgına dönen Eribe, önce hızlandırılmış bir yer eğitimi görür. 24 Ekim günü de, 800 metreden ilk atlayışını yapar ve başarılı olur. Vecihi Bey, kendisiyle iftihar ettiğini söyleyerek Eribe'yi alnından öper. Ama bir atlayış yeterli olacak mıdır?

Eribe'nin bunu birkaç kere daha denemesi gerekiyordu. Fakat bir talihsizlik sonucu, boğaz ağrıları çekmeye başlayan Eribe, bir başka atlayış daha yapamayacak ve 4 gün süreyle çalışmalara da katılamayacaktı.

Eribe kendisini iyi hissedip görev başına koştuğu zaman da, takvimler 29 Ekim 1936 gününü gösteriyor olacaktı...

29 Ekim 1936 günü, Ankara halkı hipodroma aktı.

Ankara'nın bu ikinci ve dönemine göre son derece modern hipodromu, daha o

29 Ekim törenleri sırasında, Meclis önünde dönemin başbakanı İsmet İnönü ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak tarafından karşılanan Atatürk [sağda], daha önce de Ankara Hipodromu'ndaki törenleri izlemiş, konuk Sovyet generali Eydemann ile görüşmüştü [üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

yıl hizmete açılmıştı.

İki yıl önce 'Atatürk' soyadını almış olan cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal de, konukları, Cumhuriyet'i kuran silah arkadaşları, Kabine üyeleriyle birlikte, bu yepyeni hipodromun tribünlerindeydi.

Paraşütçüler de yerlerini almışlar, sıranın kendilerine gelmesini beklerken son hazırlıklarını yapıyorlardı. Ama Eribe'nin içi rahat değildi; sıkıntılıydı: Bir tek atlayış tecrübesinin yeterli olmadığını biliyordu.

Gösteriden önce bir deneme daha yapsa, iyi olacaktı. Buna zaman da vardı. Bu düşünceyle Vecihi Bey'in yanına gitti; "Ne olur babacığım, bir atlayış..." diye yalvardı.

Vecihi Bey de, sonradan çok pişman olacağı bir harekette bulundu ve ona istediği izni verdi.

Çok değil, 10 dakika sonra Eribe'nin bindiği 'Caudron 59' tipi uçak gökyüzüne yükseliyordu. Orman Çiftliği üzerinden geniş turla hangarlar önüne gelen ve atlayış yüksekliğini alan uçağın kanadı üzerinde bir karaltı belirdi ve kısa bir an sonra, bu karartı uçaktan ayrıldı:

Eribe havadaydı ve işte, özlemi gerçekleşiyordu. Vecihi Hürkuş ile Eribe'nin paraşütçü arkadaşları, soluklarını tutmuş, heyecan içinde, bir heykel gibi hareketsiz, onu izliyorlardı.

Saniyeler yıldırım hızıyla akıyor; ama boşlukta uçan Eribe'nin hareketinde herhangi bir değişiklik görülmüyordu...

Eribe'nin paraşütü açılmamıştı! 600 metre, 500 metre, 400 metre... Eribe, bir kurşun ağırlığıyla yere doğru inerken, aşağıdakilerin tümü, hançerelerinin olanca gücüyle bağırıyordu:

"Açççç... Paraşütü açççç!"

Eribe, bu çığlıkları duydu mu, bilinmez... Ama durumu gittikçe kritikleşiyordu. Önce düz bir akışla başlayan düşüşü, kısa bir süre sonra değişti; vrile kapılarak hava boşluğu içinde yuvarlanmaya başladı.

Yerdekiler, dehşetten büyüyen gözlerle hiçbir şey yapamamanın çaresizliği içinde bağırmaya devam ediyorlardı.

Yere 70-80 metre kalmıştı ki, izleyenleri umutlandıran bir olay yaşandı: Kimileri Eribe'nin yere çarpışını görmemek için gözlerini kaparken, açık tutmaya cesaret edenler, birden onun üzerinde beyaz bir kubbe belirdiğini gördüler. Paraşüt açılmıştı !

Baş aşağı düşen Eribe vrilden kurtuldu; bir an paraşütün kordonları üzerinde asılı kalır gibi oldu. Ama çok kısa bir süre sonra, paraşüt açıldığı gibi birden kapandı ve Eribe sert bir düşüşle dereboyundaki çamurlara saplandı.

Paraşütle atlayan ilk kadın

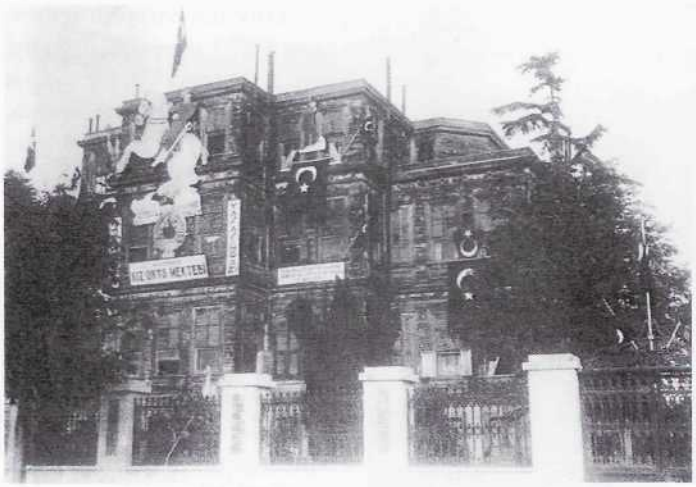
Yıldız Uçman, Türkiye'nin ilk paraşütçü kadını olarak, 1936'daki 29 Ekim törenlerinde de 400 metreden başarılı bir atlayış yapmıştı [solda; Edirne'de Vali Kâzım Dirik ile birlikte].

1936'nın 29 Ekim törenlerinde, Hipodrom üzerindeki alçaktan uçuşlara Sabiha Gökçen de katılmıştı [sol üstte]. **Türkkuşu'nun çalışmalarına büyük önem veren Atatürk, bir hava gösterisinde Teoman Özalp ile birlikte** [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Küçük Eribe ortaokulu İstanbul'da, Kadıköy Kız Orta Mektebi'nde [sağda] bitirmiş, daha sonra Vecihi Hürkuş ve ailesi Ankara'ya gidince o da Ankara Kız Lisesi'nde okumaya başlamıştı.

Vecihi Hürkuş anılarında o korkunç dakikaları şöyle anlatır: "Koşuyorum. O yere koşuyorum. Fakat nasıl bir koşuş bu, heyecanım bende şuur diye bir şey bırakmamış ki bacaklarıma hâkim olamıyorum ve düşüyorum, yine sıçrıyor, koşuyor ve koşuyorum. Yanıma yetişen motorlu araçları istiskal eden (hor gören) bir his var. Totom (Eribe'ye Vecihi Hürkuş'un taktığı ad) 800 metreden düşüyor ve şimdi yaşıyor. (...) Yalnız yaşamak değil, hem de konuşuyor. Ben mi öldüm Yarabbim?"

"Heyecanla üzerine atılıyorum ve yavruma sarılıyorum. Beni görünce gözlerinde beliren bir sevinç hali var. Gülüyor, gülmeye çalışıyor. Yavrum, çektiği büyük acıyı sunî tebessümü ile etrafına hissettirmeye çalışarak bir hata sandığı hareketini mazur göstermek için, 'Babacığım, kabzayı çektim, çektim, çok uğraştım ama paraşüt açılmadı. Sonra yedek kabzayı çektim. Sonrasını bilmiyorum babacığım' diye inliyordu."

Ambulans gelir; Eribe sedyeye yerleştirilir ve belden aşağısının 'tam olarak felç halinde' olduğu anlaşılır... Aynı dakikalarda, Hipodrom'da törenler tüm hızıyla sürer. Tören kıtalarının bando eşliğinde yaptıkları gösteri, ifadelere göre, 'muhteşem'dir.

Resmi ve özel kurumların hazırladığı bitmek bilmeyen korteji, yurdun çeşitli bölgelerinden törene çağırılan 12 bin atlı ve yaya köylünün geçişi izler. Daha sonra Sabiha Gökçen, Hipodrom'un üzerinde soluk kesen bir gösteri yapar.

Zaman hızla akar; paraşütçülerin büyük gösteriyi sunacakları an yaklaşır. Paraşütçüler önce Vecihi Hürkuş'tan Eribe'nin sağlık durumunu sorarlar. Vecihi Hürkuş, bile bile yalan söyler; onlara moral vermeye çalışır: " Eribe iyi. O, yalnız bugün için sizlerle beraber atlayamayacak. Yarın hastaneden çıktıktan sonra, tekrar sizlere katılacak ve sizlerle beraber uçacak, atlayacaktır..."

Bu sözler, moral bozukluğu nedeniyle, bir ara gösteriye çıkmamayı düşünen paraşütçüleri harekete geçirir. Bunca hazırlıktan sonra Ata'nın huzuruna çıkmamak, skandal olurdu. Eribe de sağlıklı olsa, böyle düşünürdü.

Sonuçta, gösteriye çıkmaya karar verdiler. Havaalanına dönerek atlayış yapacakları uçaklara bindiler.

Hipodroma gelindiğinde, önce üç uçaklı bir filodan 15 paraşütçü toplu olarak atladı. Onları 9 uçaktan tek atlayış yapan 9 paraşütçü izledi. Paraşütçüler başarılı bir inişle, tören alanı yakınında toprağa ayak bastılar.

400 metreden atlayarak koşu alanına inen ilk kadın paraşütçü Yıldız, yanındaki çiçek buketini Atatürk'e uzatarak şunları söyledi:

Atatürk'ün 1936'da Ankara'da, 29 Ekim'de Hipodrom'da [sağda], Cumhuriyet Bayramı törenlerini izlerken özel fotoğrafçısı Cemal Işıksel tarafından çekilmiş bir portresi [sağ üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Küçük Eribe'nin cenaze töreninden bir görüntü [solda] ve 1 Kasım 1936 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki cenaze töreni haberi [sol altta].

İlk kadın hava şehidimiz

Kahraman Eribe için tören yapılacak

Bu genç kızın ölümü umumî bir teessür uyandırdı

"Büyük Atatürk, geçen yıl, 'Türk çocuğu, her işte olduğu gibi, havacılıkta da gökte seni bekleyen yerini az zamanda dolduracaksın; bundan gerçek dostların sevinecek ve Türk ulusu mutlu olacaktır' buyurmuştunuz. Bu gaye uğrunda çırpınan Türkkuşu çocuklarının saygı ile bağlılık duygularını, lütfen kabul ediniz."

Atatürk, yüzünde beliren bir tebessümle buketi alarak teşekkür etti ve takdir dolu sözler söyledi.

O dakikalarda, Vecihi Hürkuş, yine Ankara Numune Hastanesi'ne koşuyordu. Doktorlar, Eribe'ye için önemli bir ameliyata hazırlanıyorlardı. Ondan, ameliyat için izin istediler. Vecihi Bey, istenen izni verdi. Operasyonu hastanede görevli bir Alman profesör, ekibiyle birlikte yapacaktı.

Saatler süren bir ameliyattan sonra, Eribe kendisine gelir gelmez babasını istedi. Ona, "Babacığım, üzülme iyiyim" dedi ve komaya girdi. Koma dokuz saat sürdü.

30 Ekim 1936 sabahı, 6'yı 10 geçe, yaşamla ölüm arasında 21 saatlik bir mücadele verdikten sonra, Eribe ebediyen sonsuzluğa uçtu.

"İlk hava şehidi Türk kızı" sıfatını alan Eribe, binlerce kişinin katıldığı bir törenle Cebeci Şehitliği'nde toprağa verildi.

Eribe neden ölmüştü? Eğitim yetersizliğinden mi?.. Paraşütünün arızalı oluşundan mı?.. Bu soruların kesin bir cevabı yok...

Eribe uçaktan atlamaya hazırlanırken, heyecandan, muhtemelen paraşüt kabzasını askı kolonu ile birlikte tutmuş, kabzayı çekmek istediği zaman ise, kolon uzamadığı için, paraşüt açılmamıştı.

Vrildeyken de yedek paraşütü açmış, ancak doğrulurken ayakları yedek paraşüt kolonlarından bir kısmını kopardığı için, bu da kapanmış ve Eribe'nin ölümüne zemin hazırlamıştı. ■

Dönemin gözdesi: Havacılık

Türk Hava Kurumu, 30'lu yıllarda, 'Havacılık ve Spor' dergisini çıkararak, gençlere havacılık sevgisini aşılamak istiyor; 'Tayyareyi mektebe sokmak' gibi projeler geliştirerek, öğrencilere model uçak dağıtıyor, onları havacılık alanına yöneltiyordu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Stratejik bombardıman ne işe yaradı?

Uçan kaleler efsanesi

'Uçan kaleler' diye adlandırılan ağır bombardıman uçakları, orta büyüklükteki şehirlerden daha küçük hedefleri vuramıyorlardı ve yanarak düşen bu uçaklardaki 140 bin pilotun 'savaşa katkıları' yıllarca tartışılacaktı...

M. Tanju Akad

Haziran 1942'de Amerikan uçakları Midway'e yaklaşan Japon filosuna hücum ettikleri zaman, Amerikan basını zaferi B-17'lere mal etti...

10-13 makineli tüfek ile donatılmış dört motorlu bu ağır bombardıman uçaklarının, düşman avcılarını süpürerek hedefe ulaştıkları ve bombalarını tam hedefe bırakıp evlerine döndükleri, çok yazılıp çizildi.

Morale ihtiyacı olan Amerikan halkı için, bütün bunlar, iyi birer malzemeydi... Ama baştan sona da, uydurma idiler!

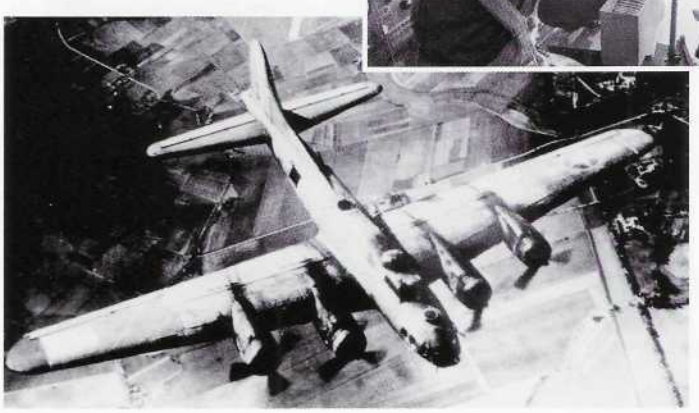
Midway'de ve hatta Filipinler'den Avustralya'ya kadar, tüm Pasifik'te B-17'ler tek bir Japon gemisine bile isabet kaydedememişlerdi...

Bütün Japon kayıpları, uçak gemilerinin küçük pike bombacıları (dive bomber) ve torpil uçaklarının marifetiydi.

Hollywood, B-17'leri yücelten propaganda filmleri yapmayı sürdürdü; ama B-17'lerin hepsi de, Avrupa'ya gönderildiler... Orada vurabilecekleri kadar büyük hedefler vardı: Alman şehirleri.

Ama Amerikalılar Almanya üzerinde uçmaya başladıkları zaman, İngilizlerin bombardıman savaşı üçüncü yılına girmişti... 1940 Haziran'ından itibaren, İngiltere'nin Al-

ABD, 'uçan kale' diye de adlandırılan B-17'leri, Alman şehirlerini bombalamaları için Avrupa'ya gönderdi [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

man kuvvetlerine karşı elindeki tek silah, bombardıman uçaklarıydı. Alman avcıları gün ışığında bunlara çok ağır kayıplar verdirince de, İngilizler Almanya üzerinde gece uçmaya başladılar...

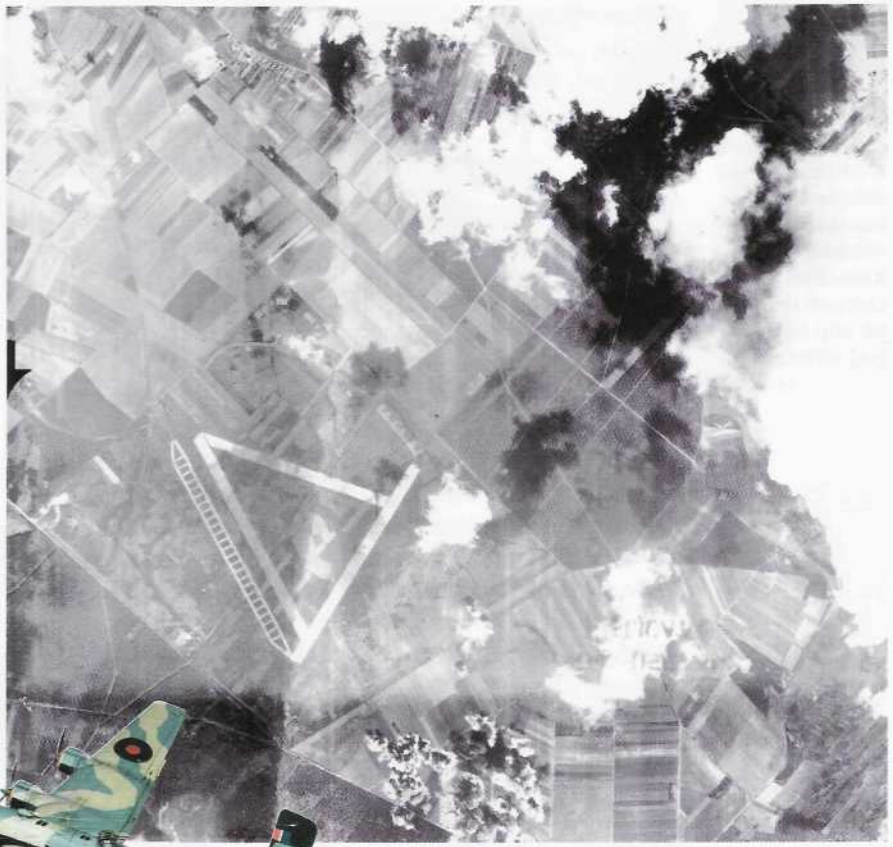
1941 Haziran'ında Hitler Rusya'ya hücum ettikten sonra ve özellikle de, 1941'in Aralık ayında, ABD'nin savaşa girmesini takiben, Stalin, Müttefikleri ikinci bir cephe için sıkıştırmaya başladı...

Hem Rusların hem de Batılı Müttefiklerin Alman gücünün bölünmesine gereksinimleri vardı. Ne var ki, Normandiya Çıkarması için hazırlıklarını bitirinceye kadar, kaplumbağa hızıyla ilerleyen İtalya seferi dışında, Müttefiklerin Stalin'e sunabilecekleri tek şey, stratejik bombardıman idi.

1942 sonlarından itibaren, İngilizler gece, Amerikalılar da gündüz akınlarıyla Almanya'yı yıpratma kararı aldılar...

Amerikan hava ekipleri İngiltere'de toplanıp hazırlanırken, Amerikan sanayii de tam hızla uçak üretimine girdi. Boeing'in B-17'sinin yanı sıra, Ford da B-24'lerin kitle üretimine geçti.

Amerikalıların 1942'de Avrupa kıyılarında avcıların refakatinde yaptıkları küçük deneme akınlarında fazla kayıp verilmedi; ama iş Almanya üzerinde uçmaya gelince, durum değişti.

Haziran 1943'de Bremen ve Kiel'e yapılan bir akında 228 uçağın 26'sı düştü. Temmuz sonundaki akınlarda 87 uçak daha yitirdiler; ama bunlar daha başlangıçtı.

Ruhr'a gönderilen 330 uçağın 25'i düşürüldü. Ağustos ayında Amerikalıların Almanların elindeki yegane petrol alanı olan Ploesti'ye gönderdikleri 177 B-24'ten 54 tanesi düşürüldü.

13 Haziran 1943'te Almanya'nın Bremen kentine yapılan hava saldırısının fotoğrafı [üstte]. İngiliz Hava Kuvvetleri'nin bu saldırıya katılan Lancaster [solda] ve Halifax [solda, ortada] bombardıman uçakları.

Ploesti'deki üretim ise sadece birkaç hafta için yüzde 40 azalmış ve hızla eski düzeyine dönmüştü. Bundan iki hafta sonra B-17'ler en felaketli akınlarını yaptılar:

Regensburg'a gönderilen 146 uçağın 24'ü, Schweinfurt'a gönderilen 230 uçağın ise 36'sı düşürüldü. Bu iki akında, tek gün içerisinde 60 uçağın düşmesi, İngiltere'de

Bir B-17'nin önünde Amerikalı 'uçan kale' pilotları [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Amerika'da Boeing firması B-17'leri üretirken, Ford firması da, yine 4 motorlu B-24'lerin [sağda] kitle üretimine başlamıştı. Alman Hava Kuvvetleri Luftwaffe'nin bir afişi [sağ altta].

üslenmiş Amerikan 8. Hava Kuvveti'nin elindeki faal uçakların yüzde 10.3'ünün ve uçuş mürettebatının yüzde 17.5'inin yitirilmesi anlamına geliyordu.

1943, İngilizler için de iyi geçmemişti ve o yıl, tam bin 112'si Lancaster, 838'i Halifax, 411'i Stirling, 328'i Wellington ve 62'si Mosquito olan toplam iki bin 751 uçak yitirmişlerdi.

Bombardıman uçağı kayıpları 1944'te üç bin 220 olacak, savaşın 6 yılı boyunca, İngiliz bombardıman filolarının harekât kayıpları toplamı 7 bin 449 uçağı bulacaktı.

Amerikalılar ise, savaş boyunca 8 bin 67 dört motorlu uçan kale yitireceklerdi. İki motorlu orta bombardıman uçakları da eklenince, kaybedilen bombardıman uçaklarının toplamı 21 bine ulaşacaktı.

Müttefikler stratejik bombardımanı belli bir plan çerçevesine bağlamak gereğini duyduktan sonra, önceliklerini belirlediler. Buna göre, Alman avcı uçakları her zaman öncelikli ara hedef olacaktı.

Temel hedefler ise, denizaltı tersaneleri, Alman hava sanayii, rulman fabrikaları ve petrol (Ploesti dışında, hepsi kömürden sentetik petrol yapan tesislerdi) üretimiydi.

İkincil hedefler ise, sentetik lastik ve motorlu ulaşım araçlarıydı. Görüldüğü gibi, Müttefikler kritik uçak ve denizaltıların yanı sıra, Alman ordusunun hareket olanaklarını hedef almışlardı.

Bu arada, stratejik bombardımanı, sadece İngiliz ve Amerikalıların yürüttüklerini belirtelim. Muharebe alanında destek bombardımanı yapan hafif uçaklara sahip olan Rusların uçan kaleleri yoktu...

Müttefikler özellikle Ruhr bölgesinde yoğunlaşmış olan üretim tesislerine hücum ederken, Almanlar da bunların bazılarını yeraltı tesislerine indirip, bir kısmını da ülke çapında ve bazılarını da, işgal altındaki ülkelere dağıtarak, tedbir aldılar. Büyük ölçüde de, başarılı oldular. 1942 ve 1943'te stratejik bombardıman Alman savaş üretimine büyük bir etki yapmadı. 1944 yılında ise, Almanlar 22 bin tank ve 41 bin top ürettiler ki, bu rakamlar neredeyse savaşın başından beri yapılan üretimin toplamına eşitti.

Sadece denizaltı üretiminde biraz düşüş oldu; ama 1944'e gelindiğinde, Müttefikler zaten bunlara Atlantik'te göz açtırmayacak sis-

Alman petrol tesisi Ploesti, Müttefik bombardıman filolarının temel hedefleri arasındaydı [altta].

İngilizlerin durumu

1940 ortalarında, Almanya üzerinde gece uçuşlarına başlayan İngiliz bombardıman komutanlığının bozulan moralini toparlamak için, bu kuvvetin başına getirilen Hava Mareşali Sir Arthur Harris *[sağda]*, bin uçaklık dev akınlarla kayıpları azaltmaya çalıştı. Ama bu tür akınlarda dahi, kayıp oranı yüzde 4'ün altına inmedi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

temler geliştirmişlerdi.

Diğer yandan, Müttefik bombardımanının, beklendiği gibi, Alman halkının savaş azmini yok etmediği, tam tersine, direnme azmini artırdığı ortaya çıktı...

Stratejik bombardımanın bir ulusun savaş azmini yıkması, ancak Hiroşima ve Nagazaki'de olduğu gibi, atom bombalarının yaratacağı şok ile mümkün olacak, Vietnam gibi diğer örnekler, aksinin geçerliliğini kanıtlayacaktı...

Savaş sırasında Almanlar Avrupa'yı gerçekten de adeta 'su sızdırmaz bir kale' haline getirmişlerdi.

Savaşın son yılındaki karışıklığa kadar, II. Dünya Savaşı filmlerinin tam aksine, hiçbir savaş esiri kıtadan kaçamamış; içeride neler olup bittiği konusunda da, dışarı fazla haber sızmamıştı.

Bu nedenle Müttefikler savaşın sonunda bombardımanın etkilerini araştırdıkça, bunun bekledikleri sonuçları yaratmadığı ortaya çıkmıştı: Böylece de, bu işe harcanan devasa kaynakların 'yerinde kullanılıp kullanılmadığı' hiç bitmeyen bir tartışma konusu oldu.

Uzun süre stratejik bombardımana 'kaynak israfı' ve 'büyük bir hata' olarak bakıldı.

Ne var ki, 1990'lardan sonra farklı değerlendirmeler yapılmaya başlandı. Stratejik bombardıman gerçekten de çok faydalı olmuştu; ama planlandığı sırada, beklendiği gibi, Alman savaş azmini veya savaş sanayiini çökerterek değil, bunu çok farklı bir yoldan gerçekleştirmişti:

Alman Hava Kuvvetleri'ni çökerten ağır bir yıpratmaya uğratarak... Öyle ki, Almanlar anavatan semalarını savunmak için, ellerindeki avcı uçaklarının büyük bölümünü buraya yığmışlar ve bu sırada kaybettikleri binlerce uçağın yerine yenilerini yapmışlar, fakat pilotları yerine koyamamışlardı.

Almanlar savaş boyunca 110 binden fazla uçak imal etmelerine rağmen, Luftwaffe'nin elindeki operasyonel uçak sayısı hiçbir zaman 7 bini geçmemiş ve çoğu zaman 5 ila 6 bin arasında kalmış, bunlar arasında, avcı uçaklarının sayısı da 2 bini hiç aşmamış, genelde bin 500 civarında kalmıştı.

Savaşın seyrindeki değişmelere göre, Almanlar her ay ellerindeki uçakların yüzde 5 ila yüzde 30'unu yitirmişler-

Hava savaşlarında üstünlük çabası

P-38 Lightning

Almanlar, Müttefik akınlarını önlemek için, Freya tespit radarları ve Würzburg izleme radarları ile kontrol istasyonlarından oluşan Kammhuber Hattı'nı kurdular. Bunlarla uçaksavar bataryaları ve önleme uçaklarını filolara yönlendirip ağır kayıplar verdiriyorlardı. Buna karşılık Müttefikler 'window' denilen ince alüminyum folyolar kullanarak Alman radarlarında birçok sahte iz yaratıp savunmayı dağıtmayı ve son ana kadar kuşkuda bırakmayı amaçlıyorlardı. Ayrıca her iki taraf da, karşı tarafın uçaklarına yön gösteren sinyalleri bozmayı başarmıştı. Ne var ki, Müttefikler Alman semalarında uçan kalelere eşlik edecek uzun menzilli avcı uçaklarını geliştirinceye kadar, çok ağır kayıplardan kurtulamadılar. Yeni avcıların en tanınmışları P-38 Lightning, P-47 Thunderbolt ve P-51 Mustang idi. Bunlar artık Alman avcılarını üslerine kadar kovalayıp imha ediyorlardı. Savaşın son aylarında, Almanlar jet uçaklarını devreye sokup biraz korku yarattılar; ama artık her şey için çok geç kalmışlardı.

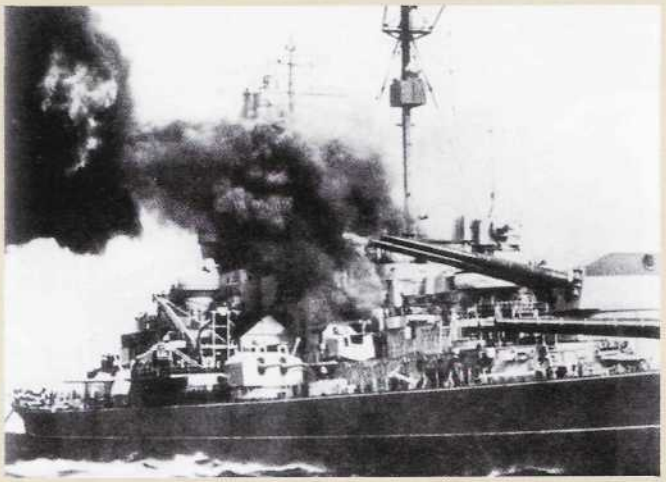

P-47 Thunderbolt

P-51 Mustang

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Hassas bombardıman istisnaları

1941'de İngiltere'de Kabine'ye sunulan bir rapor, bombardıman filosunun bombaların sadece yüzde 1'ini seçilmiş hedeflere isabet ettirebildiğini açıklamaktaydı. 1944 sonlarında, Alman hava savunması büyük ölçüde çökmüşken, Berlin gibi büyük bir hedefe yapılan bir hava akınında bile, uçakların yüzde 77'si bombaları hedef ortasından 5 kilometre veya daha uzağa bırakmışlardı. Uçan kaleler o dönemde ancak bu kadarını yapabiliyordu... Ama bunun istisnaları da vardı: İngiliz Lancaster uçakları Norveç'te bir fiyortta saklanmakta olan Bismarck'ın kardeş gemisi Tirpitz'i *[üstte]* 12 Kasım 1944 günü atılan 5 bin 440 kiloluk dev bombalarla batırdılar. Gemi daha önce de, 15 ava hücumuna uğramış ve bunların 2'sinde isabet alarak, faaliyet dışı kalmıştı. Tarihe geçen bir diğer olay da, Guy Gibson *[sağda]* komutasındaki 617. Filo'nun Ruhr bölgesindeki Eder ve Möhne barajlarını yıkmasıydı.

di... O yıllarda muharebe kayıplarının en az yarısı kadar kayıp da teknik arıza veya pilot hatalarından veriliyordu.

Ancak bu yıpranmanın sürekliliği, büyüklüğünden çok daha önemliydi. Çünkü uçak yapılabiliyor, ama pilot yetiştirilemiyordu.

Son yıllarda, pilot okulları da tüm personelleriyle hava savunmasına sürülünce, eğitimin kalitesi daha da düşmüştü: 100'den fazla düşman uçağı düşüren 107 Alman as pilotun sadece 8'i, 1942 yılından sonra filolara katılmıştı.

Böylece Almanlar, hava üstünlüğünü Müttefiklere kaptırdılar. Bu durum Normandiya Çıkarması'nın başarısını sağladığı gibi, Alman birlikleri de, artık gündüz saatlerinde kıpırdayamaz hale gelmişlerdi.

Luftwaffe'nin gücü uçan kaleleri önleyemez hale gelince, Ploesti'nin kaybından sonra tek kaynak haline gelen sentetik petrol üretimi de, bombardıman nedeniyle yarı yarıya azalmış, Alman sanayiinin ürettiği on binlerce tank ve uçak hareketsiz kalmıştı.

Stratejik bombardıman ayrıca, Alman savaş üretiminin büyük kısmının uçaksavar sistemlerine ayrılmasına da neden olacaktı. 1944'te Alman top üretiminin ve optik cihazların üçte biri uçaksavarlara ayrılıyor, tüm cephanenin beşte biri bu işte harcanıyor, elektronik cihazlar ve radarların ise, yarısından fazlası bu alanda kullanılıyordu.

Toplam iki milyon kişiyle birlikte büyük kaynakların uçaksavarlara ayrılması, diğer kuvvetleri ciddi ölçüde zayıflatmaktaydı...

II. Dünya Savaşı tam bir yıpratma savaşıydı. Bugünden geriye bakıldığında, Müttefiklerin ezici üretim üstünlüğünün zaferi otomatik olarak getirmiş olduğu düşünülebilir.

Ancak 1942'nin son aylarına kadar, durum hiç de bu şekilde görülemiyordu: Almanlar o tarihe kadar, her cephede üstünlük kurmuşlardı ve orduları gerçekten nitelikliydi.

Maddî üstünlüğün kaçınılmaz sonucunu ileri sürerek onları teslime ikna etmek olanaksızdı. Bunun yolu; karada, havada ve denizde kanlı savaşların verilmesinden geçiyordu ve Alman hava üstünlüğünün yok edilmesi de buna dahildi.

Bu yıpratma savaşının kurbanı olan 140 bin Müttefik pilotunun fedakarlığı boşuna olmamıştı. Ancak daha iyi bir planlama yapılsaydı; onlara refakat eden uzun menzilli avcılar daha önce hazır olsaydı, uçakların bazı teknik sorunları giderilseydi, bu 140 bin pilotun çoğu hayatta kalabilecekti. ■

http://groups.google.com/group/merakediyorum

◆ Hazırlayan: Taner Güdükoğlu

Havacılık sitelerinde Türkiye'nin en iyileri

Havacılık ve uçak meraklısı iseniz, Türkçe içerikli en başarılı sitelerin başında gelen 'tayyareci.com' adresini, muhtemelen duymuşsunuzdur.

Emekli Hava Pilot Binbaşı Celal Uzar tarafından kurulan 'tayyareci.com' sitesinin içeriği, yabancı dilde yayın yapan uluslararası sitelerle yarışabilecek kadar zengin...

Zaten site Türkçe'nin yanı sıra, İngilizce ve Almanca yayınlar da yapıyor. 2000 yılında açılan 'tayyareci.com' havacılık tutkunlarının internetteki bir buluşma adresi olarak da öne çıkıyor. Uçaklara meraklı herkes, bu site üzerinde, bilgilerini ve fikirlerini paylaşabiliyor.

Sitenin içeriği 4 ana kategori etrafında toplanıyor. Genel, sivil, sportif ve askerî havacılık. Bu kategorilerin her birinin içeriği, gerçekten 'dolu' vaziyette.

Askerî havacılık bölümünde, tüm dünyadaki hava kuvvetlerine ve savaş uçaklarının en ince detaylarına kadar ulaşabiliyorsunuz.

Ayrıca Türk hava şehitlerine ilişkin bilgileri de bu sitede bulabilirsiniz. Tayyare.com, adresinin bir bölümü de havacılık tarihine adanmış.

www.tayyareci.com

Havacılık tarihine ilişkin doyurucu kaynaklardan biri de, Hava Harp Okulu'nun sitesinde yer alan Hava Kuvvetleri Müzesi bölümü...

Hava Kuvvetleri bünyesinde sürdürülen çalışmalar sonucu, 1966'da Hava Müzesi Teşkilâtı oluşturulmuş ve 15 Mayıs 1971'de, İzmir Cumaovası Sivil Havaalanı'nda Türkiye'nin ilk 'Hava Müzesi' açılmış.

1978'de Hava Harp Okulu'nun konuşlanmış olduğu İstanbul, Yeşilköy'de bulunan Askerî Havaalanı'nın bitişiğindeki alana taşınan müze, 2.365 m²'si kapalı, 12.000 m²'si açık sergileme alanlarını kapsayan toplam 65.000 m² alan üzerine kurulu vaziyette.

İkinci bir Hava Müzesi'nin çalışmalarına ise, 20 Ağustos 1997'de Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi'nin emri ile Ankara-İstanbul yolu üzerinde, Hava Ulaştırma Grup Komutanlığı yanında başlanmış ve 18 Eylül 1998'de Hava Lojistik Komutanlığı'na bağlı olarak müze faaliyete geçmiş.

İstanbul Yeşilköy'de, Askerî Havaalanı'nın bitişiğindeki Havacılık Müzesi'nin bahçesinde yer alan bir F-104 [altta].

Bu müzeleri henüz gezmeye fırsat bulamayanlar için hazırlanan web sitesinde, bir havacının ilgisini çekebilecek pek çok belge ve fotoğraf bulunuyor.

www.hho.edu.tr

Model uçak kulübü

Aslan Akpınar'ın F-106 Delta Dart'ı.

12 Kasım 1988 tarihinde kurulan İstanbul Havacılık Müzesi Plastik Model Uçak Kulübü, model uçak meraklılarını bir araya getiren bir site. Bu kulübün ilginç bir özelliği de, Hava Kuvvetleri'ne ait İstanbul / Yeşilköy'deki Havacılık Müzesi'nin içinde bulunması.

Nadir olsa da, dünyada başka örnekleri de bulunan bu yapılanma neticesinde, modelciler, modellerini yaptıkları uçaklarla iç içe olabilmekte, ayrıca Müze ile birlikte çeşitli aktiviteler düzenlemekteler. Siz de bu kulübü yakından tanımak isterseniz, aşağıdaki adresi kullanabilirsiniz. www.ihmpmuk.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAF: MANUEL ÇITAK (BOĞAZİÇİ'NDE YALILAR, İNSANLAR).

Mustafa Reşid Paşa döneminde...

Boğaz'da yalı skandalı

Satış ve miras kavgalarına konu olmuş yalılarla ilgili en 'sansasyonel' öykü, Mustafa Reşid Paşa'nın, şimdilerde Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastanesi olan yalısı hakkındadır.

MURAT BELGE

Baltalimanı'nda bugün Kemik Hastalıkları Hastanesi olarak hizmet veren mekân, Mustafa Reşid Paşa'nın yalısı idi [üstte]. Mustafa Reşid Paşa'nın Hariciye Nâzırı ve İngiltere elçisi olduğu dönemde yapılmış bir portresi [sağda].

Boğaziçi'nde bir yalı, "Şişli'de bir apartumandan" da daha fazla, bir servet simgesi, statü ölçüsüdür. Hep öyle olagelmiştir.

Ama bu "servet", gerçek anlamda bir aristokrasinin de, bir burjuvazinin de bulunmadığı bir toplumda gördüğümüz türden bir servetti. "Yani ne tür?" diye soracak olursanız, "sürekliliği olmayan" diyebilirim.

Aristokrasi de, burjuvazi de, yoksa, mülkiyetin sürekli aynı soy, aynı aile elinde kalması güçleşir. "Mülk" kendisi, yani şimdi konuştuğumuz bağlamda "Yalı", her hangi bir mülk kadar sürekli kalabilir, ama sahibi sık sık değişir.

İstanbul'un yalılarına, bazı ortaklıklardan ötürü bir ölçüde benzetebileceğim yapı türü Venedik'in köşkleridir. Bunların da, doğrudan kanal üzerinde olanlarının, ötekilerde bulunmayan fazladan bir cakası vardır, Boğaz'ın yalıları gibi.

Şimdi bunların hemen hemen hepsi devletin elinde. Kimi müzeye dönüştürülmüş, kimi başka resmî işler için kullanılıyor. Ama Venedik'in Venedik olduğu 18. Yüzyıl sonuna kadarki dönemde, büyük Venedikli ailelerin evleriydi bunlar. Pek öyle sık sık el değiştirmezlerdi, çünkü mal sahibi konumundaki bu zengin aileler öyle sık sık batıp çıkmazdı. Tabii, dünyanın her yerinde toplumsal merdivende böy-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

le iniş çıkışlar görülür, ama belirli ölçüler, sınırlar içinde.

Venedik'te de, böyle birkaç ailenin adıyla Palazzolar var. Ama çok zaman bu satışların nedeni eski sahibin yoksullaşması bile değil, biri kendine yeni yer ararken eskisini (veya eskilerden birini) satıyor öyle el değiştiriyor. Foscari'nin bir sarayını Contarmi ailesi almış ama Contarmi saraylarından biri de Fazan'ın eline geçmiş. Hem de kaç yüzyıllık bir süre içinde olmuş bu değiş dokuşlar.

Oysa bizim tarihimizde serveti sâmanı öyle kuşaklar boyu devam eden aile bulunmaz. Osmanlı'da "hanedan" tektir, o da Osmanlı'dır. Fütuhata dayanan kuruluş yıllarında, feodalleşme ihtimali vardı. Buna izin verilmedi. Sonraki yüzyıllarda parayla iktidar kurma, yani burjuvalaşma eğilimleri görüldü, bunlar da bastırıldı.

Yükselmenin ve dolayısıyla zenginleşmenin yolu devlet hizmetinden geçer. İş başındayken kesenizi ya da iştahınızın derecesine göre, icabında küpünüzü doldurursunuz. Ama ikbal devri bitince her şey biter. Bir kere bu tadı çıkarılan servet, özellikle burjuva düzeninde olduğu gibi, yeniden-üretilen bir servet değildir. Kaynağı kesilince kesilir. Dolayısıyla en fazla birkaç kuşak sonra ailenin haşmeti falan söner. "Eldeki avuçtaki çıkarılır." Tabii en başta elden çıkarılacak mallardan biri de yalıdır, çünkü en çok para getirecek odur.

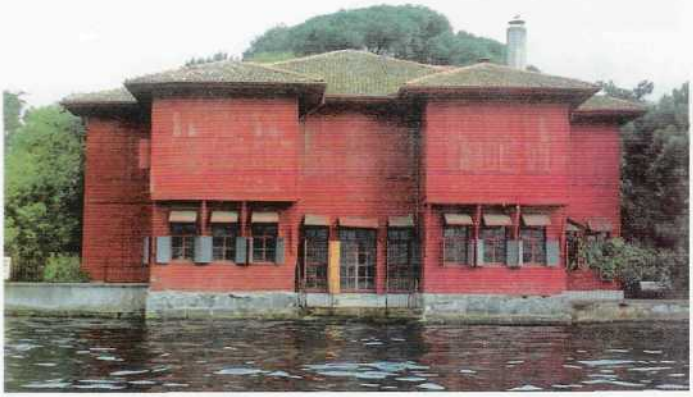

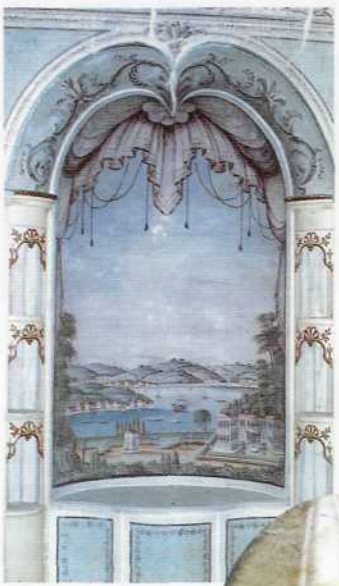
Örneğin Sadullah Paşa yalısı. 1770'lerde yapıldığı ve ilk sahibinin Darüssaade Ağası Mehmed Ağa olduğu tahmin ediliyor. Çok oturmadan Koca Mustafa Paşa'ya satmış. Yusuf Paşa da 1810'u bulamadan öldü ve yalı, dediğim gibi, birkaç kuşak, biraz dalıp çıkarak ailenin elinde kaldı.

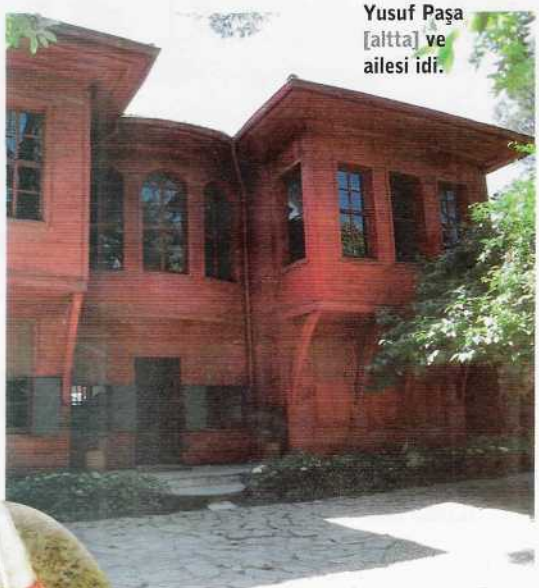
"Aynı aile" derken, Paşa'nın karısının kızı kaptanıderya ile evleniyor. O zaman bu yeni Paşa da düzeni sürdürüyor. O olmasa, pek aynı ailede kalacağı yok. Nitekim bir sonraki kuşakta iş bitiyor, Ayaşlı Esad Muhlis Paşa satın alıyor. Adını yalıya veren Sadullah Paşa onun oğlu. Ama Sadullah Paşa'dan sonra aile burada oturamıyor. Rasim Ferit'e satıyorlar.

Benim yazları yaptığım Boğaz'ı ve yalıları tanıtma gezileri devam eder durur.

Düşünüyorum, başından beri el değiştirmemiş yalı var mı diye, doğrusu pek yok. Tek tük belki vardır, Hekimbaşı gibi; ama çok az. Zarif Mustafa Paşa, Fethi Paşa yakınlar-

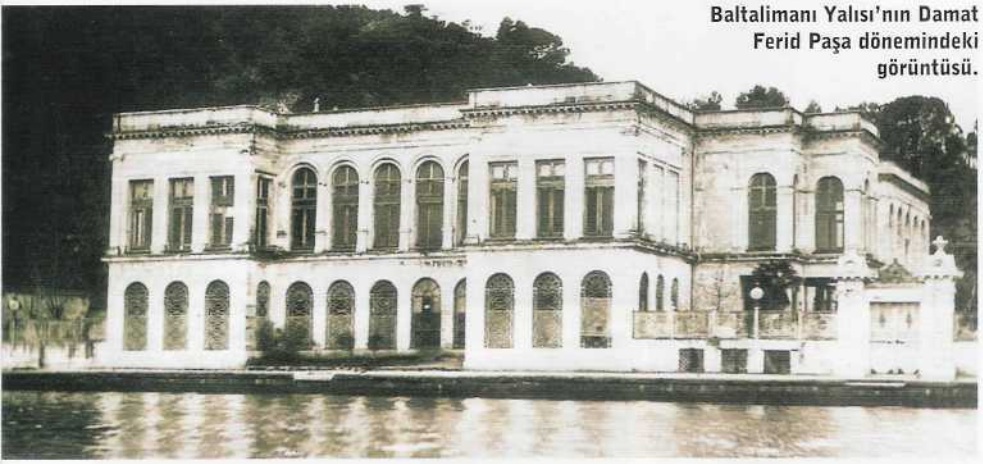

Sadullah Paşa'nın [en solda] adıyla anılan Çengelköy'deki yalı [solda, sol altta ve altta], Boğaziçi yalılarının en tipiklerindendir. Yalıda ilk oturan III. Selim'in sadrazamı Koca Yusuf Paşa [altta] ve ailesi idi.

Tanzimat Fermanı'nın mimarı Mustafa Reşid Paşa [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Baltalimanı Yalısı'nın Damat Ferid Paşa dönemindeki görüntüsü.

da satıldı. Bizim miras hukukunun, İslâm'da da temeli olan uygulaması, mülkü varisler arasında paylaştırır. Bu, bazı Avrupa toplumlarında uygulanmış olan feodal "primogeniture"den farklı bir sistemdir. Olanı küçük küçük parçalara bölerek daha da zayıflattığı, dayanaksız hale getirdiği söylenebilir belki. Aslında incelemedim, tam nasıl sonuç verdiğini bilmiyorum; ama böylesi akla yakın.

Mediha Sultan

Yalılarla ilgili satış, miras kavgası, şu bu, yani işin ekonomik yanıyla ilgili olarak bildiğim en "sansasyonel" hikâye, Mustafa Reşid Paşa'nın şimdi Sabancıların elinde ve Kemik Hastalıkları Hastanesi olan yalı hakkında...

Gülhane Fermanı'nı hazırlayan Mustafa Reşid Paşa dolayısıyla Tanzimat'ın da mimarıydı. Boğaziçi'nin asıl yalı sefasının da Tanzimat'ı izleyen yıllarda yaygınlaştığı düşünülürse, Paşa'nın bu yalısını bir kilometre taşı kabul etmek de mümkün.

İnsanlar bir zamanlar debdebeli evlerde, binalarda şatafatlı hayatlar sürermiş. Bunu biliyoruz da, koskoca bir hastane olabilen bir binada bir adamın tek başına ya da ailesiyle (ne kadar kalabalık olursa olsun) oturması, bugünün ölçüleri çerçevesinde, gene de insana bir tuhaf görünüyor.

Belki Mustafa Reşid Paşa da böyle düşünmüştü, çünkü yalısını sattı. Böyle bir yalıyı satmakta zor, almak da. Her babayiğidin harcı değil. Nitekim Reşid Paşa'nın "babayiğiti" ancak devlet olabildi: Alışverişin 250 bin altın mukabilinde olduğu söylenir.

Mustafa Reşid Paşa bu sırada Emirgân'da şimdi ayakta olamayan, ama boyu bosuyla daha mütevazı olduğunu sandığım bir yalıya taşındı. Bu yalılara da, bir alışan bırakamıyor.

Peki, Saray bunu aldı. Kime vermek için aldı? Fatma Sultan'a. Ne münasebetle? Düğün hediyesi olarak. Evet, tam bugünlerde Fatma Sultan evleniyordu ve ona da iyi bir çeyiz vermek gerekiyordu.

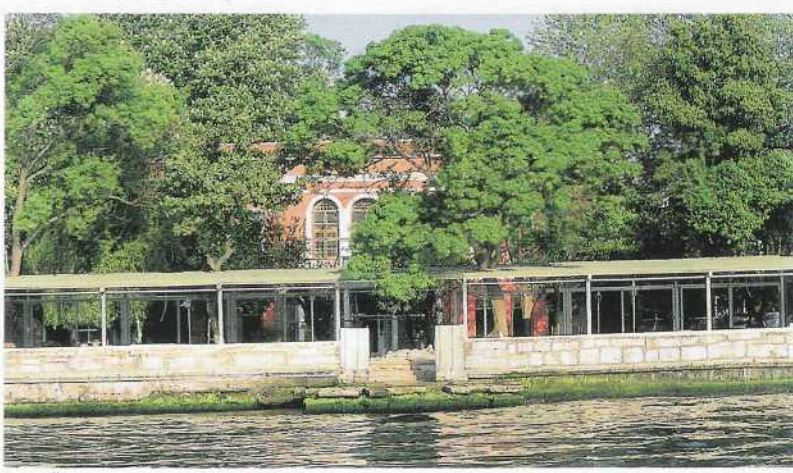
Şu rastlantıya bakın ki, Sultan, Mustafa Reşid Paşa'nın oğlu Ali Galip Paşa'yla evleniyordu.

Fatma Sultan, Abdülmecid'in sayması zor çocuklarından biriydi. Erkek kardeşleri arasında en çok V. Murad'ı sevmişti. Oldukça eksantrik bir kişiliği olduğu söylenir.

Bazı tarihçilerin ballandırarak anlattığı bir deniz kervanıyla Baltalimanı'ndaki

Mediha Sultan'ın ikinci kocası Damat Ferid Paşa.

Damat Ferid Paşa döneminde Baltalimanı Yalısı'na eklenen selâmlık, bugün, İstanbul Üniversitesi'ne bağlı bir tesis olarak hizmet veriyor [sağda].

FOTOĞRAF: MANUEL ÇITAK

http://groups.google.com/group/merakediyorum

muhteşem yalıya intikal edip evlilik hayatına başlamakla birlikte, zevci Ali Galip Paşa'dan da pek hoşlanmadığı rivayet edilir.

Durum buysa, çok uzun süre sıkıntı çekmemiş. 1853'deki izdivaçtan sonra, 1858'de Ali Galip Paşa bir deniz kazasında ölmüş. Gece vakti bir kayıkla Sarıyer'den yalısına dönerken karşılarına bir römorkör çıkmış, batırıp geçmiş. Cesedini üç gün sonra İncirköy'de bulmuşlar.

Fatma Sultan

Bu para işleri her zaman dedikodulara yol açmıştır. Mustafa Reşid Paşa'nın Saray'a sattığı yalının tenis topu gibi geri sıçrayıp Ali Galip Paşa'nın kucağına düşmesi böyle konularda dedikodu etmekten hoşlananların diline destan olmuştu. Oğul Paşa'nın acıklı ölümü bile bunların sivri diline engel olamadı. Bir de beyit yazıldı: "Ateş-i zulm ile yandıkça kulûb-ü fukara / Böyle vapur-u kaza çarkına uğrar vükelâ."

Memlekette "sivri dilli"den geçilmez. Reşid Paşa bir ara bu oğlunu Hariciye Nâzırı tayin ettirmişti. O zaman da Keçecizâde Fuad Paşa açmıştı çenesini: "Ekânim-i Selâse (yani Hıristiyanlığın Kutsal Üçlü'sü) bizde de mevcuttur" demişti; Reşid Paşa eb (yani "baba"), Ali Galip Paşa ibn (yani "oğul"), Lord İstrattard da (İngiliz elçisi) ruhülkudüstür."

Zavallı Ali Galip Paşa!..

Fatma Sultan bir daha evlendi. Bu sefer kendi beğenip varmıştı. Ne var ki bu zevc, yani Nuri Paşa, Abdülaziz'in hal edilmesine karıştığı için Abdülhamid onu sürdü. Adamcağız sürgünden dönemeden öldü.

Bundan sonra Fatma Sultan da kendine gelemedi. Mutsuz bir şekilde ve genç yaşta öldü. Daha yaşarken de ihmal ettiği yalı iyice harap olmaya yüz tuttu. Bu sefer, Abdülmecid'in en küçük çocuğu Mediha Sultan ağabeyi Abdülhamid'e başvurarak yalıya kendine istedi. İsteği kabul olundu. 1885'te kocası Necip Paşa (Samipaşazadeler'den) öldü.

Reşid Paşa'nın kendi oğlunu Hariciye Nâzırı tayin ettirmesine dayanamayıp, 'sivri dillilik' yapan Keçecizâde Fuad Paşa [solda].

Mediha Sultan'ın ikinci kocası da, herhalde Mediha Sultan'la Vahideddin dışında kimsenin sevmediği Damat Ferid Paşa'ydı. Böylece yalının tarihine Büyük Reşid Paşa'dan sonra, Hain Ferid Paşa da karışmış oldu. Bununla zaten, Osmanlı tarihi bitti, yalı da Cumhuriyet tarihine Kemik Hastanesi olarak girdi, skandalden uzak bir hayat yaşamaya başladı. ■

Murat Belge'nin İletişim Yayınları arasında yer alan "Boğaziçi'nde Yalılar, İnsanlar" adlı kitabı [solda], alanının en önemli çalışmalarından biridir. Boğaziçi'nin sıra yalılarına bir örnek: Yeniköy yalılar sırasından; Karatodori, birinci ve ikinci Beyazcıyan yalıları ile Gazioğlu yalısı [altta].

FOTOĞRAF: BİRCAN YORULMAZ

Fatma Sultan'ın ikinci kocası Nuri Paşa.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com
ORHAN KOLOĞLU ARŞİVİ

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Saffed kasabası eski

Filistinli Yahudilerden Cemal

Yıl 1915: I. Dünya Savaşı şartlarında, her güç, Filistin'e ilişkin farklı bir politika izler. O günlerde, bölgenin eski sakini Yahudiler de, endişe içindedirler; Cemal Paşa'ya bağlılık bildirirler.

Yahudilerin Filistin'e yerleşme arzuları, Sultan II. Abdülhamid tarafından engellenmişti. İttihatçılar da, iddiaların aksine, Filistin'e göçe izin vermemiş; başka yerleşme yerleri göstermişlerdi.

I. Dünya Savaşı başladığında, özellikle malî açıdan desteklerini sağlamak için bir yandan İngilizler, diğer yandan Almanlar, Yahudilere ödün vermeye çalışıyorlardı.

Nitekim en sonunda, 1917'de, İngiltere'nin Balfour Deklarasyonu ile Filistin'i Yahudilere açma kararı sonucu, bugüne varan süreç başlatılmış oldu.

Oysa İttihatçılar, ilkelerinden vazgeçmiyorlardı ve Suriye-Filistin bölgesindeki 4. Ordu'nun komutanı olan Bahriye Nâzırı Cemal Paşa da, kaçak Yahudileri ülkeden çıkarma kararını açıklamıştı...

Hatta illegal yerleşimlerin göçe zorlanması da bahis konusuydu. Buna karşı çıkan, Alman politikası olmuştur.

O günlerde, bölgenin eski sakini Yahudiler, endişe içindeydiler. Bu ortamda, "Saffed kasabası sakinleri" başlığı ile, 'ihtişam şanı ve halas tacı' şeklinde bir kayıt da içeren, İbranice ve Eski Türkçe olarak iki dilde kaleme alınmış,

http://groups.google.com/group/merakediyorum

sakinlerinin ruh hali...

Paşa'ya bağlılık mesajı

14 Ağustos 1331 (27 Ağustos 1915) tarihli bir bağlılık bildirisini, Cemal Paşa'ya ulaştırdılar... Bağlılık bildirisinin metni şöyle idi:

"Hilâl mahbubu (tutkunu) *Osmanlı uyrukluğunda bulunan Museviler, mukaddes vatanın korunmasına hizmet etmekte olan Cemal Paşa Hazretleri'ne saygılarını sunar."*

"Cenabı Hak'kın yücelik ve azmine en son derecede yalvarıp yakararak ve elimizi kaldırarak, Devleti Âliye-i Osmaniye'nin muzaffer ordularına yardım ile, muhterem padişahımız Gazi Mehmed Reşad Han'ı kutlu tahtında yücelik ve şan ile dünya yaşadıkça devam etsin. Amin."

Cemal Paşa, 4. Ordu Komutanlığı'nda

1914'te Filistin'deki 4. Ordu Kumandanlığı'nın başına atanan Cemal Paşa, 1915'te Ferik (Korgeneral) rütbesini alır. Suriye ve Garbî Arabistan Orduları Umum Kumandanı iken de, 1917'de Birinci Ferik (Orgeneral) olur.

'Balfour Deklarasyonu' nedir?

I. Dünya Savaşı sırasında, Filistin ve çevresi Osmanlı idaresindeydi. İngiltere'nin desteklediği Arap güçleri Osmanlı hâkimiyetine son verene kadar da, bu durum sürdü. İngiltere savaşın sonunda, 1918'de, bölgeyi işgal etti. Ancak daha 1917'de, İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, Filistin'de Yahudi halkları için bir ülke kurulması sözünü verecek ve bu vaat, Siyonistlerin önderlerinden Lord Rothschild'e gönderilen mektupta yer alacaktı... İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour *[altta]*, daha sonraları 'Balfour Deklarasyonu' diye adlandırılacak olan bu mektubu, 2 Kasım 1917'de Siyonist lider Lord Rothschild'e gönderir. Balfour, İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması için tüm imkânlarını kullanacağını bildirir: **1-** Filistin'de ulusal bir vatan temini konusunda İngiliz desteği; **2-** Bu amacın gerçekleşmesi için İngilizlerle işbirliği; **3-** Filistin'de, Yahudi olmayan bir ülkedeki Yahudilerin sahip olduğu haklara ve statüye zarar verecek herhangi bir şeyin yapılmaması... (Bu tarihte 700 bin olan Filistin nüfusunun 574 bini Müslüman, 74 bini Hıristiyan ve 56 bini Yahudi idi.) Balfour Deklarasyonu, Süveyş Kanalı'na yönelik bir tampon bölge oluşturmak veya dünya Yahudilerinin desteğini müttefiklere kazandırmak için, İngilizlerin yaptığı bir plan olmaktan öte, Siyonist hareketin İngiliz desteğini sağlamak için gerçekleştirdiği bilinçli bir girişimin sonucuydu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

'Anında görüntü' nasıl geliştirildi?

Polaroid fotoğraf makineleri

Fotoğraf çekmek isteyenlere Kodak 1889'da, sadece düğmeye basmaları gerektiğini, gerisini kendilerinin halledeceği 'müjdesini' verir. 1948'de polaroid makineler ise, daha da ileri gidecektir.

FATİH TOPTAN

Fotoğraf çekmeyi, 'işin erbabı' dışında, herkesin yapabileceği bir iş haline getiren ve bu 'icadı' ucuza satarak büyük bir ticarî başarı da yakalayan Kodak'ın 1889'da kullandığı slogan şöyledir:

"Siz düğmeye basın, gerisini biz hallederiz!" O tarihten bu yana, fotoğraf makinesi 'tüketicilerinin', üretici firmalardan en çok duymak istediği vaat, bu slogan olmuştur...

Joseph Nicephore Niepce, 1826 yılında dünyanın bilinen ilk fotoğrafını çekmeyi başardığında, pozlama süresi tamı tamına 8 saattir ve bu elbette ki, girişteki slogannın çok çok uzağındadır.

Ancak, bu tarihten sonra, özellikle Parisli ressam Louis-Jacques-Mande Daguerre'in 'daguerreotype' tekniği, bu teknikte negatif olmadığı için, kamerada elde edilen negatif görüntüden pozitif baskı alamama eksikliğini ortadan kaldıran İngiliz bilim insanı William Henry Fox Talbot'un geliştirdiği 'kalotip' yöntemi gibi katkılarla geliştirilir.

1870'li yıllarda ışığa daha duyarlı plakaların geliştirilmesi ve poz sürelerini belirleyen obtüratörün keşfiyle birlikte de, çekim süreleri bir saniyenin altına düşürülür.

Ancak işin bir de bundan sonrası vardır: Filmin banyosu, karta basılması... Çekilen o 'eşsiz' ana yeniden tanıklık edebilmek için bir süre daha beklemek gerekmektedir...

Bugün artık bunun için

21 Şubat 1947: Edwin H. Land, yeni fotoğraf makinesinden alınan pozitif ve negatif filmleri gösteriyor [en üstte]. 1948'de satışa sunulan ilk Polaroid Land 'Model 95' fotoğraf makinesi [sağ üstte]. Louis-Jacques-Mande Daguerre [sağda]. William Fox Talbot [en sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

beklenmiyor. Sayısal (dijital) fotoğraf makineleriyle yapılan çekimler anında görüntülenebiliyor; beğenilmiyor, siliniyor, tekrar çekiliyor, yine beğenilmiyor, üzerinde oynanıyor ve bir-iki saniye içinde dünyanın ta öbür ucuna gönderilebiliyor...

Bu artık kanıksadığımız bir durum. Ancak, bundan yaklaşık 60 yıl önce geliştirilen bir sistem, fotoğraftaki uzun 'laboratuvar' sürecini saniyelerle ifade edilen sürelere indirmişti.

Elbette polaroid fotoğraf makinelerinden söz ediyoruz...

Fotoğrafların çekim, banyo ve baskı işlemlerinin tek bir makinenin içinde yapılmasını sağlayan polaroid fotoğraf makinesini geliştiren ABD'li mucit ve fizikçi Edwin Herbert Land'dir.

Land'in 'ışık'la ilgisi, Harvard Üniversitesi'ndeki öğrencilik yıllarına uzanır. Burada ışığın kutuplanması ya da polarize edilmesi yani tüm ışık ışınlarının aynı doğrultuda dizilmesi olayıyla ilgilenmeye başlar.

Bu alanda büyük bir ticarî potansiyel bulunmaktadır. Bu potansiyelin peşine düşen Land, bir daha Harvard'a geri dönmeyecektir. 1932'de, Harvard'ın fizik bölümü başkanı George Wheelwright III ile birlikte Land-Wheelwright Laboratuvarları'nı kurarak burada güneş gözlükleri ve çeşitli optik aygıtlarda kullanılmak üzere polaroid malzemeler geliştirirler.

Land, 13 Eylül 1937'de, adını asıl ürettiği fotoğraf makineleriyle duyuracak Polaroid Corporation'ı kurar. Burada yine ışığın polarizasyonu ilkesinden hareketle, üç boyutlu sinema filmini geliştirir.

II. Dünya Savaşı sırasında, bilgi ve deneyimini, savaşa yönelik gereksinimleri karşılama yönünde kullanmaktan da geri kalmaz.

Edwin Land, savaştan sonra ordudan tebrik ve ödüller alır; ama yeniden sivil ürün araştırmalarına geri döner. Bu çalışmalar arasında, banyo ve baskı işlemlerini çok kısa sü-

Daguerreotype yöntemine doğru...

Gümüş levha üzerine fotoğraf yani 'daguerreotype' yönteminin yaratıcısı Parisli ressam Daguerre [solda], optik aletleri satıcısı Charles Chevalier aracılığıyla J. N. Niepce ile tanışır [sağda]. 1826'da dünyanın bilinen ilk fotoğrafını çekmeyi başaran Niepce, Daguerre ile birlikte çalışmaya başlar. Ancak başarı, henüz uzaktadır...

Bir 'daguerreotype' kamera ve Daguerre'in bu kamerayla çekilmiş bir fotoğrafı [sol üstte]. Polaroid'in 1970'li yıllarda piyasaya sürdüğü 'EE100' modeli [üstte]. İki ünlü sinema yönetmeni, Francis Coppola ve Akira Kurosawa yeni polaroid filmi deniyorlar [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yıl 1939: New York Dünya Fuarı'nda, Hollywood'un ünlüleri üç boyutlu polaroid film izliyorlar [sağda].

relere indiren bir film de bulunmaktadır.

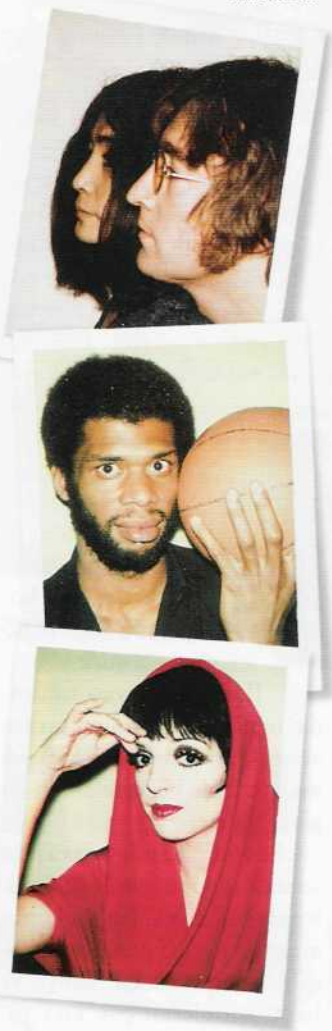
Başarıyla yürütülen çalışmalar, 1947'de, Polaroid Land fotoğraf makinesinin tasarımının tamamlanmasıyla olgunlaşır. 'Model 95' olarak anılan bu makinede, ışığa duyarlı bir negatif tabaka, pozitif baskının yer alacağı tabaka ve içinde yapışkan bir developman sıvısı olan kapalı kesecikler, film birimini oluşturmaktadır.

Negatif tabaka ışık aldıktan sonra makinenin içindeki bir çift makaranın içinden geçer. Bu sırada, kesecik patlar ve içindeki sıvı düzgün bir biçimde iki tabaka arasına yayılır.

Tabakalar yapışkan developman sıvısı tarafından bir arada tutulur. Developman sıvısı ışık alan gümüş bromür taneciklerini develope ederken, ışık almamış olanları da eritir.

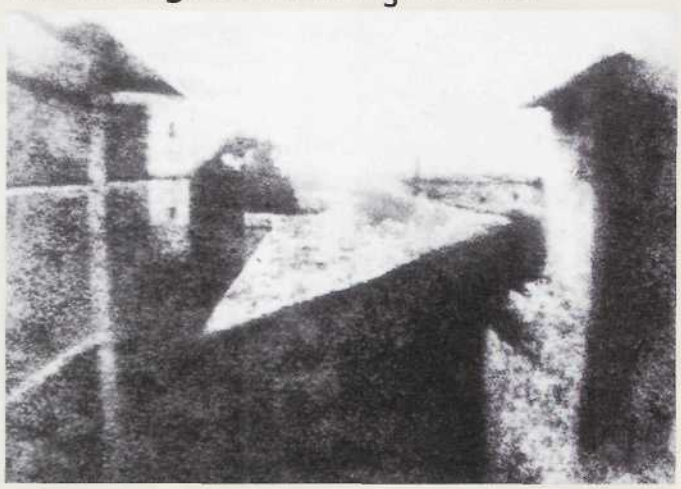
Eriyen gümüş klorür, pozitif baskının yer alacağı tabakaya yayılarak ve develope ederek, pozitif görüntünün ortaya çıkmasını sağlar. İşlemlerin sonunda da, iki tabaka birbirinden ayrılır ve 'sadece' 60 saniye sonra fotoğraf elde edilmiş olur...

'Model 95', ilk olarak 26 Kasım 1948'de, Boston'da, 89

Andy Warhol'un polaroid fotoğraf makinesinden John Lennon ve Yoko Ono [üstte]. Aynı objektiften Kareem Abdul-Jabbar [ortada] ve Liza Minnelli [altta].

İlk fotoğraf nasıl çekildi?

Taş baskı yöntemiyle ilgilenen Joseph Nicephore Niepce (1765-1833), el becerisi isteyen böylesi bir uğraş için yeteneği olmadığını anlayınca, görüntüyü foto-kimyasal yöntemlerle elde etme yönünde çalışmalara başlar. Nürnbergli anatomi profesörü Johann Schulse hemen bütün fotoğraf tekniklerinin temel kimyasal maddesi olan gümüş tuzlarının ışığa maruz kaldığında kararduklarını 1725 yılında saptamıştır. Niepce de, 'heliograf' (güneş çizimi) adını verdiği çalışmalarında, 1816 yılında, gümüş klorürle ışığa duyarlı hale getirilen kağıt üzerinde

http://groups.google.com/group/merakediyorum

dolar 75 cent fiyatla satışa sunulur. Makine büyük ilgi görür. Satışlar, bir yılın sonunda 5 milyon doların üzerine çıkar.

Bu fotoğraf makinesi, 1950'lerde geliştirilerek, siyah-beyaz fotoğrafları 15 saniyede çekebilir hale getirilir. Polaroid, 1961'de, Model J66, J33, 850, 900 ve Japonya için üretilen Model 120 ve 160'ı piyasaya sürer. Bir sonraki yıl, dünyada 4 milyonun üzerinde polaroid fotoğraf makinesi sahibi vardır.

1960'larda renkli fotoğraf makinesi ve film kartuşu üretimine geçen Polaroid firması, 1972'de, tek bir düzlem üzerinde negatif ve pozitif baskı yapabilen ünlü modeli SX-70'i piyasaya sürer.

Baskı işlemlerinin anında tamamlanarak renkli fotoğrafın elde edildiği bu şık modelde, bir önceki sistemdeki gibi tabakaların birbirinden ayrılması işlemi de bulunmamaktadır.

Önceki modellerin aksine, fotoğraf çekildikten sonra development işleminin tamamlanmasını beklemek gerekmemekte, fotoğrafın üzerine dokunulsa dahi fotoğraf bozulmamaktadır.

Polaroid, bir yandan fotoğraf makineleri ve filmlerini geliştirmeye devam ederken, diğer yandan, 1977'de, anında geliştirmeli sinema filmi sistemi olan polarvizyonu geliştirir.

Edwin H. Land, 1980'de Polaroid'in Yönetim Kurulu başkanlığından emekliye ayrılır. Emekliliğinde, bir yandan araştırmalarına devam ederken, diğer yandan hayır işleriyle uğraşan Land, 1 Mart 1991'de, 82 yaşında yaşama veda eder.

500'ü aşkın buluş ve pek çok ödülün sahibi olan Edwin Land için, rakip firma Kodak'ın başkan yardımcısı Van Phillips, "Bir gün Edwin Land; Thomas Edison, Alexander Graham Bell ve George Eastman'ın yanında yerini alacaktır" sözlerini sarf eder.

Buluşlarının sayısı ve bunları ticarî başarıya çevirebilmesi gerçekten de Edison'u anımsatmaktadır. Ancak, üzerinde yıllardır çalıştığı ve büyük başarılar kazandığı polaroid fotoğraf makineleri, onun ölümünden sonra fazla yaşayamayacaktır.

Sayısal makineler, tam da zamanında kendisine avantaj sağlayan sebeplerle ortaya çıkan ve büyük başarı sağlayan polaroid fotoğraf makinelerini teknoloji müzelerine göndermekte... ■

'Fotoğraf' sözcüğü nereden geliyor?

Yunanca 'photos' (ışık) ve 'graphos' (yazı) sözcüklerinden türetilen 'fotoğraf' sözcüğü ilk kez 1839 yılında İngiliz Astronom Sir John F. W. Herschel (1792-1871) *tarafından kullanıldı. Ayrıca,* 'negatif' ve 'pozitif' tanımlamalarını fotoğraf dünyasına kazandıran yine Herschel'dir *[üstte].*

görüntü elde etmeyi başarır ancak görüntüyü sabitleyemez. Sonraki yıllarda kağıt tabaka yerine cam levha, duyarlı katman yerine de 'Yuda bitümü' olarak adlandırılan özel bir asfalt çeşidini kullanır. Yuda bitümünün lavanta yağında çözülürlüğünün ışığa bağlı olarak değişiminden yararlanan Niepce *[altta],* bu çalışmalarının sonunda 1826'da dünyanın bilinen ilk fotoğrafını çekmeyi başarır *[solda].* Niepce bu ilk fotoğrafını, evinin çalışma odasının manzarasını, yaz güneşine rağmen tam 8 saatlik bir pozlama süresi sonunda, ışığa duyarlı hale getirilmiş kalay levha üzerinde elde eder.

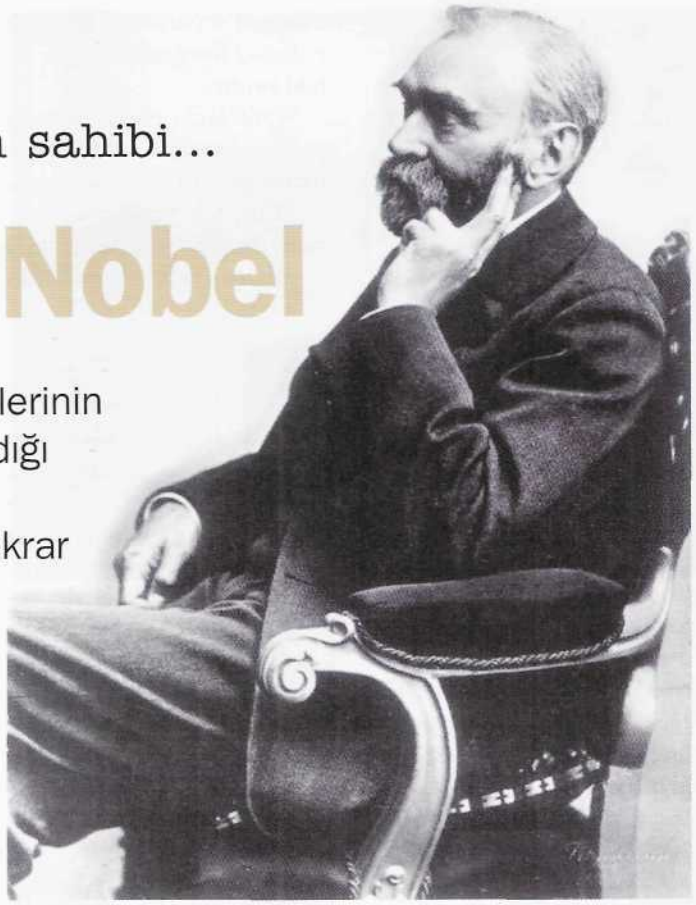
İlk Kodak fotoğraf makinesinin ilanında yer alan 'ünlü' sözler: 'Siz düğmeye basın, gerisini biz hallederiz' [solda, en üstte]. **George Eastman** [sol üstte]. **Negatif ve pozitif baskıyı birlikte yapabilen ünlü polaroid modellerden 'SX-70'** [sol üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Tüm Nobel Ödülleri'nin sahibi...

Alfred Nobel

Nobel Ödülleri sahiplerinin açıklanmaya başlandığı bu günlerde, Alfred Nobel'in yaşamını tekrar hatırlayarak hem onu analım hem de heyecanımızı biraz savuşturalım...

FATİH TOPTAN

Bu ayın ilk yarısında, edebiyat dışındaki Nobel Ödülleri'nin sahipleri sırasıyla açıklanacak. Bu ay ayrıca, Alfred Nobel'in doğum gününü de kutlayacağız.

Hal böyle olunca, hem Nobel Ödülleri heyecanını biraz olsun savuşturmak, hem de Alfred Nobel'i bir kez daha anmak için, onun 'hayatı ve eserleri'ni yeniden hatırlamanın tam zamanı!

Alfred Bernhard Nobel, 21 Ekim 1833'te, varlıklı bir aileden gelen anne Andriette Ahlsell ile mühendis baba Immanuel Nobel'in oğulları olarak Stockholm'de dünyaya gelir.

İleride büyük bir servete sahip olacak bu bebek dünyaya geldiğinde, ailesi maddî açıdan iyi durumda değildir; babası iflas etmiştir. Nobeller, 1837'de Finlandiya'ya, 1842'de ise St. Petersburg'a taşınırlar.

Burada baba Immanuel Nobel, bir atölye açarken, anne Andriette Ahlsell de bir bakkal dükkânı işletmeye başlar.

Baba Nobel'in girişimleri başarılı olur; Rus ordusu için silah üretmeye başladığında ise, bu başarıları katmerlenir.

Alfred Nobel, özel öğretmenler tarafından, doğa bilimleri, dil ve edebiyat alanlarında iyi bir eğitim alır. 17 yaşına geldiğinde, İsveççe, Rusça, Fransızca, İngilizce ve Almanca'yı akıcı bir şekilde konuşabilmektedir.

Fizik ve kimyanın yanı sıra, onun bir mühendis olmasını isteyen babasının pek hoşuna gitmese de, Alfred İngiliz edebiyatına ve şiire de ilgi duymaktadır.

Babası onu kimya mühendisliği öğrenimi görmesi için yurtdışına gönderir. İki yıllık bu süre içinde Alfred Nobel, İsveç, Almanya, Fransa ve ABD'de bulunur.

Paris'te bulunduğu süre içinde, ünlü kimyacı T. J. Pelouze'un laboratuvarında çalışır. Burada ayrıca, güçlü bir

Alfred Nobel [sağda, en üstte]; babası Immanuel Nobel ve annesi Andriette Ahlsell [sağ üstte]. Alfred Nobel'in birlikte çalıştığı ünlü kimyacı Theophile Jules Pelouze [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

patlayıcı sıvı olan nitrogliserini keşfeden genç İtalyan kimyager Ascanio Sobrero ile tanışır.

Alfred Nobel de nitrogliserinle ilgilenmektedir. Nitrogliserin, baruttan çok daha güçlü olmasına karşın, basınç ve sıcaklık etkisiyle kolayca patlayabilmesi, pratik kullanımını sınırlamaktadır.

1852'de ailesi tarafından, onlara yardım etmesi için St. Petersburg'a geri çağrılınca, nitrogliserinle ilgili çalışmalarına burada devam etmeye çalışır. Ancak, Immanuel Nobel'in işletmesi için alarm çanları yeniden çalmaya başlayacaktır.

Kırım Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Rus Ordusu siparişleri iptal edince, iflas bir kez daha kapıyı çalar. Bunun üzerine, Immanuel Nobel, iki oğlu Alfred ve Emil ile birlikte Stockholm'e geri dönerken, diğer oğulları Robert ve Ludvig St. Petersburg'da kalır.

Alfred Nobel, 1863'te Stockholm'de nitrogliserinle ilgili çalışmalarına devam eder. Bir yıl sonra korkunç bir olay gerçekleşir. Patlamayla sonuçlanan bir kazada, küçük kardeşi Emil ile birlikte dört kişi yaşamını kaybeder.

Ancak bu Nobel'i durdurmaz. Ama Stockholm şehri sınırları içinde çalışmaları yasaklanır ve o da çalışmalarına Mälaren gölündeki bir mavnada devam eder.

Çalışmaları olumlu sonuç veren Nobel, aynı yıl nitrogliserinin seri üretimine başlar. Bir yandan da, bunu daha güvenli hale getirmenin yollarını düşünür. Nitrogliserini silikatla karıştırarak hamur haline getirir. Böylece bu patlayıcıyı, küçük oyuklara girebilecek silindirler şeklinde üretebilmektedir. 1867'de bu patlayıcıya 'dinamit' adıyla patent alır.

Dinamitin, kaya parçalama, kanal inşa etme, tünel açma gibi inşaat işlerinin maliyetini büyük oranda düşürdüğü görülünce, Alfred Nobel, ünlü bir işadamı olma yolunda hızlı adımlarla ilerlemeye başlar.

Hamburg yakınlarında Krümmel'de bulunan fabrikası, Avrupa'nın diğer ülkelerine, hatta Amerika ve Avustralya'ya ihracat yapmaya başlar. Kısa zamanda, 20'nin üzerinde ülkede, 90 farklı yerde fabrika ve laboratuvarlar kurar. Ancak o, çok sık yolculuk yapmakla birlikte, Paris'te yaşamayı tercih eder.

Alfred Nobel'in yalnız ya-

1901'de fizik dalında ilk Nobel Ödülü'nün sahibi olan Wilhelm Conrad Röntgen [en solda]. Yine 1901'de ilk Nobel Barış Ödülü'nü Frédéric Passy [altta] ile paylaşan Henry Dunant [solda]. 1901'de, kimya dalında ilk Nobel Ödülü'nü alan ise, Jacobus H. van't Hoff oldu [solda]. Nobel Kimya Ödülü Madalyası'nın ön ve arka yüzleri [solda].

1901'de edebiyat dalında ilk Nobel Ödülü'nün sahibi olan Fransız şairi Sully Prudhomme [sol üstte] ve aynı yılın ödüllü bilim adamlarından Emil von Behring, laboratuvarında asistanıyla birlikte [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Alfred Nobel'in vasiyeti

"Mal varlığım şu şekilde değerlendirilecektir: Güvenli hisse senetlerine yatırılacak anapara ile bir vakıf kurulacak ve elde edilen kâr, bir önceki yıl insanlığa en çok yararı dokunmuş kişilere ödül olarak verilecektir. Sözü edilen kâr beş eşit parçaya bölünecek ve şu şekilde paylaştırılacaktır: Bir kısmı, fizik alanında en önemli buluşu ya da keşfi yapan kişiye; bir kısmı, kimya alanında en önemli keşfi yapan ya da ilerlemeyi sağlayan kişiye; bir kısmı, fizyoloji ya da tıp alanında en önemli keşfi yapan kişiye; bir kısmı edebiyatta ideal anlamda en seçkin eseri yaratmış olan kişiye; bir kısmı mevcut silahların ortadan kaldırılması ya da azaltılması ve barış görüşmelerinin artırılması yolunda, uluslar arasında kardeşlik kurma adına en çok çalışan veya en iyi çalışmayı yapan kişiye verilecektir. Fizik ve kimya ödülleri İsveç Bilimler Akademisi; tıp ödülleri Stockholm'deki Karolinska Enstitüsü; edebiyat ödülleri, Stockholm Akademisi ve barış ödülleri de, Norveç Parlamentosu'nun atayacağı beş kişilik bir komite tarafından verilecektir. Ödüllerin dağıtılmasında, adayların milliyetine bakılmaksızın, İskandinav olsun olmasın, hak eden adayın seçilmesi, kesin isteğimdir."
(Alfred Nobel, Paris, 27 Kasım 1895)

şamı, geride 355 patent ve her yıl başta bilim dünyası olmak üzere dünyanın dört bir yanından pek çok insanın heyecanla beklediği Nobel Ödülleri'nin verilebilmesini sağlayacak bir servet bırakarak, 10 Aralık 1896'da İtalya, San Remo'da son bulur.

Vasiyeti, herkesi şaşırtır; patlayıcı fabrikalarının ve Azerbaycan'daki petrol yataklarının sahibi bu zengin adam, servetini, Nobel Ödülleri'ni dağıtma amacıyla kurulacak bir vakfa bağışlamıştır.

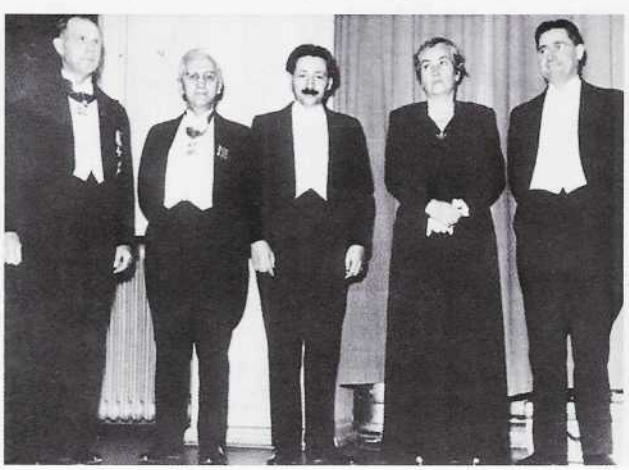
Nobel'in vasiyeti doğrultusunda, yapılan hazırlıkların ardından 'Nobel Vakfı' 29 Haziran 1900'de resmen kurulur.

İlk ödüller, bir sonraki yıl, Alfred Nobel'in ölümünün beşinci yıldönümü olan 10 Aralık 1901'de sahiplerini bulur.

1969'a kadar, Nobel'in vasiyetinde belirttiği gibi, fizik, kimya, fizyoloji ya da tıp, edebiyat ve barış alanlarında verilen ödüllere, 1968'de İsveç Merkez Bankası tarafından konulan ve 1969'da verilmeye başlanan 'ekonomi' ödülü de eklenir.

Nobel Ödülü, üzerinde Alfred Nobel'in resminin bulunduğu bir altın madalya, bir ödül belgesi ve bir miktar paradan oluşur. Fizik, Kimya, Fizyoloji veya Tıp, Edebiyat ve Ekonomi ödüllerinin dağıtım törenleri Stockholm'de; Barış Ödülü töreniyse Oslo'da, Alfred Nobel'in ölüm tarihi olan 10 Aralık'ta yapılır.

Bu yazıdaki bilgiler için de sıkça başvurduğumuz Nobel Vakfı'nın resmî internet sitesine göre, bu yıl Nobel Ödülle-

Nobel Ödülleri'nin 1962'deki sahipleri, Stockholm Konser Salonu'nda yapılan törenin ardından objektife poz veriyorlar. Soldan sağa; Prof. Maurice H. Wilkins, Dr. Max Perutz, Dr. Francis Crick, yazar John Steinbeck, Prof. James D. Watson ve Dr. John Kendrew [sağda, en üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

İlk Ekonomi ödülleri: Jan Tinbergen *[solda]* ve Ragnar Frisch *[altta]*.

ri'ni kazanlar, edebiyat hariç, bu ayın ilk yarısında sırasıyla açıklanacak.

Ödüller ise, her zaman olduğu gibi, 10 Aralık'ta İsveç'te kral XVI. Carl Gustav ile Norveç'te, kral V. Harald'ın huzurunda, Norveç Nobel Komitesi'nin başkanı Ole Danbolt Mjøs tarafından verilecek.

Heyecanla bekliyoruz... ■

Bu Nobel başka Nobel!

Edward A. Murphy III ödülünü alırken, 2003 Ig Nobel ödülleri, 2 Ekim 2003.

Bilimin 'mizahını' yapan 'The Annals of Improbable Research' dergisinin editörü Marc Abrahams tarafından başlatılan ve 1991'den bu yana, yaklaşık olarak Nobel Ödülleri'ni kazananların açıklandığı tarihlerde 'insanları güldürmek ve düşündürmek' amacıyla dağıtılan 'Ig Nobel' ödülleri *[altta; ödülün simgesi]*, artık neredeyse Nobel Ödülleri kadar heyecanla beklenir oldu. İngilizce 'ignoble' (rezil, bayağı) sözcüğünden türetilen adıyla Ig Nobel Ödülleri, kurucuları tarafından şöyle tasvir ediliyor: "Kimi imrenmeyle bakar, kimi ondan kaçar. Kimi, onu uygarlığın damgası olarak görürken, kimi de uygarlığa darbe olarak alır. Kimi onunla güler, kimi ona. Çoğu över, kimi ayıplar; kalanlarsa yalnızca büyülenir. Ama şurası gerçek ki birçok kimse onun tutkunu." Eğer daha önce duymadıysanız, işte fikir vermesi açısından bazı Ig Nobel ödülleri: 2003'te mühendislik dalında, "bir işin ters gitme olasılığı varsa, gider" biçiminde özetlenebilecek Murphy Yasası'nı 1949 yılında ortaya koyan John Paul Stapp, Edward Murphy Jr.; psikoloji dalında, "Politikacıların Benzersiz Basitlikteki Kişilikleri" adlı çalışmaları nedeniyle Roma Üniversitesi'nden Gian Vittorio Caprara ve Claudio Barbaranelli ile, Stanford Üniversitesi'nden Philip Zimbardo; ekonomi dalında, tüm ülkeyi şirket toplantıları, düğünler, dinî ayinler ve öteki toplantılar için kiralanabilir kıldıkları için Karl Schwarzler ve Liechtenstein Ulusu; 2004'te psikoloji dalında, "insanların dikkatlerini belirli bir şeye yoğunlaştırdıklarında, başka bir şeyi -goril kılığındaki bir kadını bile- gözden kaçırabilecekleri olgusunun doğruluğunu gösterdikleri için" Illinois Üniversitesi'nden Daniel Simons ve Harvard Üniversitesi'nden Christopher F. Chabris. *(Bilim ve Teknik, sayı 432 s. 6 ve sayı 444 s. 4).*

1945 Nobel Ödülü sahipleri: Soldan sağa; Artturi Virtanen, Alexander Fleming ve Ernst Boris Chain, Gabriela Mistral ve Howard Walter Florey [altta, en solda]. 1971 yılı ödüllerinin sahipleri: Pablo Neruda, Denis Gabor, Dr. Gerhard Herzberg, Dr. Simon Kuznets ve Dr. Earl Sutherland [sol altta].

2003 Ig Nobel töreni.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yeşilçam'ın unutulmaz 'kötü'sü: Ahmet Tarık Tekçe

Kitapsız ilim, Tekçe'siz film olmaz

Türk sinemasının 'kötü adam' tipi olarak nam salan, 300'den fazla filmde rol alan, Karabük'te geçirdiği trafik kazasının ardından, 4 Ekim 1964'te dünyaya veda eden Ahmet Tarık Tekçe'yi ölüm yıldönümünde sevgiyle anıyoruz.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Türk sinemasının 'kötü adam'ı idi. Ancak onu sokakta görenler, bu adamın nasıl 'kötü adam' olduğuna bir anlam veremiyorlardı. İnsana güven veren, sempatik bir kişiliği vardı. Yediden yetmişe, bütün ülkenin sevdiği bir oyuncuydu.

1950'lerde başlayan oyunculuk serüveni 1960'larda hayata veda etmesiyle son bulacaktı. Bu kısa sanat yaşamına, kırılması çok zor bir rekorla veda etmişti üstelik: Ardında, rol aldığı 300 film bırakmıştı...

O yılları yaşamış olanların sevgiyle hatırladıkları, yaşamayanların da, beyazperde yerine beyazcamdan aşina oldukları Ahmet Tarık Tekçe'den söz ediyoruz. Öldüğü yıl yani 1964'te, Artist dergisinde yayımlanan bir röportajında, 'Sinemaya kapak çocuğu olarak gelmedim' diyen Ahmet Tarık Tekçe'den...

16 Mart 1964 tarihli Artist dergisinde yayımlanan röportajda, Türkiye'ye "kötü

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Ahmet Tarık Tekçe, bir trafik kazası sonrası yaşamını yitirir [solda]. Nejat Saydam'ın yönettiği, Belgin Doruk'lu ve Ayhan Işık'lı 'Şoförler Kralı'nda, Ahmet Tarık Tekçe de vardır [solda; filmin afişi].

adam" tipini sevdirmekle övünen Ahmet Tarık Tekçe, bu "kötü adam" sıfatından sıkılmış olmalı ki, "Arkadaşlar, ben zannettiğiniz kadar, yani beyazperdede gördüğünüz gibi, kötü bir adam değilim. Bana ettiğiniz beddualardan dolayı hususî hayatımda başıma bazı tuhaflıklar gelmiyor değil. Ama Tanrı sizi inandırsın, beyazperde dışında karıncayı dahi incitemem" diyordu.

Haklıydı; çünkü rol aldığı 300 film içinde, 'iyi adam' olduğu film sayısı bir elin parmaklarını geçmiyordu...

İstanbul Saraçhanebaşı'nda 1920'de başlayan yaşamı, oldukça hareketli geçmiştir Ahmet Tarık Tekçe'nin. Sağlıklı, tosun gibi bir adamdı. Çocukluğundan başlayarak 'tosuncuk' lakabı ile anılan Ahmet Tarık Tekçe çocukluğunda koleraya yakalanmış ve hastalığı güçlü bünyesi sayesinde atlatabilmişti.

Ortaokulu ve liseyi Galatasaray Lisesi'nde okuyan Ahmet Tarık Tekçe, son sınıfta Işık Lisesi'ne geçer ve oradan mezun olur. Öğrencilik yılları bir hayli uzun sürer.

Kendi deyişiyle, 11 yıllık liseyi 18 yılda bitirir. 1945'te Yedek Subay Okulu'na giden Ahmet Tarık Tekçe askerliğinin ardından Denizyolları Camialtı Atölyesi'nde saatte 32 kuruş ücretle çalışmaya başlar.

Ardından Fener'de nüfus memuru olarak görev yapar. Bu sırada Büyükada'da 'Paravan' daha sonra da 'Pandispanya' ismini alacak olan mizah gazetesini çıkarmaya başlar...

1952'de Paravan'da yazdığı bir yazıdan dolayı 13 ay 20 gün hapis yatar. Kendisinden dinleyelim mahkûmiyet günlerini: "Adalar / Paravan adlı gazetemde bir parti başkanı aleyhinde yazdığım yazıdan dolayı Paşakapısı Cezaevi'nde 410 gün; yani 13 ay 20 gün hapis yattım. Beni, beş kişiyi kesmiş bir katilin yanına koydular. Adam, gece gündüz cinayetlerini anlatır, sonra bana 'Haksız mıyım?' diye sorardı. 'Haksızsınız!' diyebilir miyim? Hemen başımı sallar: 'Haklısın kardeşim, az bile! 10 kişiyi de kessen helâl olsun canları!' derdim."

'İyi yürekli kötü adam' diye de anılan Ahmet Tarık Tekçe'nin sinema serüveni 1948 yılında, Büyükada'da tiyatro ve sinema oyuncusu Vedat Karaokçu tarafından 'keşfedilerek' başlar.

İlk filmi Faruk Kenç'in çektiği 'Tuzak' olur. İlk üç filminde 'iyi adam' rolleri oynayan Tekçe, ilk kez 1953'te, Enver Burçkin'in yönettiği 'Vahşi Arzu' isimli filmde 'kötü adam'ı oynar. Öylesine iyi oynar ki 'kötü adam' rollerini, halk onu sokakta gördüğünde, dövmeye kalkar...

Hayata en korktuğu şeyin trafik kazası olduğunu söyleyen Ahmet Tarık Tekçe, bir trafik kazası sonrası yaşamını yitirir. Şişli'de yeni aldığı apartman dairesine iki hafta önce taşınmıştır. Henüz yerleşmeye bile zaman bulamadan korktuğu başına gelir, kaza geçirir...

Kaza, Karabük'te 'Yankesici Kız' filminin galasına eşi ve küçük kızı ile birlikte giderken olur: Sinemaya başladığı yıllarda kısa bir süre İstanbul Şehir Tiyatrosu oyuncularından Nezihe Becerikli ile evli kalan Ahmet Tarık Tekçe, 1956'da Hatice Tekçe ile evlenir. 1957'de kızı Özden dünyaya gelir. 'Özden' adını, Ahmet Tarık Tekçe'nin Galatasaray Lisesi'nden sıra arkadaşı Metin Toker'in eşi İsmet İnönü'nün kızı Özden Toker'den almıştır... ■

Ahmet Tarık Tekçe'nin kızı Özden, babasının fotoğrafıyla birlikte [sol sayfada, altta]. Ahmet Tarık Tekçe'nin, galasına giderken hayata veda ettiği 'Yankesici Kız' filminin bir gazete ilanı [solda]...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com

İki kocalı Huriye Hanım anlatıyor:

Gündüz kapıcı karısı, gece Şişli'de tüccar eşi

Resimli Perşembe'nin 1924 tarihli sayılarından birinde, iki kocalı Huriye Hanım'ın öyküsü yer alır.

"Her dava vekilinin hayatında, takip ettiği çok mühim vakalar vardır... Bundan iki sene evvel idi. Bir gün, genç bir kadın yazıhaneme geldi. Kendisi oldukça güzeldi. Kılık kıyafeti de yerinde idi. Oldukça olgun bir ses ile başından geçenleri anlattı: 'Ben Yeni Postane arkasında Meziyet Hanı kapıcısının karısıyım...' Gözlerim hayretle açıldı... Hiç kapıcı karısı hali yoktu..."

Bundan sonra, Meziyet Hanı kapıcısının karısı olduğunu söyleyen 'Huriye Hanım', Resimli Perşembe'nin muhabirine şunları anlatacaktır:

"Zevcim burada yalnız gündüzleri çalışır; geceleri de handa yatıp bekler. Kazancı gayet azdır. Ben fakir bir aile içinde büyüdüm. Fakat gözüm daima yukarıda idi. Her şeyin iyisini güzelini isterdim. Bence en mesut hayat, en zengin hayattı. Ailem fakir olduğu için, yine o sınıftan bir adama verdiler." "Kocamı hiç sevmedim. Zaten alelâde bir adamdı. Parası da yoktu. Ben oldukça güzelim. Bu hayata bir türlü razı olamıyordum. Şişli'de annemin hizmet ettiği bir hanım vardı; ara sıra, arz-ı hürmet için ona gidiyordum. Bir gün yine orada idim. Bana baktı: 'Ah Huriye, dedi. Senin güzelliğine yazık. O murdar herife bu güzelliği peşkeş çekiyorlar...' O sırada bana açıldı: Gençliğimi böyle israfın yazık olduğunu; yaşamak mümkün iken küçük bir odada miskin bir herifle kalmanın manası olmadığını anlattı."

"Evvela bu sözlere şaşırdım. Ben hanımefendiyi çok namuslu tanırdım; fakat zaru-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Nightingale Madalyası alan Safiye Hüseyin Hanım

"Türkiye'de ilk defa Nightingale Madalyası alan Hilâl-i Ahmer Merkezi Umûmisi azasından Safiye Hüseyin Hanımefendi, Çanakkale Harbi'nin en müşkül ve bî amân safhasında, mecrûhlarımıza karşı gösterdiği fedâkarlıkla ve Mütareke'den sonra da Almanya ve Avusturya'da kalmış olan Türk tebaa ve talebelerine yaptığı muavenetle pek büyük yararlıklar göstermiştir. Hatta Almanya'ya hîn-i azîmetinde, râkib olduğu vapurun tifüslülerle dolu olmasına rağmen, Safiye Hüseyin Hanımefendi vazîfesine îfâda bir dakika tereddüt göstermemiştir."

(Hilâl-i Ahmer Mecmuası, no 64 / 1926, s. 129-130)

ret onları da değiştirmiş. Bana açıktan açığa teklif ediyordu. Evvela nazlandım. Bilmem nasıl beni kandırdı?"

"Şişli'de onun evine devam eden bir tütün tüccarı varmış. Beni ona takdim ettiler... Kocam geceleri evde olmadığı için, gecelerimi orada geçirebiliyordum. Kocam öğle yemeğine eve gelir; akşam yemeğini alır ve hana giderdi. Onun anlamaması için, ona her vakitten fazla muhabbet gösterir; boynuna sarılırdım. O gittikten sonra Şişli'ye geçerdim."

"Orada süslü esvaplarımı giyer; saçlarımı tarar ve son moda bir kadın olurdum. Tütün tüccarı ile, böyle üç ay devam etti. Bana ayrı bir ev tutmayı teklif etti. Ben kendimi ona bir erkân-ı harb zâbitanının dul refikası diye tanıştırmıştım."

"Bana Şişli İstasyonu'nun arkasında güzel bir ev tuttu. Bol bol elbiseler, paralar, elmaslar getiriyordu; rüyamda görmediğim hayatı yaşıyordum... Ferit Bey zengin kocamın ismidir. Böyle her gün gitmemin sebebini sorduğu zaman; kocamın miras meselesi olduğunu ve bunu hâl için avukata gittiğimi söyledim. Öteki zavallının ise, hiçbir şeyden haberi yoktu."

Bu bir sene devam etti... Kendimi peri masallarındaki kadına benzetiyordum."

"Bir gün Ferit Bey bana izdivaç teklif etti. Eyvah; 'Şimdi benim kapıcı Recep Ağa'nın karısı olduğumu bilse!' diyordum."

"Ferit bana bir araba almıştı. Arabacı Mehmet, beni Taksim'e getirir; ben oradan tramvaya atlayıp İstanbul'a geçerdim. Mehmet bu halimden şüphelendi. Beni tehdide başladı."

"Bir gün, güzel inci boğazımda, Şişli'deki hanımefendinin yanına gidiyordum. Yolda arabaya atladı. Boynumdan incilerimi çekip kopardı. Beni yolda bıraktı... Ben doğru polise gittim. Polis bir hafta evvel Mehmet'i yakaladı. Polisin tazyiki karşısında itiraf etmiş..."

"Benim nasıl geceleri Şişli'de tütün tüccarı Ferit Bey'in; gündüzleri kapıcı Recep Ağa'nın karısı olduğumu... Şimdi her şey gazetelere geçmiş!"

(Resimli Perşembe, no 5 / 1924, s. 4 / 7)

Tanburi muallimesi Faize Hanımefendi

'Kadınlar Dünyası' adlı dergi, 1921 yılının 11. sayısında, kapak fotoğrafı olarak, Şark Mûsiki Cemiyeti'nin tanbur öğretmenlerinden Faize Hanımefendi'nin görüntüsünü yayımlar.

(Kadınlar Dünyası, no 11-194 / 1921, kapak)

Gazi Paşa Hazretlerinin son seyahati

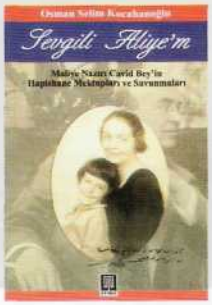
"Reisicumhur Gazi Paşa Hazretleri âhiren Konya, Adana, Mersin vilâyetleri ziyaretiyle, halkla temas ve milletin ihtiyaçlarını yakından tetkîk etmişlerdir. Mersin muhabirimiz tarafından gazetemiz için suret-i mahsusta alınan bu kıymetli resmi vazediyoruz. Gazi Paşa Hazretlerînin sağında, refîkaları Latîfe Hanımefendi ve solunda ordu kumandanı Fahreddin Paşa görülmektedir. Paşa Hazretlerine bu seyahatleri esnasında yapılan samimi tezahürat, milletin reisicumhurumuza ne kadar bağlı olduğunu bir kere daha ispat etmiştir."

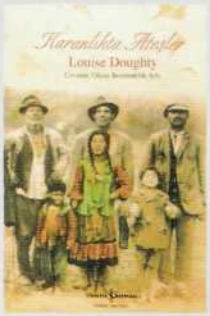
(Resimli Gazete, no 76 / 1923, s. 8)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

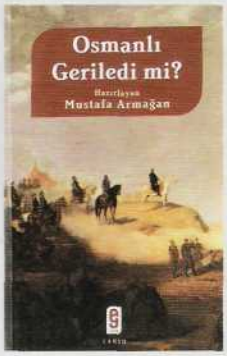
Sevgili Aliye'm (Cavid Bey'in mektupları)
Osman Selim Kocahasanoğlu
Temel Yayınları, Mart 2006, İstanbul

Karanlıkta Ateşler (Çingene Soykırımı)
Louise Doughty
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim 2005, İstanbul

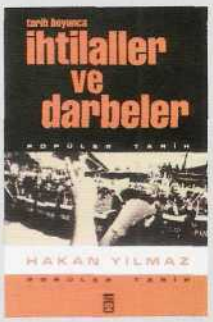
Osmanlı Geriledi mi?
Haz.: Mustafa Armağan
Etkileşim Yayınları, 2006, İstanbul

Oryantalizmi Yeniden Düşünmek
Reina Lewis
Kapı Yayınları, Temmuz 2006, İstanbul

İhtilaller ve Darbeler
Hakan Yılmaz
Timaş Yayınları, 2006, İstanbul

Kâzım Karabekir'in günlükleri

Kâzım Karabekir Vakfı ile Yapı Kredi Yayınları arasında imzalanan bir antlaşma ile Karabekir'in tüm yapıtları ve daha önce yayımlanmamış günlükleri 2007'den itibaren okurla buluşacak. Kurtuluş Savaşı'nın önemli komutanlarından olan ve daha sonraları, 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın genel başkanlığı görevini üstlenerek Mustafa Kemal Paşa ile yollarını ayıran Kâzım Karabekir'in bugüne dek hiç yayımlanmamış günlükleri de, bu şekilde gün ışığına çıkacak. Kâzım Karabekir Vakfı ile Yapı Kredi Yayınları arasında varılan anlaşma uyarınca, günlükleri başta olmak üzere, Paşa'nın tüm yapıtları, 2007'den itibaren yayımlanmaya başlayacak. Bu amaçla Kâzım Karabekir'in Doğu Anadolu'da savaşırken kullandığı silahlarından çadırına düşen şarapnel parçasına, çok sevdiği kemanından hâtıra fotoğraflarına, yazı masasından okuduğu ve notlar aldığı 2 bin 500 kitaba kadar, pek çok özel eşyasının yer aldığı Kâzım Karabekir Müzesi'nde bir imza töreni düzenlendi. Kâzım Karabekir Vakfı ile Yapı Kredi Yayınları arasında, 8 Eylül Cuma günü gerçekleştirilen bu törene, iki kurumun temsilcileri, basın mensupları, aralarında Karabekir'in kızları Timsal Karabekir Yıldıran, Hayat Karabekir Fevzioğlu ve torunu Gülden Gazioğlu'nun da bulunduğu aile üyeleri katıldı. Yapılan antlaşma uyarınca, Erenköy'deki müzede saklanan tüm belgeler, YKY tarafından dijital ortama aktarılarak kapsamlı bir araştırmaya girişilecek. Sadece günlükler değil, Kâzım Karabekir'in tüm kitapları, olabildiğince, Osmanlıca el yazmalarıyla karşılaştırılarak, yeniden yayına hazırlanacak. Tüm bu kapsamlı çalışmanın editörlüğünü ise, daha önce yine YKY'den çıkan İsmet İnönü'nün Defterleri'ni ve Nihat Erim'in Günlükleri'ni yayına hazırlayan Doç. Dr. Ahmet Demirel yapacak. Demirel'e göre, İnönü gibi

Timsal Karabekir Yıldıran ile Hayat Karabekir Fevzioğlu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Özel Hayatın Tarihi [2]

Yapı Kredi Yayınları'nın ilk cildini Temmuz'da yayımladığı Editions du Seuil (1985) kökenli beş ciltlik devasa kolektif yapıttan, 'Özel Hayatın Tarihi'nden, sizlere geçen ay söz etmiş; ama yapıtın genel konseptini anlatmaya çalışırken, birinci cildin içeriğinden söz edememiştim...

Çevirisiyle de (Turhan Ilgaz'ın Türkçe'si), sunumuyla da bu gerçekten titiz yapıtın 1. cildi, Roma dönemini kapsıyor: "Roma İmparatorluğu'ndan 1000 Yılına".

Roma İmparatorluğu'nun tarihsel akışının, Geç Antikçağ'dan 10 ve 11. Yüzyıl Bizans'ına [Görüldüğü gibi, bu tarihsel akış da, Sevgili Işın Demirkent'in, "Doğu Roma demek, yanlıştır; tek bir Roma İmparatorluğu vardır, Bizans da bunun Doğu'daki devamıdır sadece..." şeklindeki görüşlerine uygun bir tarihleme ile karşı karşıyayız.] yani imparatorluğun sonuna kadar uzanan dönemlerin sivil kurumlarının anlatımı var kitapta: Ana karnından vasiyetnameye, aile hukukunun kurumları, evlilik kurumu, hane içindeki hür vatandaşların ve azatlıların durumu, kölelerin statüsü ve yaşamı, tek tek ele alınıyor. Bunlar arasında, Roma'da 'turizm tarihi' ya da 'seyahatin tarihi' gibi bölümler de var. Atlı arabasına binip 'tatile çıkan' ailenin öyküsü de var *[altta]*.

Kamusal hayatın özelleştiği alanlar, iş hayatının akışı ve 'boş zamanlar' kavramları da, içleri etten kemikten örneklerle doldurulup anlatılıyor. Bu arada, "zevk ve aşırılıklar" bölümü de, Roma toplumunun farklı yönlerine alıp götürüyor okuru... Yapıtın Eylül ayı içinde çıkan 2. cildi ise, birincisi gibi, Philippe Aries ve Georges Duby tarafından hazırlanmış; bugün ikisi de hayatta olmayan bu iki ünlü Fransız tarihçi, 2. cilde de, "Feodal Avrupa'dan Rönesans'a adını vermişler. Yapıt, feodal dönem Avrupa'sından başlayıp Rönesans Avrupa'sına, "bireyin ortaya çıkışı" platformunda aktarıyor okura; olayları, kurumları ve dönemin 'sorunsalları' ile birlikte...

Siyasal Düşünce
Michael Rosen – Jonathan Wolff
Dost Kitabevi, Haziran 2006, İstanbul

Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi (Eski ve Orta Çağlar)
Der.: Mete Tunçay
İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Gölgenin Kısa Tarihi
Victor I. Stoichita
Dost Kitabevi, Mayıs 2006, Ankara

Harbiye yıllarından beri günlük tutan Karabekir'in tuttuğu notlarda; Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın neden kurulduğu, Atatürk ile düşülen anlaşmazlığın sebepleri gibi tarihimizin tartışmalı pek çok konusu hakkında bilgiye ulaşılabilecek. Şimdiye dek tarihimize ışık tutacak 39 günlük ortaya çıkarıldı. 1906'dan öldüğü yıl olan 1948'e kadar, düzenli günlük tutan Karabekir'in 1932-38 arasındaki notları ise, henüz bulunabilmiş değil... İlk kez yayımlanacak günlüklerle birlikte, Karabekir'in büyük tartışmalara konu olan 'İstiklâl Harbimiz' adlı kitabı da yayın programının ön sıralarında yer alıyor. Bundan sonraki kitabının ise, hikâyesi oldukça talihsiz: 1933'te Milliyet'te yayımlanan "Ankaralı'nın Defteri" adlı köşede Karabekir hakkında iddialar ortaya atılır. Bu iddialara 7 mektupla yanıt veren Karabekir'in yolladığı son mektup yayımlanmaz ve "Paşa mektup göndermekten vazgeçti" şeklinde duyurulur. Bunun üzerine Karabekir 'İstiklâl Harbimizin Esasları' adlı kitabını yazmaya karar verir. Ancak kitabın başına gelmeyen kalmaz. Daha matbaadayken el konulur ve Topkapı yakınlarındaki çukurlarda yakılır. Sonrasında ise, Erenköy'deki ev de basılır ve kitaba kaynaklık eden tüm belgeler polis tarafından alınır. Saklanabilen birkaç kitap sayesinde, yapıt 1960'de yeniden yayımlanır. Fakat mahkeme kararıyla toplatıldığı için, beş yıl gecikmeli olarak okur karşısına çıkabilir...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Erkan Ildız
erkanildiz@hotmail.com

'360 Derece Araştırma Grubu'nun yeni projesi:

Kaş limanında 'Tunç Çağı'

'360 Derece Araştırma Grubu'nun yeni projesine göre, Uluburun Batığı 1982'de bulunduğu haliyle, sualtında tekrar kurulacak ve 'Tunç Çağı Limanı' adıyla Kaş'ta bir açıkhava müzesi açılacak.

FOTOĞRAF: INA

3 bin 300 yıl önce batan Uluburun batığı ve batıktan çıkarılan bir amfora [sağda].

Son yıllarda '360 Derece Araştırma Grubu' olarak anılan bir grup, yaptıkları çeşitli etkinliklerle kamuoyunun dikkatini çekiyor. Bu grup, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan Uluburun Batığı'nın bir benzerini, Tunç Çağı teknikleriyle yeniden inşa ederek denize açıldılar; ayrıca başka birçok etkinlik de düzenleyerek, Türk ve dünya kamuoyunun dikkatini, bilim adamları ve kurumlar aracılığı ile, Anadolu tarihi ve Türk denizciliğine çekmeye çalıştılar.

Arkeolog Osman Erkurt ile teknik ressam Mualla Erkurt'un başını çektiği bu grup, kendini şöyle tanımlıyor: 'Grup üyelerinde var olan doğa ve tarih

http://groups.google.com/group/merakediyorum

FOTOĞRAF: SELVA EGELİ

Uluburun II'nin Ağustos 2005'te yaptığı Kıbrıs yolculuğundan bir fotoğraf [solda]. Uluburun batığından çıkan altın kupa [sol altta] Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergileniyor.

sevgisi, gündelik yaşam koşuşturmalarının önüne geçmeye başladığında, kendimizi bir şeyler yapmak zorunda hissettik.'

'Tarihe bilimsel gözle baksak da tarihçi değildik. Doğayı sevmek ve onu sadece gözlemlemek yetmeyecekti. Tarihin bize bıraktığı izleri sürerken, o izlerdeki parçalar olmalıydık.'

'Olmalıydık ki, geçmişi ve o zamanlar doğayla daha iç içe olan insanın yaşamını gerçekten anlayabilelim.'

'Tarihin masalsı algılanışına alternatif projeler üretmeye karar verdik. Böylece, grubumuzun ana hatları oluştu: Konu edindiği tarihsel olayları bire bir canlandıracak projeler üretmek ve edindiği tecrübeleri paylaşmak, kamuoyunun sahiplenmesini sağlamak...'

Biz de, bu yılın Ekim ayı sonlarına doğru, Kaş'ta yeni bir projeyi hayata geçirecek olan '360 Derece Araştırma Grubu'nun etkinlikleri üzerine, Mualla Erkurt ile konuştuk:

➤ *29 Mayıs-2 Haziran günleri arasında Çanakkale'de gerçekleştirilen "28. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu"nda arkeolog Osman Erkurt'un 'Uluburun II' ile ilgili sunduğu bildiri dikkatimi çekmişti. Erkut, bin bir zahmetle inşa ettiğiniz 'Uluburun II'nin Ekim ayında Kaş'ta batırılacağını söylüyordu... Tekneyi niçin batırıyorsunuz?*

Bu soruyu değiştirmek gerekiyor. Kaş'ta batıracağımız 'Uluburun' yeniden inşa edilen 'Uluburun III'... 'Uluburun II' projesi ise, devam ediyor. Temmuz ayında Bodrum Kalesi'nin önünde projemizi tanıttık.

Yaklaşık 30 bin kişi 'Uluburun II' yi ziyaret etti ve şimdi tekne, Alaçatı'da... 27 Eylül'de ise, Preveze Deniz Zaferi kutlamaları programı dahilinde, İzmir'in Pasaport Limanı'nda olacak.

➤ *Bir başka projenizden, 'Kaş Tunç Çağı Limanı Canlandırma ve Tunç Çağı Sualtı Arkeo-Park Projesi'nden söz edersek... Ekim'in 29'unda uygulamaya konacak sanırım. Bu projeden bahsedebilir misiniz bize?*

'Kaş Tunç Çağı Limanı Canlandırma ve Tunç Çağı Sualtı Arkeo-Park Projesi' iki aşamalı bir proje.

Arkeolog-Kaptan ve '360 Derece Tarihi Araştırmaları Grubu Başkanı' Osman Erkurt [sol üstte] ile teknik ressam Mualla Erkurt'un [en solda] başını çektiği Uluburun II mürettebatı [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Osman Erkurt ve teknik ekip Uluburun II'nin yapım aşamasında [sağda].

Birinci bölümü oluşturan kısmı, araştırmalarımız sonucuna göre, dünyada bir 'ilk'... Uluburun Batığı'nın 1982 yılında bulunduğu haliyle sualtında tekrar kurulmasını esas alan bir proje.

Bu projenin ana amacı ise şöyle özetlenebilir: Ülkemizin tarih ve arkeoloji konusundaki zenginliği malûm... Kara kazıları da gayet iyi bir şekilde üniversitelerimiz tarafından yapılıyor. Ancak sualtında bulunan batıklar konusunda, pek bir şey yapamıyoruz ve genellikle de bu kazıları Amerikalılar yapıyorlar INA (The Institute of Nautical Archaeology / Su altı Enstitüsü) vasıtasıyla... Üniversitelerimizde ise, -Konya Selçuk Üniversitesi'nde bulunan bir bölüm dışında- sualtı arkeolojisi üzerine bir bölüm yok...

Uluburun Batığı'ndan çıkartılan ve Bodrum Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen altın pandantif [sağda].

➤ *Yetişmiş eleman sorunu yaşanıyor haliyle...*

Evet; ülkemizde yapılan sualtı kazılarında yetişmiş elemanlara ihtiyacımız var.

İşte, bu noktada, bu proje gerçekten çok önemli. Tasarladığımız sualtı laboratuvarı bu konudaki çalışma ve deneyim için kullanılacak (bugüne kadar yapılan kazılarda biraz da deneme-yanılma yöntemi kullanıldı).

Bu konuda uzman olan kurum ve kişilerle çalışılacak; Arkeoloji öğrencileri, ressam, mimar ya da mühendis ya da doktor olup da sualtına da merak sarmış kimi meslek erbabı, buradan sertifika alabilecek...

➤ *İkinci aşama da, liman projesi sanırım?..*

Evet; projenin ikinci aşamasında yapılması düşünülen 'Tunç Çağı Limanı' adıyla geçiyor, ancak aslında bu bir rıhtım. Liman deyince büyük bir kompleks akla gelebilir ama değil.

Bir açıkhava müzesi olacak bu rıhtımda, Tunç Çağı dönemine ait üç bina var. Bu binalar, Ankara Üniversitesi'nin Çeşme'de yaptığı Bağlararası Kazısı'nda bulunan yapılardan yola çıkılarak yapılacak.

Çeşme, prehistorik dönem limanı. Danışmanımız A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Hayat Erkanal.

Sualtı arkeolojisinde çok önemli bir yere sahip olan ülkemizde yapılan sualtı kazı sonuçları, hep yurtdışındaki sempozyumlarda anlatılıyor.

Bu proje ile, sempozyumların artık Türkiye'de, Kaş'ta yapılmasını istiyoruz. Benim için, projenin en önemli yanı bu...

Konuyla ilgili olarak, isteyenler, *www.kas-arkeopark.org.tr* adresinden de bilgi alabilirler.

➤ *'360 Derece Araştırma Grubu' nasıl, ne zaman ve hangi fikirden doğdu?*

Bu fikir uzun zaman öncesine dayanıyor. Tarih ve arkeoloji sanki hepimizin, bu toprakların, insanlığın değilmiş gibi algılanıldı. Ülkemizin ihtiyacı olan bu konuların geniş kitlelere yayılması, bence çok önemli.

Tarih hep 'sevilmeyen'dir. Bir türlü bağlarımızı kuramadık tarihle; hep konuştuk, tartıştık ancak proje yapmak ve bunu uygulamak da gerekiyor. Tarih, arkeoloji ve deniz; işte '360 Derece Araştırma

http://groups.google.com/group/merakediyorum

'360 Derece Tarihi Araştırmaları Grubu'nun Uluburun II'den önceki "Kordelyo'dan Pasaport'a İzmir Kayıkları" projesiyle hayata geçirilen İzmir kayıkları [solda]. Uluburun Batığı'ndan çıkartılan ve Bodrum Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen heykel [sol altta].

Grubu'nun var oluş nedenleri... Çalışmalarımıza da, fiilen 2004 yılında başladık.

➤ *Uluburun II'den önce uygulamaya koyduğunuz başka projeleriniz de oldu mu?*

Evet; "Kordelyo'dan Pasaport'a İzmir Kayıkları" projesi var. Eski İzmir fotoğraflarının çoğunda yer alan bu kayıklar, tamamen yok olmuş. Biz bu kayıkları yeniden yaptık.

İzmir Büyük Şehir Belediyesi bu projeye sahip çıktı. Şimdi 9 adet 'İzmir Kayığı' yelken ve kürek kursları veriyor. Bir senede 600 kişi kurs aldı; 20 yelken takımı kuruldu. İzmir bu projeye çok ilgi gösteriyor.

Kısa bir süre sonra, kayıkların sayısı 15'e yükselecek. Bu bizim çok sevdiğimiz bir proje. Katılımı yüksek olan projeler çok keyifli oluyor.

Bu projemizle ilgili olarak da, *www.izmirkayiklari.info* adresinden bilgi alınabilir.

➤ *Uluburun II ne zaman yapıldı ve Akdeniz'de nereleri dolaştı? Uluburun II'nin anlatacağı başka öyküler de olacak mı?*

Uluburun II, İzmir'de, Urla'da yapıldı. 2005'in Şubat ayında İzmir'de suya indi. Marmara, Ege ve Akdeniz'de hemen tüm limanlara uğradı ve açık deniz seyri yaptı.

Uluburun II, bağlanacağı Kaş'ta, Tunç Çağı Limanı'ndan her zaman sefere çıkacak. Hep proje üretecek ve yaşayacak.

➤ *'360 Derece Araştırma Grubu'nun diğer projeleri neler ve bunların uygulama takvimi nedir?*

'360 Derece Araştırma Grubu'nun deniz projeleri devam edecek. Kısa bir süre içinde, iki önemli projenin başlama tarihlerini bildireceğiz.

Birincisi, İstanbul'da yapacağımız ve daha sonra yurtdışına götüreceğimiz tarih ve arkeoloji sergisi...

Bu proje, bir sergiden çok, interaktif ve performansa dayalı bir anlatıma sahip olacak bir proje.

İkinci proje ise, Foça-Marsilya projemiz... Çalışmalarımız Fransa-Türkiye arasında hızla devam ediyor.

Akdamar yeniden açılıyor

Van Gölü üzerinde bulunan Akdamar Adası ve adadaki Ermeni Kilisesi, bir süre önce, restorasyon ve çevre düzenlemesi nedeniyle Van Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü tarafından ziyarete kapatılmıştı.

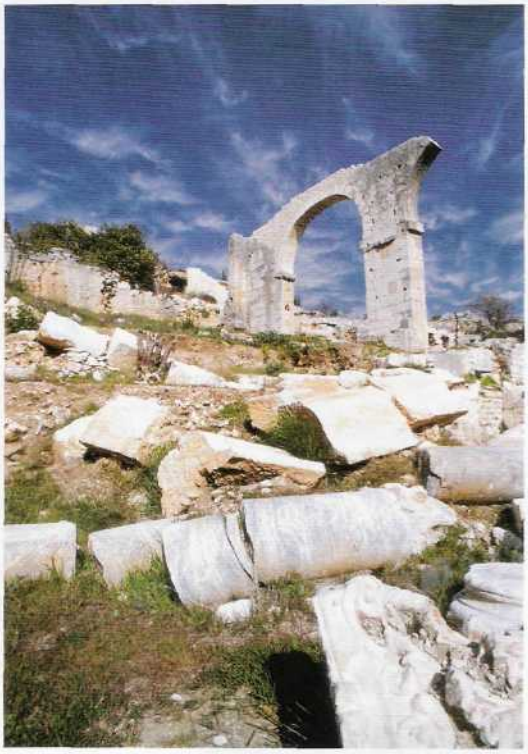
Ermeni kralı I. Gagik tarafından M.S. 915-921 yılları arasında, dört yapraklı yonca biçimli haç planı şeklinde inşa edilen Akdamar Ermeni Kilisesi, bu ay sonunda yeniden ziyarete açılacak. Taş duvarlarında, İncil ve Tevrat'tan alıntılar, günlük olaylar ve av sahnelerinin bulunduğu kabartmaların yer aldığı kilise binasının restorasyon çalışmaları tamamlandı. Ada genelindeki çevre düzenlemeleri ise, Ekim sonunda bitirilebilecek.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Mersin'de 'Arkeoloji Günleri'

Mersin'de, Ayaş bölgesi [üstte], Alahan Manastırı [sağ üstte] ve Adam Kayalar [sağ altta] gibi birçok önemli arkeolojik alan yer alıyor. Etkinliğin Düzenleme Komitesi üyelerinden Semihi Vural [sağda, en üstte].

Bu yıl, Mersin Arkeoloji Günleri'nin on birincisi, 6-8 Ekim tarihleri arasında, Kızkalesi Rotary Kulüp Lokali'nde gerçekleştirilecek.

İçel Sanat Kulübü ile Mersin Kızkalesi Rotary Kulübü'nün işbirliği ve Mersin Valiliği ile Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün katkılarıyla hayat bulan etkinliğe, Soroptimist Kulübü de destek verecek.

Etkinliğin ilk günü, çeşitli etkinlikler ve gece lokal bahçesinde yenen 'Geleneksel Dostluk Yemeği' ile sonlandırılacak.

İkinci gün ise, İçel Sanat Kulübü Lokali'nin Nevil Kodallı Salonu'nda düzenlenecek olan program kapsamında, çeşitli üniversitelerden 12 bildirinin sunulduğu 4 oturum gerçekleştirilecek.

Aynı gün, bir tören düzenlenecek ve yaptıkları değerli çalışmalar nedeniyle, Prof. Dr. Muhibbe Darga'ya Prof. Dr. Muazzez İlmiye Çığ'a, Prof. Dr. Nezahat Baydur'a ve Prof. Dr. Halet Çambel'e, 'Kültürel Mirasa Katkı' ödülleri verilecek.

Üçüncü gün yapılacak Gözne Kalesi gezisiyle sonlanacak olan 'XI. Mersin Arkeoloji Günleri' etkinliğine ilişkin olarak, biz de, Düzenleme Komitesi'nden Semihi Vural ile görüştük. Kendisine, Mersin Arkeoloji Günleri'nin hangi yıl ve hangi fikir temelinde başladığını sorduk:

İçel Sanat Kulübü'nün organize ettiği Mersin Arkeoloji Günleri'nin 1994 yılında başladığını belirten Semihi Vural, Mersin ve çevresinde yapılan arkeolojik kazıları ve sonuçlarını, arkeoloji ve sanata duyarlı Mersinlilere iletebilmek için çalıştıklarını vurguladı.

Kendisine bundan sonraki hedeflerinin neler olduğunu sorduğumuzda da, iki hedeften söz etti bize:

Bunlardan ilki, İçel Sanat Kulübü'nün gelecek yıldan itibaren gerçekleşmesini istediği 'Mersin Arkeoloji Günleri'ne 'uluslararası' bir kimlik kazandırma projesiydi.

Vural, ikinci hedeflerinin de, kapsamlı bir 'seramik' ya da 'mozaik' sempozyumu düzenlemek olduğunu belirtti ve "Bu konularda, çalışmalarımızı sürdürmekteyiz; 'IV. Uluslararası Demir Çağları Sempozyumu' bizim için bir örnek oluşturmaktadır" dedi.

İletişim için; semihivural@mynet.com ve 0 324 237 38 27 / 478 30 03

11. Mersin Arkeoloji Günleri'nin ikinci günü Prof. Dr. Muhibbe Darga [üstte] ve Prof. Dr. Muazzez İlmiye Çığ [sağda, ortada] ödül alacak isimler arasında.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Osmanlı Bankası Müzesi etkinlikleri

'Bosna Oteli'

Osmanlı Bankası Müzesi'nin müze bünyesinde gerçekleştirdiği etkinlikler başladı. Ekim ay boyunca, her perşembe saat 19.00'da gerçekleştirilen belgesel gösterimlerini, uzmanların söyleşileri takip edecek.

Belgesel Sinemacılar Birliği'nin danışmanlığında hazırlanan programda, 5 Ekim'de 'Tek Gözümle İntikam', 12 Ekim'de 'Bosna Oteli', 19 Ekim'de 'Çernobil: Görünmez Hırsız' ve 26 Ekim'de 'Bağıran Adamlar' isimli belgeseller izlenebilecek.

Her çarşamba 18.30-20.30 saatleri arasında düzenlenen Voyvoda Caddesi Toplantıları kapsamında ise, 4 Ekim'de "Türkiye'yi Yeni Dünya Düzeni'ne Hazırlamak" temalı Siyasi İktisat Toplantıları, 11 Ekim'de 'İstanbul Söyleşileri' ve 18 Ekim'de de 'Müzik Söyleşileri' yer alıyor. 'İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye ve Dünya' temasının işleneceği 'Çağdaş Türkiye Seminerleri'nde ise, Zafer Toprak, 14 Ekim'de 'İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye ve Balkanlar' konusunu anlatacak. "Ege'nin İki Kıyısında Ekonomi ve Toplum Semineri" ise, İpek Yosmaoğlu-Turner'ın katılımıyla, 20 Ekim'de gerçekleştirilecek.

'Çernobil: Görünmez Hırsız'

'Amazon Müzesi'

Samsun Turizmciler Odası, Samsun'un kültür ve turizm varlığına katkı sağlaması amacıyla, farklı bir projeye imza atmaya hazırlanıyor. Bu proje kapsamında, Samsun'un Terme İlçesi yakınlarında, M.Ö. 1200'lü yıllarda yaşadıkları varsayılan ve Homeros'un İlyada Destanı'nda da sözü edilen ilkçağların efsanevî kadın savaşçıları Amazonları konu alan her türlü çalışmanın yer alacağı bir 'Amazon Müzesi' oluşturulacak.

Olivia Musgrave'in 'At Üstündeki Amazon' isimli yapıtı.

Beyazıt'ta 'Arkeoloji Parkı'

İstanbul Üniversitesi, Beyazıt Merkez Yerleşkesi'nde çok uzun yıllardır dağınık halde bekleyen Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait tarihî kalıntılar, 'Açıkhava Arkeoloji Parkı'nda sergileyecek. Yeniden düzenlenmesi tamamlanan merkez yerleşkenin bahçesinde bulunan tarihî Beyazıt Kulesi'nin kuzey tarafı, şimdiden arkeoloji parkı haline getirildi.

İstanbul Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Melih Boydak, arkeoloji parkı oluşturulması kararı alındıktan sonra, İ.Ü, Güzel Sanatlar Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ara Altun ve ekibinin, eserlerin tespit çizimlerini gerçekleştirdiğini belirtti.

Eserlerin parka yerleştirilmek üzere İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne bildirildiğini de ifade eden Boydak, tarihî kalıntıların müze uzmanları tarafından yerinde incelendiğini ve envanter bilgileri alınan eserlerin İstanbul Üniversitesi'ne zimmetlendiğini kaydetti. Prof. Dr. Ara Altun ise, eserlerin Roma, Bizans ve 'Geç Osmanlı' dönemlerine ait olduğunu ifade etti. Toplam 29 eserin parkta sergilenmek üzere düzenlendiğini belirten Altun, eserlerden, aralarında korkuluk levhası ve İyonik sütun başlığının da bulunduğu dördünün, dış mekânlarda zarar görebileceği gerekçesiyle, İstanbul Üniversitesi Merkez Binası'na taşındığını söyledi.

FOTOĞRAF: ERKAN İLDİZ

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Aşıklıhöyük açıldı

Aksaray'a bağlı Gülağaç İlçesi, Kızılkaya Köyü yakınlarındaki Aşıklıhöyük kazı alanı kültür turizmine açılıyor. 1989 yılında Prof. Dr. Ufuk Esin başkanlığında başlatılan kazı çalışmalarına, yayın çalışmaları ve koruma projesinin oluşturulması amacıyla, iki yıl önce ara verilmişti.

İkinci Dönem Kazı Ekibi Başkanı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Mihriban Özbaşaran, yeniden başlatılan çalışmaları, Popüler Tarih'e şöyle özetledi: "2006 yılında tekrar başlayan çalışmalarımız ile; önceki yıllarda ortaya çıkarılan tarih öncesi köyün olduğu gibi korunması, kazılan alanların üstlerinin çatıyla örtülmesi ve ortaya çıkarılanların bilgilendirme panolarıyla donatılması, yerleşmenin ziyaretçilere açılarak kültür turizmine kazandırılmasını amaçlanmıştır."

Aşıklıhöyük'de gerçekleştirilen restorasyon ve konservasyon çalışmalarından iki görüntü [üstte ve sağda].

'Alif Art müzayedesi

Alif Art Antikacılık A.Ş., 5 Kasım 2006 Pazar günü, saat 14.00'te Ortaköy, Esma Sultan Yalısı'nda 'Osmanlı ve Karma Sanat Eserleri' adı altında bir müzayede gerçekleştirecek.

Toplam 300 eserin meraklılarıyla buluşturulacağı müzayededede, tanınmış koleksiyonlardan kıymetli 'parçalar' yer alacak. Satışa sunulacak eserler arasında, Sultan II. Abdülhamid'in tuğrasını taşıyan gümüş bir leğen-ibrik; 'Mehmed Rüşdî' ketebeli, H. 1277 (M. 1860) tarihli Edirnekâri bir levha ve Osmanlı figürlü ahşap bir masa saati göze çarpıyor.

Mihri Müşfik'in 'Aynalı Gözde' isimli pastel çalışması.

Müzayede de ilgi göreceği düşünülen tablolar arasında ise, İbrahim Çallı'nın 'Şark Köşesinde Çıplak', ilk kadın ressamlarımızdan Mihri Müşfik'in 'Aynalı Gözde' ve Halil Paşa'nın 'Ankara At Pazarı' adlı yağlıboya çalışmaları bulunuyor.

Gölyazı'ya sanat parkı

Antik Yunan medeniyetinin M.Ö. 7. Yüzyıl'daki izlerini taşıyan Gölyazı'da (Bursa), Filli Boya'nın sponsorluğunda, sanatçı Gül Ilgaz ve Gölyazı Belediyesi'nin işbirliğiyle, yeni bir düzenleme yapılıyor.

Gölyazı'nın Uluslararası Sanat Parkı'na dönüştürülmesini amaçlayan projede, yerli ve yabancı, çok sayıda sanatçı çalışacak. Filli Boya, geçtiğimiz yıl da 'Gölyazı Yöresel Dönüşüm Projesi' için 15 bin m^2 alan içerisinde bulunan 200'den fazla köy evinin ve köydeki yapıların boyanması konusunda destek sağlamıştı. 'Sanat Parkı' projesi çerçevesinde amaçlanan ise, çağdaş sanatçıların çalışmalarıyla, yöreye uygun renklerle boyanan Gölyazı'nın, çağdaşlaşan yeni kimliğini birleştirerek ortaya çıkarmak...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

◆ Hazırlayan: Necati Güngör

Abdülmecid Efendi'nin 1922 tarihli bir tablosunda, Saraylı hanımların kayıklara binişi [solda].

'HAREM'İN KÖKENİ

İstanbul'un Üsküdar yakasında, bugün daha çok, arabalı vapur iskelesi ve otogarıyla bilinen semtin adı. 'Harem'in sözlük anlamıysa şöyle: Girilmesi herkese açık olmayan, kutsal ve saygı gösterilen yer. Müslüman evlerinde, kadınlara özgü bölüm. (Karşıtı da, selamlık.)

Erkeklerin, eşlerinden söz ederken, "haremim" demeleri de bundan ötürü. Osmanlı sarayında, kadınların bulunduğu bölümün adına da "harem-i hümâyûn" denilirdi. İşte, bugünkü "Harem" semtinin bu adla anılmasının nedeni de, Harem-i Hümâyûn ile olan ilişkisidir... Bu kıyılara, Harem-i Hümâyûn'daki kadınlara ait kayıklar bağlanırdı. Saraylı kadınlar deniz yoluyla bir yere gidecekleri zaman, kayık buradan çıkar, karşı kıyıdan onları alırdı.

'SÖZ BÜYÜĞÜN, SU KÜÇÜĞÜN' DEYİŞİ...

Türkçemizde yanlış kullanılan sözlerden biri de bu... "Söz" büyüğün olurken, küçüğe niye "su" düşer? 'Söz' ile 'su' arasındaki ilişki nedir? Anlamakta güçlük çekersiniz.

Oysa sözün doğrusu şöyle: "Söz büyüğün, sus küçüğün." Büyükler konuşurken, çocuklar lafa karışmaz anlamında.

BİR SEMT ADI: 'LALELİ'

İstanbul'un kadim semtlerinden Laleli'nin, 'lale' bitkisiyle bir ilgisi olmalı diye düşünenlerin sayısı az değildir sanırız. Oysa lale sözcüğünün başka

anlamları da var. Eskiden suçluların boynuna geçirilen demirden halkaya da "lale" denilirdi...

Söylenceye göre, Padişah III. Mustafa, sonradan 'Laleli' adını alacak olan caminin yapımı bittiği sırada hastalanmış. Hastalığının nedeni iyi anlaşılamamış, dolayısıyla tedavisi de yapılamamış. Bunun üzerine, boynunda demirden bir halka taşıdığı için "Laleli Baba" namıyla tanınan bir kişi, Padişah'a bir haber iletmiş: "Camiyi bana verirse, onu kurtarırım bu hastalıktan," demiş. Padişah çaresiz, bu öneriye razı gelmiş. Laleli Baba, onu iyileştirmiş. Camiye de, 'Laleli' adı verilmiş.

KÂĞIT PARANIN ADI: KAYME

Bir dönemin köy romanlarını okumuş olanlar anımsar: Türk köylüsünün dilinde, kâğıt paranın adı "kayme" ya da "gayme" idi... Köylü dilinde biraz değişime uğrasa da, bu sözcük uydurulmuş bir kavram değildi elbet. Kökeni, Osmanlının son dönemlerinde çıkarılmış olan ve adına 'kaime-i mutebere' denilen kâğıt paraydı. 1881 yılında değersiz hale düşen bu paralar toplatılıp yakılmış, ancak adı, yakın dönemlere kadar kırsal yöre insanımızın dilinde yaşaya gelmiştir.

KOZBEKÇİLERİ

'Koz', bilindiği gibi, ceviz demek. "Kozbekçisi" deyince de, belli bir yerdeki ceviz ağaçlarını bekleyen görevliler akla gelir. Oysa buradaki 'koz'un aslı, ceviz değil, 'kız'dır. Fatih zamanında, Saray'ın çevresinde, (eski darphane yakınında) kızlar dışarı kaçmasın diye bekleyen yeniçerilere, 'kızbekçisi' denilirdi. Bu söz, zamanla "kozbekçisi" biçiminde söylenir olmuş. Kozbekçileri, yeniçeri ocağının kaldırılması üzerine tarihten silindi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Tümgeneral Mustafa Kemal

31 Ekim 1918'de Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığı'na atanan Mustafa Kemal, yaverleri Salih (Bozok), Şükrü (Tezer) ve Cevat Abbas (Gürer) ile birlikte.

Mirlivâ (Tümgeneral) Mustafa Kemal, 1918'in 31 Ekim'inde, Yıldırım Ordular Grubu Kumandanlığı görevini üstlendiğinde, yine bu gruba bağlı 7. Ordu'dan kalan kuvvetlerin başında, Toros geçitlerini, yani Anadolu'nun kapılarını 'nasıl koruyabilirim' diye didinmektedir. Adına 'Yıldırım Ordular Grubu' denilen ve zamanında, üç ordunun birleşmesiyle kurulmuş olan bu kuvvetin bütün mevcudu da, "birkaç bin silahtan ibarettir". Aynı dönemde, Alman Genelkurmayı'nın planları ve İttihatçı paşaların hayalleri çerçevesinde, Osmanlı kuvvetleri, Hicaz'dan Kuzey Yemen ve Yemen'e hatta Hint Okyanusu kıyılarındaki Aden sınırlarına (Lahçe Sultanlığı), Dağıstan ve Doğu İran'dan Trablus-Bingazi cephelerine kadar saçılmış durumdadır. Zaten 31 Ekim 1918'de, saat 18.00 sularında, daha yeni görevinin ilk gününde, Mustafa Kemal, sadrazam ve Başkumandanlık Genelkurmay Başkanı İzzet Paşa'nın telgrafıyla, savaşın bittiğini ve 'Mütareke' imzalandığını öğrenir. 3 Kasım'da da kısa bir telgraf emriyle, 25 maddeden ibaret Mondros Mütarekesi'nin bir suretini alır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

